

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΑΦΑΡ.

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1980

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΣΤΑΘΜΟΝ

42200
18-6-2007

ΑΓΩΓΗ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΑΦΑΡΙΚΑ

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1980

ΑΙΤΙΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ε. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΩΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΩΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΩΣ
ΑΘΗΝΑ 1980

Έσωτερικό σπιτιού με σύγχρονα μέσα πολιτισμού

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ό άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος της κοινωνίας

Μέ τον έρχομό μας στον κόσμο τά πρώτα πρόσωπα πού γνωρίζουμε είναι οι γονείς και τ' αδέρφια μας. Στη θερμή οικογενειακή ατμόσφαιρα μικροί και μεγάλοι μοιραζόμαστε τις χαρές και τις λύπες κι ανάμεσά μας καλλιεργούνται γνήσιες αν-

*Οί πρώτες
γνωριμίες μας*

θρώπινες σχέσεις. 'Απ' τή βρεφική μας ηλικία οί γονεῖς μας μέ στοργή καί ἀγάπη μᾶς φροντίζουν καί μᾶς περιποιούνται. Ὅσο πιά μικροί εἴμαστε τόσο πιά πολύ ἔχουμε ἀνάγκη τῆς βοήθειας τους, γιά ν' ἀναπτυχτοῦμε σωματικά καί πνευματικά. Κι ὅσο περνοῦν τά χρόνια καί μεγαλώνουμε τόσο πλαταίνει ὁ κύκλος τῆς γνωριμίας μας καί τῶν σχέσεών μας μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὀμιλίας μας καί ἡ συμπαράσταση τῶν γονιῶν μας καί τῶν ἄλλων μεγαλύτερων προσώπων τοῦ περιβάλλοντός μας (συγγενῶν, φίλων, γειτόνων κτλ.) μᾶς διευκολύνουν στήν καλύτερη προσαρμογή μας στή ζωή τῆς μικρῆς κοινωνίας τοῦ τόπου τῆς κατοικίας μας.

*Ἡ μικρή
κοινωνία τοῦ
τόπου μας*

Οἱ ἄνθρωποι πού κατοικοῦν στό ἴδιο μέ μᾶς μέρος, τό χωριό ἢ τήν πόλη, καί συνεργάζονται γιά τό κοινό καλό, ἀποτελοῦν τή μικρή κοινωνία τοῦ τόπου μας. Αὐτοί εἶναι οἱ συγχωριανοί ἢ συμπολίτες μας. Καθένας μέ τό ἐπάγγελμά του προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στούς ἄλλους καί δέχεται τίς δικές τους. Ἐτσι, ἡ ζωή ὄλων τῶν κατοίκων εἶναι ἀνετότερη καί ἀσφαλέστερη: Ὁ παντοπώλης μᾶς προμηθεύει τρόφιμα καί ἄλλα χρήσιμα εἶδη· οἱ ἄλλοι ἔμποροι (ὑφασματοπῶλες, βιβλιοπῶλες, ὑαλοπῶλες κτλ.) πολλά ἄλλα εἶδη καί οἱ διάφοροι τεχνίτες, ὑπάλληλοι κτλ. τόσες καί τόσες ὑπηρεσίες. Ἐξάλλου στόν τόπο μας λειτουργοῦν καί πολλές ὑπηρεσίες ὅπως: τό σχολεῖο, τό ταχυδρομεῖο, τό ἱατρεῖο, τό ταχυδρομικό ταμιευτήριο κτλ. Ὅλα αὐτά δείχνουν πῶς οἱ ἄνθρωποι σήμερα ἔχουν ὀργανώσει τή ζωή τους κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ ἕνας νά ἐξυπηρετεῖ τόν ἄλλο. Καθένας ἀνάλογα μέ τίς ἱκανότητές του παίρνει μιά θέση στήν κοινωνία, ἀπ' τήν ὁποία ἔρχεται σέ ἐπαφή καί συνεργασία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του καί δέχεται μέ τή σειρά του τίς ὑπηρεσίες πού τοῦ προσφέρουν ὄλοι οἱ ἄλλοι. Χωρίς τή συνεργασία καί τήν ἀλληλοβοήθεια οἱ ἄνθρωποι δέ θά ἔφταναν στόν πολιτισμό πού ἔχουμε σήμερα. Κι ὅταν λέμε πολιτισμό ἐννοοῦμε ὄλα ὅσα μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἐπινόησαν καί δημιούργησαν οἱ ἄνθρωποι, γιά νά κάνουν τή ζωή τους ὄραιότερη, δικαιοτέρα καί πιά ἀνετη.

Στήν παιδική μας βέβαια ηλικία ἡ συνεργασία μας περιορίζεται στό σπίτι, στό σχολεῖο καί στόν κόσμο τοῦ τόπου τῆς κα-

τοικίας μας. Ἡ φοίτησή μας στά σχολεῖα ἔχει σπουδαία σημασία, γιατί σ' αὐτά καλλιεργοῦμε τή γλώσσα μας, πού εἶναι σπουδαῖο μέσο ἐπικοινωνίας μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, μαθαίνουμε χρήσιμες γνώσεις γιά τή ζωή μας καί προπαντός μαθαίνουμε πῶς πρέπει νά εἶναι οἱ σχέσεις μας μέσα στήν κοινωνία. Γιατί πρέπει νά ποῦμε πῶς γιά τήν ἁρμονική συμβίωση μέ τούς ἀνθρώπους τῆς κοινωνίας μας εἶναι ἀπαραίτητο ὡς ἄτομα νά προσαρμόσουμε σωστά τή συμπεριφορά μας.

Στό σχολεῖο οἱ εὐκαιρίες πού μᾶς δίνονται γιά νά προετοιμάσουμε τόν ἑαυτό μας γιά τή ζωή μας στήν κοινωνία εἶναι πολλές. Ἔτσι π.χ. συνηθίζουμε νά πηγαίνουμε σ' αὐτό στήν κανονική ὥρα· μαθαίνουμε νά παρακολουθοῦμε μέ ἐπιμέλεια τά μαθήματά μας· συμμετέχουμε σέ ὄλες τίς ἐκδηλώσεις τοῦ σχολείου σεβόμενοι ὁ ἕνας τόν ἄλλο· παίζουμε μέ τούς συμμαθητές μας χωρίς φιλονικίες καί χειρονομίες· φροντίζουμε γιά τήν καθαριότητα κτλ. Ἀλλά κι ἔξω ἀπό τό σχολεῖο, ἂν δέ συμμορφωθοῦμε σύμφωνα μέ τίς συνήθειες καί τούς κανόνες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δέ θά μπορέσουμε νά γίνουμε καλοί καί χρήσιμοι πολίτες. Ὁ σεβασμός τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων, ἡ εὐλικρίνεια, ἡ τιμιότητα, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ εὐγένεια κτλ. εἶναι κοινωνικές ἀρετές, πού ἔχουν σπουδαία σημασία γιά τή ζωή μας στή σύγχρονη κοινωνία. Καί μήν ξεχνοῦμε πῶς γιά τήν πρόοδο αὐτῆς τῆς κοινωνίας ὁ ἀνθρώπος ἀγωνίστηκε πολύ σκληρά κι ἐπίμονα ἀπό τότε πού ἔγινε κυρίαρχος τῆς φύσεως.

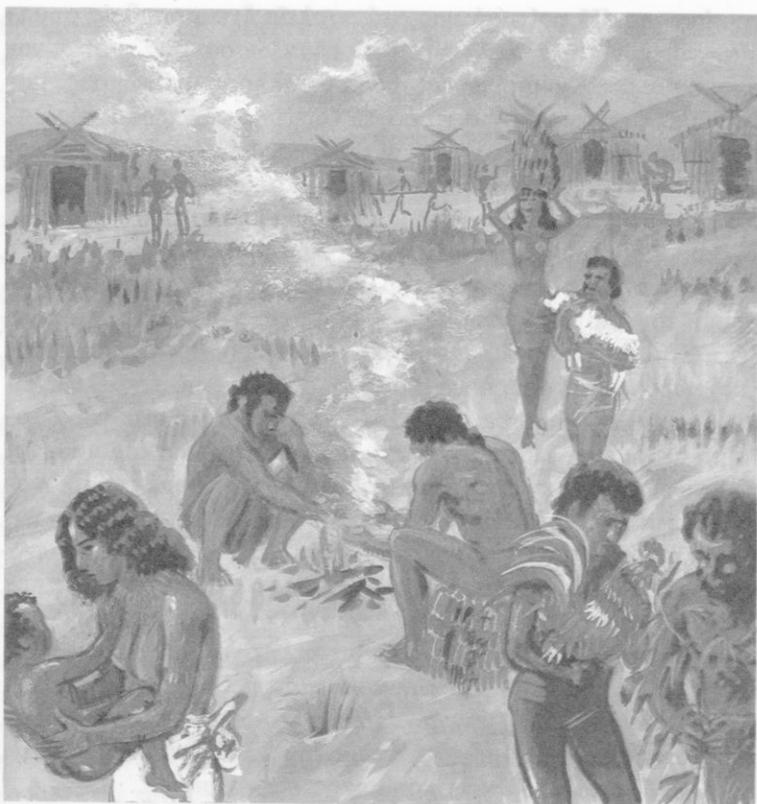
*Τό σχολεῖο
μᾶς βοηθάει
νά προσαρμο-
στοῦμε στήν
κοινωνία*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στήν προσχολική σας ἡλικία μέ ποιά πρόσωπα εἶχατε γνωριμίες καί σχέσεις;
2. Στή μικρή κοινωνία τοῦ τόπου τῆς κατοικίας σας ποιά ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων προσφέρουν ὑπηρεσία σέ πολλούς;
3. Ἡ ἀνάπτυξη καί καλλιέργεια τῆς ὀμιλίας σέ τί μᾶς βοηθάει;
4. Ποιές δημόσιες ὑπηρεσίες λειτουργοῦν στόν τόπο τῆς κατοικίας σας;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Κάμετε ἕναν κατάλογο ἐπαγγελμάτων, πού κατά τή γνώμη σας προσφέρουν ὑπηρεσίες στό κοινό (κοινωνικές ὑπηρεσίες).
2. Σημειώστε μερικούς κανόνες τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, πού κατά τή γνώμη σας ἔχουν σπουδαία σημασία.

Οικογενειακή σκηνή πρωτόγονων ανθρώπων

2. Ἡ ἔννοια τῆς κοινότητας καί ἡ διάκρισή της σέ φυσική καί πολιτιστική

*Σήμερα
ἔχουμε
πολλά ἀγαθά*

Ἄν στή σημερινή ἐποχή ζοῦμε μέ τίς οἰκογένειές μας σέ σπί-
τια μέ πολλές ἀνέσεις, ἂν ἔχουμε στή διάθεσή μας ἠλεκτρονικά
μέσα (ραδιόφωνο, τηλεόραση κτλ.), ἂν κυκλοφοροῦμε μέ ταχύ-
τατα μέσα συγκοινωνίας, ἂν φοιτοῦμε σέ σχολεῖα καί μορφωνό-
μαστε, καί γενικά ἂν ζοῦμε σέ ὀργανωμένη κοινωνία καί ἀπο-
λαμβάνουμε ὅλα τά ἀγαθά τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὅλα αὐτά τά
χρωστᾶμε στούς συνεχεῖς ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τότε πού

παρουσιάστηκε στόν πλανήτη μας. Καί γιά νά έκτιμήσουμε τή σημασία τους ἄς ρίξουμε μιά σύντομη ματιά στήν ἱστορική διαδρομή τοῦ ἀνθρώπου πάνω στή γῆ.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς ἐξέλιξής του καλύπτει μιά περίοδο ἀπό πολλές, πάρα πολλές χιλιάδες χρόνια. Μέσα σ' αὐτήν τήν περίοδο κανένα ἄλλο εἶδος δέν ἐξελίχτηκε μέ τέτοιο θαυμαστό τρόπο καί κανένα ἄλλο πλάσμα τοῦ Θεοῦ δέν ἄλλαξε τόν πλανήτη μας περισσότερο ἀπ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος. Αὐτός, προικισμένος ἀπό τό Δημιουργό μέ πολύτιμα σωματικά καί πνευματικά χαρίσματα, καί πάνω ἀπ' ὅλα μέ τό χάρισμα τοῦ λογικοῦ, ἔκαμε σκληρούς ἀγῶνες καί συγκλονιστικές προσπάθειες. Ἡ λογική τοῦ ἔδωσε τή δυνατότητα νά προσαρμοστεῖ στίς δύσκολες καιρικές συνθήκες καί νά κατορθώσει νά κυριαρχήσει στή φύση καί νά δημιουργήσει πολιτισμό.

Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς παρουσίας του στή γῆ μιά ἐσωτερική ἀκατανίκητη δύναμη τόν παρακινεῖ νά ἀναζητήσει τή συντροφιά καί τή συνεργασία τῶν ἄλλων ὁμοίων του. Αὐτό ἦταν φυσικό, γιατί ὁ ἴδιος δέν εἶχε μόνο ἀνάγκη ἀπό τροφή καί ἀσφάλεια. Μέσα του ἐνιωθε κι ἄλλες ἐπιθυμίες: Τά συναισθήματα τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ κτλ. ἤθελε νά τά μοιραστεῖ μέ ἄλλους συνανθρώπους του. Ἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ πρῶτες μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, οἱ πρῶτες κοινότητες, πού δέν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπό ἔνωση προσώπων μέ κοινά συμφέροντα ἢ κοινό σκοπό. Ἡ πρώτη καί σπουδαιότερη μορφή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἦταν ἡ οἰκογένεια. Φυσικά ἡ μικρή κοινότητα τῆς οἰκογένειας πολύ γρήγορα μεγάλωσε μέ τήν ἔνωση πολλῶν οἰκογενειῶν.

Στήν ἀρχή ἡ συμβίωση στήν κοινότητα ἱκανοποιοῦσε τίς φυσικές ἀνάγκες τῶν μελῶν: τροφῆς, κατοικίας, προστασίας κτλ. Ζώντας ὁ ἕνας κοντά στόν ἄλλο σ' ἓνα ὀρισμένο μέρος, ἀνάπτυσαν κάποια συνεργασία γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τους χωρίς ὅμως ὀργάνωση καί πρόγραμμα. Ἡ κοινότητά τους, μικρή ἢ μεγάλη, βασιζόταν σέ φυσικούς δεσμούς (συγγένεια, φιλία, γειτονία, συνεργασία) χωρίς ὅμως σύστημα καί ὀργάνωση. Ἦταν *μιά φυσική κοινότητα*.

Μέ τόν καιρό, ἀνάμεσα στά μέλη τῆς κοινότητας οἱ σχέσεις

*Ἡ ἱστορία
τοῦ ἀνθρώπου
καί τῆς
ἐξέλιξής του*

*Ἡ φυσική
κοινότητα
τοῦ
ἀνθρώπου*

Ὁ ἄνθρωπος
ὀργανώθηκε
κι ἔκανε
κοινότητα
πολιτιστική

ἔγιναν πιά στενές καί πιά σταθερές. Ἐκτός ἀπό τούς φυσικούς δεσμούς ἀναπτύχθηκαν καί πολιτιστικοί δεσμοί. Τό ἐνδιαφέρον γιά τό κοινό καλό, γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τους καί τήν καλύτερη ἀπόδοση τῆς συνεργασίας, τούς ὀδήγησε νά βάλουν στή συμπεριφορά τους ὀρισμένους κανόνες, πού τούς σέβονταν ὄλοι. Φυσικά οἱ κανόνες αὐτοί ἦταν ἀγραφτοί, ἦταν δηλαδή ἤθη καί ἔθιμα, πού ἀπέβλεπαν στήν ὁμαλή ζωή τῆς ὀμάδας (κοινότητας). Τά ἤθη καί ἔθιμα ἦταν ὀμοίομορφοί τρόποι συμπεριφορᾶς καί κληρονομικές συνήθειες καί ἀναφέρονταν: σέ θέματα σεβασμοῦ τῶν πραγμάτων τῶν γειτόνων, σέ θέματα φροντίδας γιά τά παιδιά, τούς ἀρρώστους, τούς γέρους, σέ θέματα συμμετοχῆς στίς κοινοτικές ἐκδηλώσεις κτλ. Ἔτσι, ἡ κοινότητα ὀργανώθηκε κατὰ τρόπο πού νά ἐξυπηρετεῖ τό κοινό συμφέρον. Ἔγινε δηλαδή κοινότητα *πολιτιστική*. Μέσα τους ἀναπτύχθηκαν οἱ κοινωνικές ἀρετές (ἀλληλοβοήθειας, σεβασμοῦ, ὑπακοῆς, συνεργασίας κτλ.) καί οἱ δεσμοί τῶν μελῶν ἔγιναν πιά στενοί. Ἀργότερα οἱ κανόνες αὐτοί ἔγιναν γραφτοί νόμοι πού ρύθμιζαν ὄλες τίς σχέσεις καί τή συμπεριφορά τῶν ἀτόμων μέσα στήν κοινότητα. Γιά τήν ἐφαρμογή τῶν νόμων τά μέλη ὀρισαν ἓνα ἢ περισσότερα ἄτομα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀναζητήσε τήν ἐπικοινωνία μέ ἄλλους ὀμοίους του καί ἔζησε ὀμαδική ζωή;
2. Ποιά ἦταν ἡ πρῶτη καί σπουδαιότερη κοινωνική μορφή τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου;
3. Πῶς ἀντιμετώπισαν καλύτερα οἱ ἄνθρωποι τά προβλήματα τροφῆς, κατοικίας καί προστασίας;
4. Οἱ δεσμοί συγγένειας, φιλίας, γειτονιάς, συνεργασίας χαρακτηρίζουν τή φυσική κοινότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ποιές ἀρετές χαρακτηρίζουν τήν πολιτιστική κοινότητα;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σημειώστε μερικούς κανόνες ζωῆς, πού συμβάλλουν στήν πολιτιστική πρόοδο τοῦ τόπου μας σήμερα.

29/9/86
ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

- Από τότε που ο άνθρωπος έφευρε τη γραφή και άφησε γραπτές μαρτυρίες ξέρουμε πολλά πράγματα για τη ζωή και την ιστορία του. Η περίοδος αυτή λέγεται *ιστορική περίοδος*.
- Η *προϊστορία* είναι μία πολύ έκτεταμένη περίοδος, από τότε που παρουσιάστηκε ο άνθρωπος στη γη ως τότε που ξεκάμε την έφευρεση της γραφής (περίπου 600.000 χρόνια).
- Ο άνθρωπος χρειάστηκε μεγάλη δύναμη, υπομονή και έφευρετικότητα, για να αντέξει στην άφιλόξενη γη, στο σκληρό κλίμα (άλλοτε πολύ ζεστό και άλλοτε πολύ ψυχρό) και στους κινδύνους από τα άγρια θηρία.
- Διακρίνουμε πολλές περιόδους, σχετικά βραχύχρονες, που δείχνουν την πρόοδο του ανθρώπου: την παλαιολιθική εποχή, τη νεολιθική εποχή και την εποχή των μετάλλων.
- Ο άνθρωπος κατόρθωσε σιγά σιγά να ανακαλύψει τη φωτιά, από κάποια πυρκαγιά που προκλήθηκε από κεραυνό. Πότε όμως κατόρθωσε να ανάψει μόνος του φωτιά, με την τριβή δύο ξύλων ή με άλλο τρόπο, δε γνωρίζουμε.

3. Πώς κοινωνικοποιείται το άτομο

Στην οικογένεια οι γονείς καταβάλλουν ακούραστες προσπάθειες, για να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αναπτυχθούν σωματικά και πνευματικά. Με το παράδειγμά τους, την αγάπη τους και τις στοργικές φροντίδες τους τα βοηθούν να αποκτήσουν χρήσιμες γνώσεις και εμπειρίες, καλές συνήθειες και όλες τις κοινωνικές αρετές, που πρέπει να έχουν για να ζήσουν ευτυχισμένα και να γίνουν ικανά μέλη της αυριανής κοινωνίας. Το σπουδαίο αυτό έργο των γονιών είναι αυτό που λέμε *αγωγή*.

Η σημασία της αγωγής για την κοινωνικοποίηση του ατόμου

Καί ὅπως εἶναι γνωστό, τό ἔργο τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν, πού ξεκινάει ἀπό νωρίς μέσα στήν οἰκογένεια, συνεχίζεται συστηματικά στό σχολεῖο.

Ἡ ἀγωγή πού δέχεται τό παιδί (ἄτομο) ἀπό τήν οἰκογένεια, ἀπό τό σχολεῖο καί γενικά ἀπό τό περιβάλλον του ἔχει σπουδαία σημασία γιά τήν προσαρμογή του καί τήν προκοπή του στή ζωή τῆς κοινωνίας του. Αὐτό μπορούμε εὐκολά νά τό διαπιστώσουμε ἄν συγκρίνουμε τήν ἀνάπτυξη (σωματική, πνευματική καί κοινωνική) τριῶν παιδιῶν διαφορετικῆς ἡλικίας. Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα ἕνα νήπιο, ἕνα παιδί Α΄ δημοτικοῦ κι ἕνα ἄλλο Ε΄ δημοτικοῦ.

*Ἡ ἀγωγή
τοῦ νηπίου*

Τό νήπιο ἀπό τά πρῶτα βήματά του βλέπουμε πόσο ἀδέξιο εἶναι στίς κινήσεις του καί πόσες ἄλλες ἀτέλειες ἔχει. Ὅμως μέ τή βοήθεια τῶν γονιῶν καί ιδιαίτερα τῆς μητέρας, ἀλλά καί τῶν μεγαλύτερων ἀδερφῶν, μέρα μέ τή μέρα προοδεύει σωματικά καί ψυχικά. Μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ὀμιλίας, πού εἶναι ἕνα σπουδαιότατο μέσο ἐπικοινωνίας μέ τοὺς ἄλλους, ἐκφράζει τίς ἐπιθυμίες του, εὐχαριστεῖται ν΄ ἀκούει καί νά μαθαίνει ἀπό τοὺς μεγάλους ἀρκετά πράγματα καί γενικά ἀρχίζει νά προσαρμόζεται στό στενό περιβάλλον του. Φυσικά, οἱ ἀδυναμίες καί οἱ ἀτέλειες πού ἔχει εἶναι ἀκόμη πάρα πολλές. Κι αὐτό μπορούμε νά τό δοῦμε ἄν τό συγκρίνουμε μέ τό μεγαλύτερο παιδί τῆς Α΄ δημοτικοῦ.

*Ἡ ἀγωγή
τοῦ μαθητῆ
τῆς Α΄
δημοτικοῦ*

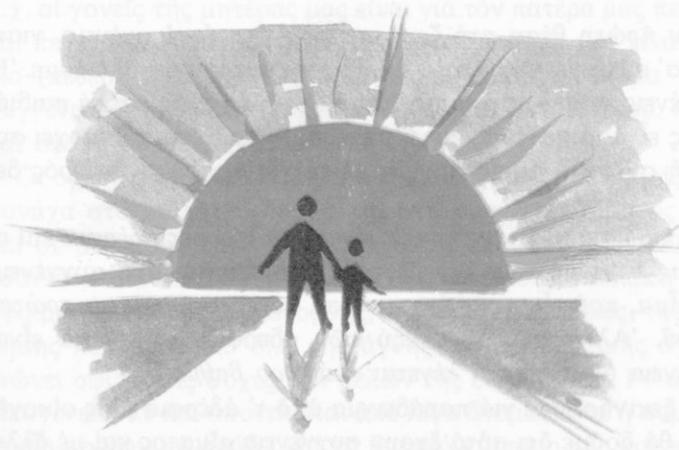
Τό μεγαλύτερο αὐτό παιδί, πού ἔχει μεγαλώσει σωματικά κι ἔχει ἀναπτύξει περισσότερο τήν ὀμιλία του, παρουσιάζει σημαντική πρόοδο. Μέ τή φοίτησή του στό σχολεῖο ἔχει ἀρχίσει νά πλουτίζει τίς γνώσεις του, ν΄ ἀποκτᾷ νέες ἐμπειρίες καί δεξιότητες καί γενικά νά προσαρμόζεται προοδευτικά στή ζωή τῆς σχολικῆς κοινότητας. Μέ τή βοήθεια τῶν δασκάλων του ἔμαθε νά ἐκτελεῖ ἀρκετές ἐργασίες. Στίς σχέσεις του μέ τά ἄλλα πρόσωπα εἶναι εὐγενικό: σέβεται τά ξένα πράγματα, παίξει μέ τοὺς συμμαθητές του χωρίς φιλονικίες, ὑπακούει στίς ἐντολές τῶν γονιῶν του κτλ. Γενικά ἡ συμπεριφορά του εἶναι πολύ διαφορετική ἀπό αὐτή τοῦ νηπίου. Ἄς δοῦμε ὁμως καί τήν πρόοδο πού ἔχει σημειώσει καί τό παιδί τῆς Ε΄ δημοτικοῦ.

Μέ τήν ἀγωγή πού δέχτηκε τό παιδί τῆς Ε΄ δημοτικοῦ στό

σπίτι και στο σχολείο, έχει ευρύνει τις γνώσεις του και είναι σε θέση να εκφράζει άνετα στις σκέψεις του όχι μονάχα προφορικά αλλά και γραπτά. Έκτός όμως από τις γνώσεις, πού διδάχτηκε με τὰ διάφορα μαθήματα, έμαθε να ρυθμίζει τή συμπεριφορά του σύμφωνα με τις απαιτήσεις τής σχολικής κοινότητας. Τώρα είναι σε θέση να υπακούει σε κανόνες πού αποβλέπουν στην τάξη, τήν πρόοδο και τό γενικό καλό του σχολείου και να περιορίζει τις προσωπικές του επιθυμίες. Έμαθε να λαβαίνει ενεργό μέρος σε όλες τις εκδηλώσεις τής οικογένειας και του σχολείου· να βοηθάει τούς γονείς του στο σπίτι σε πολλές εργασίες και να υπακούει στις έντολές των μεγαλύτερων του. Μέ λίγα λόγια ή συμπεριφορά του στο σπίτι, στο σχολείο αλλά κι έξω στην κοινωνία έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο σε σύγκριση με αυτή των μικρότερων παιδιών.

Όλα αυτά δείχνουν ότι, για τήν προετοιμασία του ατόμου στη ζωή τής ευρύτερης κοινότητάς του, ή άγωγή πού παρέχεται από τήν οικογένεια, τό σχολείο και από τήν κοινωνία του περιβάλλοντός του, βοηθάει όχι μόνο στην όμαλή ένταξη του ατόμου στην κοινότητα αλλά και συμβάλλει στην πρόοδο και τήν εξέλιξή της. Χωρίς τή βοήθεια τής άγωγής τό άτομο είναι αδύναμο να προσαρμόσει τή συμπεριφορά του στους κανόνες τής κοινότητας.

*Ή άγωγή
του μαθητή
τής Ε΄
δημοτικού*

Μητέρα και παιδί

Β'. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1. 'Εμείς και οί συγγενείς μας

Τήν πρώτη θέση στή ζωή μας τήν έχει ή οικογένεια, γιατί μέσα σ' αυτή γεννηθήκαμε, ανατραφήκαμε και μεγαλώσαμε. 'Η οικογένεια συνήθως αποτελείται από τούς γονείς και τά παιδιά. Γονείς είναι ό πατέρας και ή μητέρα. Μεταξύ τους υπάρχει συζυγική σχέση ή όποια αρχίζει μέ τό γάμο, πού είναι ιερός δεσμός.

Τά παιδιά από ίδιους γονείς είναι μεταξύ τους αδέρφια και οί σχέσεις τους μέ τούς γονείς τους στηρίζονται στή συγγένεια από αίμα, πού είναι πολύ στενή και λέγεται συγγένεια πρώτου βαθμού. 'Αλλά και ή μεταξύ τών αδερφών συγγένεια είναι συγγένεια αίματος και λέγεται δεύτερου βαθμού.

ΎΑν ξεκινήσουμε γιά παράδειγμα από τ' αδέρφια μιās οικογένειας, θά δοϋμε ότι αυτά έχουν συγγένεια αίματος και μέ άλλα

*Οί βαθμοί
συγγένειας*

πρόσωπα (συγγενείς). Τά πρόσωπα αυτά από τό ένα μέρος ἀνήκουν στή γενιά (σσί) τοῦ πατέρα κι ἀπό τό ἄλλο στή γενιά τῆς μητέρας. Ἐτσι, ἀπό τή γενιά τοῦ πατέρα ἔχουμε: 1) τοὺς γονεῖς του, πού γιά τά παιδιά εἶναι ὁ παπούς καί ἡ γιαγιά, 2) τοὺς ἀδερφούς καί τίς ἀδερφές τοῦ πατέρα, πού γιά τά παιδιά εἶναι θεῖοι καί θεῖες, 3) τά παιδιά τῶν θεῶν τους, πού εἶναι πρῶτα ξαδέρφια, 4) τά πρῶτα ξαδέρφια τοῦ πατέρα τους, πού εἶναι δεῦτεροι θεῖοι ἢ θεῖες τους, καί τά παιδιά αὐτῶν τῶν θεῶν τους, πού εἶναι δεῦτερα ξαδέρφια τους. Αὐτοί εἶναι οἱ πιό κοντινοί συγγενεῖς, γιατί ὑπάρχουν καί ἄλλοι πιό μακρινοί.

Ἴδιοι συγγενεῖς ὑπάρχουν καί ἀπό τή γενιά τῆς μητέρας. Ἐχουμε δηλαδή κι ἐδῶ τοὺς γονεῖς τῆς μητέρας (τόν παπού καί τή γιαγιά), τ' ἀδέρφια τῆς μητέρας (τοὺς θεῖους καί τίς θεῖες) κτλ. Ἐτσι, μπορούμε νά φανταστοῦμε τοὺς συγγενεῖς, ἀπό τή γενιά τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας, σάν ἓνα δέντρο πού μεγαλώνοντας κάνει καινούριους κλάδους (συγγενεῖς). Τό δέντρο αὐτό τῆς συγγένειας εἶναι αὐτό πού λέμε *γενεαλογικό δέντρο*.

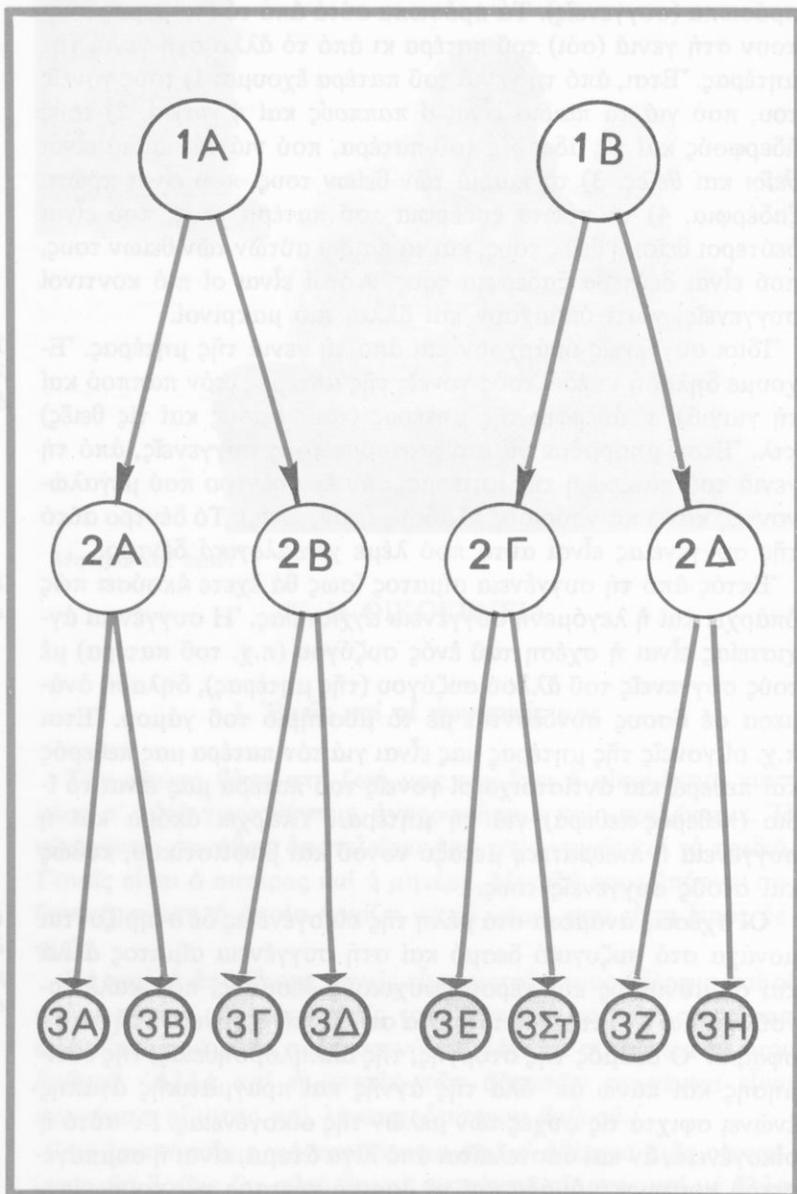
Ἐκτός ἀπό τή συγγένεια αἵματος ἴσως θά ἔχετε ἀκούσει πῶς ὑπάρχει καί ἡ λεγόμενη συγγένεια *ἀγχιστείας*. Ἡ συγγένεια ἀγχιστείας εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἑνός συζύγου (π.χ. τοῦ πατέρα) μέ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἄλλου συζύγου (τῆς μητέρας), δηλαδή ἀνάμεσα σέ ὄσους συνδέονται μέ τό μυστήριο τοῦ γάμου. Ἐτσι π.χ. οἱ γονεῖς τῆς μητέρας μας εἶναι γιά τόν πατέρα μας πεθερός καί πεθερά καί ἀντίστοιχα οἱ γονεῖς τοῦ πατέρα μας εἶναι τό ἴδιο (πεθερός-πεθερά) γιά τή μητέρα. Ὑπάρχει ἀκόμα καί ἡ συγγένεια ἢ *πνευματική* μεταξὺ νονοῦ καί βαφτιστικοῦ, καθῶς καί στοὺς συγγενεῖς τους.

Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στά μέλη τῆς οἰκογένειας δέ στηρίζονται μονάχα στό συζυγικό δεσμό καί στή συγγένεια αἵματος ἀλλά καί σέ μόνιμους καί γερούς ψυχικούς δεσμούς, πού καλλιεργοῦνται καί ἀναπτύσσονται μέσα στή ζεστή οἰκογενειακή ἀτμόσφαιρα. Ὁ δεσμός τῆς στοργῆς, τῆς ἀλληλοβοήθειας, τῆς ἐκτίμησης καί πάνω ἀπ' ὅλα τῆς ἀγνῆς καί πραγματικῆς ἀγάπης ἐνώνει σφιχτά τίς ψυχές τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας. Γι' αὐτό ἡ οἰκογένεια, ἂν καί ἀποτελεῖται ἀπό λίγα ἄτομα, εἶναι ἡ συμπαγέστερη κοινωνική ομάδα καί τό βασικό κύτταρο τῆς κοινωνίας.

Τό γενεαλογικό μας δέντρο

Ἡ συγγένεια ἀγχιστείας

Οἱ ψυχικοί δεσμοί στά μέλη τῆς οἰκογένειας

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ (ΕΝΑ ΤΜΗΜΑ)

Οί συγγενείς

• Για τὰ παιδιά (ἀδέρφια) 3Α και 3Β:

1Α είναι ὁ παππούς και 1Β ὁ ἀδερφός τοῦ παπποῦ (μεγάλος θεῖος)

2Α είναι ὁ πατέρας και 2Β ὁ ἀδερφός τοῦ πατέρα (θεῖος)

2Γ και 2Δ δεῦτεροι θεῖοι (ὡς πρῶτα ξαδέρφια τοῦ πατέρα)

3Γ και 3Δ = πρῶτα ξαδέρφια

3Ε, 3ΣΤ, 3Ζ, 3Η = δεῦτερα ξαδέρφια

• Για τόν παππού 1Α:

Τὰ παιδιά 3Α, 3Β είναι ἐγγόνια

• Για τό θεῖο 2Β:

Τὰ παιδιά 3Α, 3Β είναι ἀνίψια

ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ: 1Α και 1Β = ξαδέρφια

2Α, 2Β, 2Γ, 2Δ = πρῶτα ξαδέρφια

3Α, 3Β, 3Γ, 3Δ, 3Ε, 3ΣΤ, 3Ζ, 3Η = δεῦτερα
ξαδέρφια

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Κατά τόν ἴδιο τρόπο είναι και ἡ γενιά τῆς μητέρας.

2. Πώς ήταν και πώς είναι σήμερα η οικογένεια

Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ ἀρχαιότερη καὶ μικρότερη ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότερη ὀργανωμένη κοινότητα (ἔνωση ἀνθρώπων). Στὴν πρώτη μορφή της, πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, ἡ οἰκογένεια ἦταν *μητριαρχική*. Ἀρχηγὸς ἦταν ἡ μητέρα καὶ σ' αὐτὴν υπάκουαν ὅλοι. Μὲ τὸν καιρὸ ἐγινε *πατριαρχική*. Ἀρχηγὸς της ἦταν ὁ πατέρας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀπεριόριστα δικαιώματα στὰ μέλη της.

Ἡ μητριαρχική καὶ ἡ πατριαρχική οἰκογένεια

Πατριαρχική ἦταν ἡ οἰκογένεια καὶ στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, καθὼς ἐπίσης καὶ στοὺς μετέπειτα Ἕλληνες ὡς τὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας.

Γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ἡ οἰκογένεια ἀποτελοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ σπιτιοῦ, καὶ ἡ σημασία πού ἀπέδιδαν στὸ γάμο ἦταν μεγάλη. Μὲ τὸ νομικὸ γάμο ἀπέβλεπαν ἐκτός ἀπὸ ἄλλα στὸ νὰ δημιουργήσουν χρήσιμους πολίτες στὴν πατρίδα. Γι' αὐτὸ καὶ τιμοῦσαν ιδιαίτερα τοὺς παντρεμένους, ἐνῶ ἀντίθετα περιφρονοῦσαν τοὺς ἀνύπαντρους.

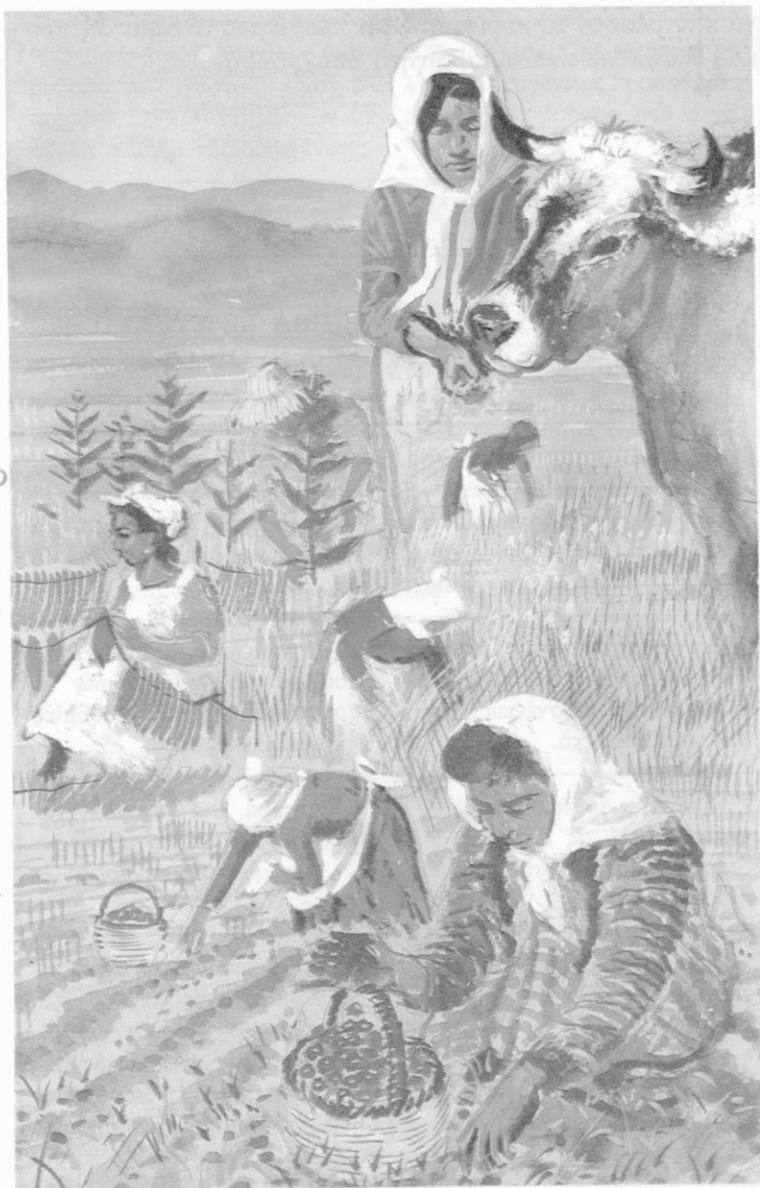
Μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ χριστιανισμοῦ, πού κήρυξε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἰσότητα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἡ οἰκογένεια πῆρε ξεχωριστὴ θέση. Μὲ τὸ γάμο, πού θεωρεῖται ἱερός δεσμός, ἡ γυναίκα πῆρε ἰσότιμη θέση δίπλα στὸν ἄντρα. Ὡστόσο, μόνο ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας κι ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες πέτυχαν οἱ γυναῖκες ἰσότιμα δικαιώματα μὲ τοὺς ἄντρες.

Σήμερα ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια εἶναι συζυγικὴ (συντροφικὴ). Οἱ γονεῖς εἶναι ὑποχρεωμένοι ἐξίσου γιὰ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν τους μέχρι νὰ ἐνηλικιωθοῦν.

Ἡ ἐκπαίδευση στὰ δημόσια σχολεῖα γίνεται ἀπὸ τὸ κράτος δωρεάν. Παλιότερα γιὰ τὸ γάμο τῶν κοριτσιῶν καὶ τῶν ἀγοριῶν ἀποφάσιζε ὁ πατέρας. Σήμερα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν οἱ γονεῖς ἀποφασίζουν λαμβάνοντας ὑπόψη τὴν ἐπιθυμία τῶν παιδιῶν τους. Καὶ στίς περιπτώσεις ἀκόμα πού ὁ γάμος γίνεται μὲ συνοικέσιο ἢ γνώμη καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν παιδιῶν εἶναι σεβαστὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς λέει: «Ὅταν θέλει ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός τύφλα νὰ ἔχει ὁ πεθερός». Ἰδιαίτερη ὑποχρέωση αἰσθάνονται οἱ γονεῖς καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀγόρια τῆς οἰκογένειας

Ἡ σημερινὴ οἰκογένεια

Στέφανος Πεσνιάδης

Άγροτικές ασχολίες της γυναίκας

νά παντρεύουν τά κορίτσια. Στήν ἐποχή μας τό θέμα τῆς προί-
κας ἔπαψε νά εἶναι ἀπαραίτητη ὑποχρέωση.

Η ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ (ΣΥΖΥΓΙΚΗ) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Στήν πατριαρχική οἰκογένεια

Στή συζυγική οἰκογένεια

• Ἄρχηγός ἦταν ὁ πατέρας καί εἶχε ἀπεριόριστα δικαιώματα σ' ὄλα τά μέλη τῆς οἰκογένειας.

• Πατέρας καί μητέρα ἔχουν τά ἴδια δικαιώματα καί τίς ἴδιες ὑποχρεώσεις.

• Ὁ γάμος τῶν νέων δέν ἦταν ὑπόθεση προσωπική ἀλλά ὀλόκληρης τῆς οἰκογένειας, πού ἀποφάσισε τελικά.

Γιά τό γάμο τῶν παιδιῶν ἀποφασίζουν οἱ γονεῖς χωρίς νά παραγνωρίζουν τίς ἐπιθυμίες τῶν παιδιῶν τους.

• Ἡ μητέρα ἀσχολοῦνταν ἀποκλειστικά μέ τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ καί τήν περιποίηση τῶν παιδιῶν.

• Ἡ μητέρα, καί γενικά ἡ γυναίκα, μπορεῖ νά ἐργάζεται κι ἔξω ἀπό τό σπίτι σέ πολλά ἐπαγγέλματα.

• Ἡ μόρφωση τῆς γυναίκας ἦταν πολύ περιορισμένη.

• Οἱ γυναῖκες μορφώνονται τό ἴδιο μέ τούς ἄντρες.

• Γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν κοριτσιῶν τό θέμα τῆς προίκας εἶχε μεγάλη σημασία.

• Τό θέμα τῆς προίκας δέν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν κοριτσιῶν.

- Ο πατέρας και όσα μέλη μπορούσαν να εργαστούν είχαν υποχρέωση να συντηρήσουν τα αδύνατα μέλη της οικογένειας.
  - Και σήμερα όλα τα ικανά μέλη της οικογένειας προσφέρουν οικονομική βοήθεια στο σπίτι.
-
- Τ' αδέρφια είχαν αγάπη, αλληλοϋποστήριξη και συνεργασία μεταξύ τους.
  - Και σήμερα τ' αδέρφια αγαπιούνται και αλληλοϋποστηρίζονται.
-
- Η άπασχόληση της γυναίκας στο νοικοκυριό ή και σε γεωργικές εργασίες δέ λογίζονταν ως σοβαρή επαγγελματική εργασία.
  - Τό επάγγελμα της νοικοκυράς και οι γεωργικές ασχολίες της γυναίκας είναι εξίσου σπουδαία και σοβαρά δπως και τά άλλα επαγγέλματα.
-
- Η άμοιβή της γυναίκας για οποιαδήποτε εργασία ήταν καλύτερη από αυτή του άντρα.
  - Η γυναίκα έχει τήν ίδια άμοιβή μέ τον άντρα για ίση εργασία.

Η μητέρα

Ανάμεσα στα πρόσωπα της οικογένειας ή μητέρα κατέχει ξεχωριστή θέση. Αυτή είναι ή καρδιά του σπιτιού και ή παρουσία της σκορπᾷ τή δροσιά, τή χαρά και τή λάμψη. Χωρίς τή θερμή πνοή της δλα εἶναι ἄχαρα και βουβά. Στή στοργική της ἀγκαλιά τό παιδί βρίσκει ἀσφάλεια, παρηγοριά και ἀγαλλίαση. Μέ τήν ἀπέραντη ἀγάπη της, μέ τό ἄρωμα τῆς ψυχῆς της και μέ τό παράδειγμά της μεταφύτευει στήν ψυχή τοῦ παιδιοῦ δλα τά ἄνθη τοῦ καλοῦ και γίνεται ἥλιος πού φωτίζει κάθε δύσκολη στιγμή τῆς ζωῆς του.

Κορυφαῖοι ποιητές, πεζογράφοι, γλύπτες, ζωγράφοι και μουσικοί, ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα, ἔχουν ἀφιερῶσει στή μητέρα ἀθάνατα δημιουργήματα.

Ὁ ἔθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός, γιά τό ρόλο τῆς μητέρας ἔγραψε: «Στοῦ τέκνου σύρριζα τό νοῦ Θεοῦ τῆς μάνας μάτι». Κι ἕνας ἄλλος σύγχρονος ποιητής σ' ἕνα ποίημά του μέ τόν τίτλο «*Τό γέλιο τῆς μάνας*» γράφει:

*Ὁ ρόλος
τῆς μητέρας
στήν
οικογένεια*

Όλο τό σπίτι φωτισμένο
κι όλων χαρούμενη ή ψυχή
δταν τό τρισευλογημένο
γέλιο τής μάνας άντηχεϊ.

Μά δταν έχει κάποια λύπη
κι ή σκέψη της είναι σκοτεινή,
άπ' τό σπιτάκι πάντα λείπει
κάθε χαρά του άλιθινή.

Γι' αυτό κι έμεϊς δ,τι μπορούμε
κάνουμε κι δ,τι μās περνā
τό γέλιο νά μή στερηθοῦμε
τής μάνας, τή χρυσή καρδιά.

Μιχ. Στασινόπουλος

Ο πατέρας

Στόν άγώνα για τήν ευτυχία τής οικογένειας δίπλα στή μητέρα παραστέκει ο πατέρας. Αυτός εργάζεται άκούραστα για ν' ανταποκριθεί σ' όλα τά έξοδα του σπιτιού. Αυτός είναι ο μέγας προστάτης τής οικογένειας. Μέ τό παράδειγμά του, μέ τήν πείρα του, μέ τή φρόνηση, τήν ύπομονή και τίς ύποδείξεις του διδάσκει τά παιδιά πώς νά αντιμετώπιζουν τίς δυσκολίες τής ζωής. Σοβαρός και στοργικός στίς σχέσεις του μέ αυτά στέκεται δίπλα τους και γεμάτος αισιοδοξία και περηφάνια παρακολουθεί τήν ανάπτυξή τους και τήν πρόοδό τους σ' όλες τίς έκδηλώσεις τής ζωής. Τό ένδιαφέρον του για τή σχολική τους επίδοση είναι μεγάλο και κάθε έπιτυχία τους είναι και δική του έπιτυχία.

Πολλά είναι τά παραδείγματα στήν ιστορία μας άξιων πατέρων μά και παιδιών που τους τίμησαν. Άς θυμηθοῦμε τή συγκινητική ιστορία του Τρωαδίτη Αϊνεία: "Όταν οι Έλληνες κυρίεψαν τήν Τροία και του έπέτρεψαν νά πάρει φεύγοντας ένα άπό τά πιό πολύτιμα πράγματα που είχε, ο Αϊνείας, μετά άπό τους Έφέστιους θεούς, προτίμησε τόν πατέρα του. Κι όπως αυτός ήταν τυφλός και παράλυτος τόν πήρε στους ώμους του. Οί Έλληνες, που έκτιμούσαν τήν άγάπη και τό σεβασμό προς

Ο πατέρας
στήν
οικογένεια

τούς γονεῖς, συγκινήθηκαν ἀπό τήν πράξη του αὐτή καί τοῦ ἐπέτρεψαν νά πάρει μαζί του ὄσα πράγματα ἤθελε.

Τ' ἀδέρφια

Κάτω ἀπ' τήν ἴδια στέγη τ' ἀδέρφια μοιράζονται τήν ἀγάπη τῶν γονιῶν τους καί συμμετέχουν στίς χαρές καί τίς λύπες τῆς οἰκογένειας. Ἡ καθημερινή τους συναναστροφή, τό κοινό τραπέζι, τά κοινά παιγνίδια, οἱ περιποιήσεις τῶν γονιῶν τους καί ἡ κοινή συμμετοχή τους σ' ὄλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκογένειας δημιουργοῦν ἀνάμεσά τους γνήσια αἰσθήματα ἀγάπης, σεβασμοῦ, ἀλληλοβοήθειας καί συνεργασίας. Τά μεγαλύτερα ἀδέρφια προσέχουν τά μικρότερα, τά φροντίζουν, τά βοηθοῦν καί τά προστατεύουν παντοῦ καί πάντοτε. Γιά τήν ἀδερφική ἀγάπη ἡ λαϊκή μούσα ἔχει ὀραιότατα τραγούδια. Σέ πολλά ἀπ' αὐτά ξεχωριστή θέση κατέχει ἡ ἀφοσίωση τῶν ἀδερφῶν στήν ἀδερφή τους. Ἡ ἀφοσίωση αὐτή δέ λυγίζει οὔτε μπροστά στό θάνατο.

Οἱ
ἀδερφικές
σχέσεις

Ἡ ἀδελφική ἀγάπη

Ἄνάθεμά τον πού τό εἶπεϊ: «Τ' ἀδέρφια δέν πονιοῦνται».

Τ' ἀδέρφια σχίζουν τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.

Τ' ἀδέρφια ἐκυνηγήσανε κι ἐνίκησαν τό Χάρο.

Δυό ἀδέρφια εἶχαν ἀδερφή στόν κόσμο ξακουσμένη,
τή φθόναγεν ἡ γειτονιά, τή ζήλευεν ἡ χώρα,
τή ζήλεψε κι ὁ Χάροντας καί θέλει νά τήν πάρει.

Στό σπίτι τρέχει καί βροντᾶ σάν νά ἔταν νοικοκύρης:

—Ἄνοιξε, κόρη, γιά νά μπῶ, ἔτοιμάσου νά σέ πάρω,

κι ἐγώ εἴμ' ὁ γιός τῆς μαύρης γῆς τς ἀραχνιασμένης πέτρας.

—Ἄσε με, Χάροντ' ἄσε με, σήμερα μή μέ πάρεις,

ταχιά Σαββάτο νά λουστῶ, τήν Κυριακή ν' ἀλλάξω,

καί τή Δευτέρα τό ταχύ ἔρχομαι μοναχή μου.

Ἄπ' τά μαλλιά τήν ἄρπαξε κι ἡ κόρη κλαίει καί σκούζει·

νά καί τ' ἀδέρφια πού ἔφτασαν ἀπό τό κορφοβούνι·

τό Χάροντα κυνήγησαν καί γλίτωσαν τήν κόρη.

Ἡ γιαγιά διηγείται παραμύθια

‘Ο παππούς και η γιαγιά

‘Εκτός απ’ τους γονείς και τ’ αδέρφια σέ μερικές οικογένειες συγκατοικούν ο παππούς και η γιαγιά. Τά παιδιά (έγγονια) στό πρόσωπό τους βρίσκουν τους καλύτερους προστάτες και υποστηρικτές. ‘Η άπέραντη καλοσύνη τους, ή σεβάσμια μορφή τους και τό ήρεμο ύφος τους κάνουν τά παιδιά νά αισθάνονται γι’ αυτούς άπέραντη άγάπη και βαθύ σεβασμό. ‘Εκείνο όμως πού τά συγκινεί ιδιαίτερα είναι οί ώραιότατες διηγήσεις τους γιά πρόσωπα και γεγονότα τής έποχής τους όταν ήταν νέοι. Κι ακόμα περισσότερο τά συναρπαστικά παραμύθια τους.

Γιά πολλά παιδιά πού ζούν σέ χωριά και συγκεντρώνονται τίς κρύες χειμωνιάτικες νύχτες κοντά στό άναμμένο τζάκι, τά παραμύθια του παππού και τής γιαγιάς έχουν ιδιαίτερη χάρη κι όμορφιά. ‘Ωστόσο και στά μοντέρνα σπίτια ή παρουσία του παππού και τής γιαγιάς συγκινεί άφάνταστα τά παιδιά και βρίσκουν εύκαιρίες ν’ άκούσουν απ’ τά χείλη τους όμορφες ιστορίες.

ΝΑ ΘΥΜΑΣΑΙ ΟΤΙ:

- ‘Η οικογένεια είναι τό πρώτο σχολείο του παιδιού. Αύτή επιδρά στό παιδί κατά τρόπο φυσικό και άβίαστο, μακριά από κάθε καταναγκασμό.
- ‘Ο ρόλος των γονιών, και ιδιαίτερα τής μητέρας, στήν άνατροφή των παιδιών έχει σπουδαία σημασία. ‘Ο έθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός έγραψε: «Στου τέκνου σύρριζα τό νοϋ Θεού τής μάνας μάτι».
- Τά πρώτα πέντε χρόνια τής ζωής του παιδιού είναι τά σπουδαιότερα γιά τή μόρφωση του χαρακτήρα του.
- ‘Η κοινωνική θέση, τό έπάγγελμα των γονιών και ή οικονομική τους κατάσταση έχουν σπουδαία σημασία γιά τήν άνατροφή και τή μόρφωση των παιδιών.

Η γιαγιά μου

(έκθεση ενός μαθητή)

Δέν είναι καί κανένα σπουδαῖο πρόσωπο ἢ γιαγιά μου. Μιά ἀπλή γυναίκα τοῦ χωριοῦ, πού δούλεψε σκληρά στά νιάτα της, τό ἀμπέλι καί τά χωράφια, γιά νά μεγαλώσει τά παιδιά της. Γράμματα πολλά δέν ξέρει. Ὡστόσο γνωρίζει πολλά τραγουδία τῆς πατρίδας της, παραμῦθια καί παροιμίες.

Σέ κάθε συμβουλή πού δίνει, κλώθει στά λόγια της καί κάποια παροιμία.

Τό πρόσωπό της εἶναι σκαμμένο ἀπό ρυτίδες. Ἔχει σᾶμα μέτριο, λιγνό μέ μικρή καμπούρα. Τή συρρίκνωσαν τά βάσανα καί ἡ πολλή δουλειά. Στά βουνά τῆς Ἀλβανίας, τό 1940, σκοτώθηκε ὁ τρίτος γιός της. Ἀπό τότε μαυροφορέθηκε. Στό κεφάλι ἔχει δεμένο ἓνα μαῦρο τσεμπέρι.

Ὅταν πέθανε ὁ παππούς, τή φέρανε στήν Ἀθήνα. Κάθεται κοντά μας. Δέν μπορεῖ νά συνηθίσει στή νέα ζωή.

Ὡστόσο...

Βοηθάει τή μαμά σέ ὄλες τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, πλέκει καί κεντάει. Μέ τό ἡλιοβασίλεμα αὐτή θά φροντίσει ν' ἀνάψει τό καντήλι στό εἰκόνημα.

Εἶναι γυναίκα ἤρεμη καί καλόψυχη. Ποτέ δέ θυμώνει. Κι ὅταν ἐγώ καί τ' ἀδέρφια μου κάνουμε ἀταξίες, μᾶς παρατηρεῖ κάπως αὐστηρά. Ἀλλά τά λόγια της εἶναι τόσο τρυφερά, πού τά δέχονται τ' αὐτιά μας σάν χᾶδι.

Τά χειμωνιάτικα βράδια δέν κουράζεται νά μᾶς λέει παραμῦθια. Ὅταν ἀναθυμᾶται τό χωριό καί τό σπίτι της, βαριαναστενάζει, τά μάτια της βουρκώνουν καί σιγοτραγουδᾷ:

Τήν ξενιτιά, τήν ὄρφανιά, τήν πίκρα, τήν ἀγάπη,
τά τέσσερα τά ζύγισαν βαρύτερα εἶν' τά ξένα.

...Μᾶς λέει συχνά: «Ὅταν πεθάνω, θέλω νά μέ θάψετε στό χωριό, δίπλα στό γέρο μου».

Ναί, γιαγιά, θά ἱκανοποιήσουμε τή στερνή ἐπιθυμία σου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς έκδηλώνουν οι γονείς τη στοργή και την αγάπη για τα παιδιά τους;
2. Λέμε πώς η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο του παιδιού. Μπορείτε να δικαιολογήσετε γιατί;
3. Μέ ποιούς τρόπους μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά για την ευτυχία της οικογένειας;
4. Ποιοί λόγοι κατά τη γνώμη σας μπορούν να ταράξουν την ευτυχία της οικογένειας;

ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Νά βρείτε μερικές παροιμίες για την αδελφική αγάπη.

Για το πώς θεωρούν τον πατέρα τους τα παιδιά στις διάφορες ηλικίες παραθέτω λίγα λόγια παρμένα από τα γαλλικά.

ΤΙ ΞΕΡΕΙ

Έξι χρονῶν	Ὁ πατέρας τὰ ξέρει δλα.
Δέκα χρονῶν	Ὁ πατέρας ξέρει πολλά.
Δεκαπέντε χρονῶν	Ὅσα ὁ πατέρας ξέρει, τὰ ξέρουμε καὶ ἐμεῖς.
Εἴκοσι χρονῶν	Σίγουρα πολλά πράγματα εἶναι πού ὁ πατέρας δέν ξέρει.
Τριάντα χρονῶν	Θά μπορούσαμε, δπως καὶ νά ἔναι, νά ζητήσουμε καὶ τή γνώμη τοῦ πατέρα.
Σαράντα χρονῶν	Παρ' δλα αὐτά κι ὁ πατέρας κάτι ξέρει.
Πενήντα χρονῶν	Ὁ πατέρας δλα τὰ ξέρει.
Ἐξήντα χρονῶν	Ἄχ, ἂν ἀκόμα μπορούσαμε νά ζητήσουμε τή γνώμη τοῦ πατέρα.

Τελετή γάμου

3. Έλληνικά οικογενειακά ήθη κι έθιμα

Τά ήθη κι έθιμα είναι τρόποι συμπεριφοράς καί συνήθειες πού κληρονομήσαμε από τούς προγόνους μας μέ μακρόχρονη άσκηση. Πιό συγκεκριμένα πρέπει νά πούμε ότι: τά ήθη είναι οί τρόποι, πού συμπεριφέρονται μεταξύ τους οί άνθρωποι μέσα στην κοινωνία πού ζούν. Οί τρόποι αυτοί φανερώνουν τόν έσωτερικό κόσμο τών ανθρώπων κι έχουν βάση τήν ήθική. Τά έθιμα είναι συνήθειες, πού οί άνθρωποι τίς αναγνώρισαν σάν καλές καί τίς μετάδωσαν στις άλλες γενιές, όπως τά έθιμα τού γάμου, τής βάφτισης κτλ.

Τά ήθη καί έθιμα, πού έχει σήμερα ή ελληνική οικογένεια, στηρίζονται στις έλληνοχριστιανικές παραδόσεις. Μέ τό πέρα-

σμα του χρόνου, όπως ήταν φυσικό, τά ηθη κι έθιμα μεταβλήθηκαν, γιατί και οι συνθήκες ζωής άλλαξαν.

Σέ γενικές γραμμές για τά ηθη κι έθιμα τής ελληνικής οικογένειας πρέπει νά έχουμε υπόψη μας τά παρακάτω:

- Τά ηθη κι έθιμα έχουν καθολική παραδοχή και δένουν ψυχικά τή μιά γενιά μέ τήν άλλη.

- Φανερώνουν τό χαρακτήρα μας και τόν πολιτισμό μας.

- Τά περισσότερα έθιμα, πού αναφέρονται στίς θρησκευτικές έκδηλώσεις, διατηρούνται σέ πολλά μέρη σχεδόν άμετάβλητα.

- Από τά έθιμα πού αναφέρονται στίς κοινωνικές μας σχέσεις (κοινωνικά έθιμα) άρκετά έχουν μεταβληθεί και μερικά έχουν άτονίσει ή έχουν έκλείψει τελείως.

- Πάρα πολλά έθιμα είναι διαφορετικά από τόπο σέ τόπο και άλλα τά συναντάμε άποκλειστικά σέ όρισμένα μέρη.

- Διαφορές βρίσκουμε κι άνάμεσα στά ηθη κι έθιμα τών χωριών και αυτά τών πόλεων.

- Τά έθιμα πού αναφέρονται στήν άνατροφή τών παιδιών, όπως είναι φυσικό, έχουν προσαρμοστεί σήμερα σύμφωνα μέ τίς άπαιτήσεις τής σημερινής ζωής και τήν πρόοδο του πολιτισμού.

- Τά έθιμα τών θρησκευτικών έορτών, όπως τών Χριστουγέννων, τής Πρωτοχρονιάς, τών Θεοφανείων, του Έυαγγελισμού, του Πάσχα κτλ., διατηρούνται σ' όλες τίς ελληνικές οικογένειες. Τίς μέρες αυτές οι οικογένειες, έκτός από τήν έκτέλεση τών θρησκευτικών τους καθηκόντων, συνηθίζουν νά ετοιμάζουν στά σπίτια ιδιαίτερα φαγητά, γλυκά κτλ. Ακόμη προσφέρουν δώρα, αλλάζουν επισκέψεις, ευχές κτλ.

- Από τά κοινωνικά έθιμα εκείνα πού διατηρούνται σ' όλες τίς οικογένειες είναι: α) οι επισκέψεις στίς όνομαστικές γιορτές τών μελών τής οικογένειας, τών γενεθλίων κτλ., β) τό έθιμο τής περιποίησης και τής φροντίδας στους γέροντες γονείς, γ) τό έθιμο νά παίρνουν τά παιδιά τό όνομα του παππού ή τής γιαγιάς, δ) τά έθιμα τών άρραβόνων, του γάμου και πολλά άλλα.

• Για τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου πρέπει νά ποῦμε πῶς αὐτά ἔχουν ἀλλάξει κι ἔχουν προσαρμοστεῖ μέ τίς συνθηκες τῆς σημερινῆς ζωῆς μας. Ὁ παραδοσιακός γάμος μέ τὰ λαϊκά ὄργανα, τοὺς καβαλάρηδες, τὰ προικιά κτλ. σέ πολύ λίγα χρόνια διατηρεῖται.

• Ἔχουν προσαρμοστεῖ ἐπίσης καί πολλά ἄλλα ἔθιμα, ὅπως τὰ ἔθιμα τῆς προίκας, τό ἔθιμο νά παντρεύονται τὰ κορίτσια κατά σειρά ἡλικίας, τό ἔθιμο νά μήν παντρεύεται ὁ ἀδερφός προτοῦ νά παντρέψει τίς ἀδερφές κτλ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί ξέρεις γιά τὰ ἔθιμα τῆς ἀποκριᾶς;
2. Ποιά ἔθιμα τῆς οἰκογένειάς σου σοῦ ἀρέσουν περισσότερο;
3. Ποιά ἄλλα ἔθιμα τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας ἀναφέρονται στίς κοινωνικές σχέσεις;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Κάμε ἕναν κατάλογο ἀπό μερικά θρησκευτικά ἔθιμα.
2. Γράψε τί ξέρεις γιά τὰ ἔθιμα τῆς Πρωτομαγιάς.

Γ'. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. Τό σχολεῖο ὡς πολιτιστική κοινότητα

Στά πολύ παλιά χρόνια δέν ὑπῆρχε σχολεῖο. Αὐτό, κατά ἕναν τρόπο, τό ἀντικαθιστοῦσε ἡ οἰκογένεια. Ἡ ἀνάγκη τοῦ σχολείου δημιουργήθηκε μέ τήν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ καί τήν ἀνάπτυξη τῶν γνώσεων στίς ἐπιστῆμες. Τά πρῶτα σχολεῖα

Οί μαθητές ζωγραφίζουν

έμφανίζονται στην Αθήνα κι αργότερα σε άλλες πόλεις της Ελλάδας.

*Η ίδρυση
σχολείων
καί
ή βασική
εκπαίδευση*

Στή σύγχρονη κοινωνία όλα τά κράτη θεωρούν πρωταρχικό τους καθήκον τήν ίδρυση καί οργάνωση σχολείων. Όστόσο σε πολλά μέρη τοῦ κόσμου τό ποσοστό τῶν αναλφαβήτων εἶναι μεγάλο. Στή χώρα μας ἡ υποχρεωτική ἐκπαίδευση ἐπεκτάθηκε ἀπό τά ἔξι χρόνια, πού ἦταν, στά ἑννέα (6 στό δημοτικό καί 3 στό γυμνάσιο). Κι αὐτό ἔχει σπουδαία σημασία γιά τήν ἀνάπτυξη καί πρόοδο τῆς χώρας μας σε ὄλους τοῦς τομεῖς.

Όπως εἶναι γνωστό, ἡ φοίτησή μας στό σχολεῖο ξεκινάει ἀπό τό νηπιαγωγεῖο καί μπορεῖ νά συνεχιστεῖ ὡς τό πανεπιστήμιο. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἕνα μεγάλο τμῆμα τῆς ζωῆς μας ἀφιερώνεται στό σχολεῖο.

*Τό δημοτικό
σχολεῖο*

Ἀπό τή φοίτησή μας στό σχολεῖο τά χρόνια τοῦ δημοτικού σχολείου ἀφήνουν σ' ὄλους μας τίς ζωηρότερες ἀναμνήσεις. Ἀπό τό μικρό καί γνώριμο περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ περνοῦμε

στό σχολικό χώρο, σέ μιά πολυαριθμότερη ομάδα μέ νέα πρόσωπα καί διαφορετική ὀργάνωση. Οἱ ὅποιεσδήποτε δυσκολίες τῶν πρώτων ἡμερῶν μέ τή βοήθεια τῶν δασκάλων, τῶν γονιῶν μας ἀλλά καί τῶν μεγαλύτερων μαθητῶν, εὐκολα ξεπερνοῦνται. Ὁ φιλικός σύνδεσμος μέ τούς συμμαθητές μας, τά κοινά παιγνίδια στήν αὐλή τοῦ σχολείου καί ἡ συνεργασία μας στήν τάξη δημιουργοῦν μιά ἀτμόσφαιρα εὐχάριστη, πού μέ τόν καιρό γίνεται τόσο γνώριμη ὅσο καί αὐτή τοῦ σπιτιοῦ μας. Γι' αὐτό καί πολύ σωστά λένε πῶς τό σχολεῖο εἶναι τό δεύτερο σπίτι μας.

Ἡ τάξη μας

Οἱ μαθητές τῆς τάξεώς μας κάθε μέρα, μετά τήν ὁμαδική προσευχή τοῦ σχολείου, πηγαίνουμε στή δική μας αἴθουσα. Ἐκεῖ ἀδερφωμένοι σάν μιά οἰκογένεια κάνουμε τά μαθήματά μας. Ὁ δάσκαλός μας, ταγμένος ἀπό τήν πολιτεία νά μᾶς διαπαιδαγωγήσει, ἀφιερώνεται ὀλόψυχα στό εὐγενικό του ἔργο. Ἡ προσπάθειά του εἶναι νά δημιουργήσει εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα μέσα στήν τάξη καί νά κεντρίσει τά διαφέροντά μας γιά μάθηση.

Μέ τή συμπάθειά του καί τήν ἀγάπη του διώχνει τούς διασταγμούς μας καί μᾶς δίνει θάρρος νά συζητοῦμε ἐλεύθερα τά θέματα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν. Ἔτσι, μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά ἐκφράζουμε τίς σκέψεις μας, νά ἱκανοποιοῦμε τίς ἀπορίες μας καί νά παίρνουμε ἐνεργό μέρος στό μάθημα πού κάνουμε.

Τό εἰλικρινές ἐνδιαφέρον τοῦ δασκάλου μας γιά τή μόρφωσή μας εἶμαστε σέ θέση νά τό ἀναγνωρίσουμε καί νά τό ἐκτιμήσουμε καί ἄς εἶμαστε μικροί. Ξέρουμε πολύ καλά πῶς αὐτός μοχθεῖ νά μᾶς βοηθήσει νά προσαρμοστοῦμε στή σχολική ζωή καί νά μᾶς μάθει πῶς νά ἐργαζόμαστε ἀβίαστα, γιά νά μορφωθοῦμε καί νά γίνουμε χρήσιμοι στόν ἑαυτό μας καί στους ἄλλους. Ξέρουμε πῶς αὐτός ξοδεύει τίς πνευματικές του δυνάμεις γιά τήν δική μας εὐτυχία. Γι' αὐτό καί σέ κάθε περίπτωση δέν παραλείπουμε νά ἐκδηλώσουμε τό σεβασμό, τήν ἀγάπη μας καί τήν εὐγνωμοσύνη μας γι' αὐτόν, ὄχι μόνο μέσα στό σχολεῖο ἀλλά κι ἔξω ἀπ' αὐτό.

*Ἡ σχολική
ἐργασία
στήν τάξη*

*Ἡ βοήθεια
τῶν
δασκάλων
μας*

*Η
συμπεριφορά
μας
καί οι
μεταξύ μας
σχέσεις*

Σπουδαία σημασία για την επιτυχία των εργασιών μας στο σχολείο, πέρα απ' τή βοήθεια των δασκάλων μας, έχει ή δική μας ευσυνειδητη προσπάθεια και επιμέλεια, καθώς επίσης και ή συμπεριφορά μας μέσα και έξω από τό σχολείο. "Αν έμεις έχουμε πείσει τον έαυτό μας πώς για τή μόρφωσή μας χρειάζεται να έχουμε επιμέλεια, τάξη, πειθαρχία και ακρίβεια, ή επιτυχία μας είναι βέβαιη. "Αν ή συμπεριφορά μας είναι ευγενική και ή συνεργασία μεταξύ μας άρμονική, ή απόδοση των εργασιών μας θά είναι ικανοποιητική. Γιατί είναι φανερό πώς όταν είμαστε αδιάφοροι για τή γαλήνη και τήν ήρεμία τής τάξεως, όταν είμαστε άπρόσεκτοι κι όταν ένοχλούμε τούς άλλους, τίποτε δέ θά μπορούμε να επιτύχουμε.

*Τά
βιβλία μας
καί τά
άλλα μέσα
διδασκαλίας*

Στήν τάξη μας, εκτός από τά άτομικά μας σχολικά είδη, έχουμε και πολλά άλλα μέσα, πού μās βοηθούν στις εργασίες μας. Χάρτες, εικόνες, έπιπλα, πίνακες, βιβλιοθήκες, όργανα φυσικής, χημείας, γεωμετρίας, κτλ. Όλα αυτά είναι περιουσία του σχολείου μας. Μέ τή βοήθεια του δασκάλου μας αλλά και μέ δική μας πρωτοβουλία και συνεργασία αυτά τά μέσα μαθαίνουμε να τά χρησιμοποιούμε. Καί φυσικά, τόσο αυτά όσο και τά άλλα άτομικά μας βιβλία, πού μās δίνει τό κράτος δωρεάν, φροντίζουμε να τά διατηρούμε σε καλή κατάσταση.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει ή επέκταση τής υποχρεωτικής εκπαίδευσης στη χώρα μας από 6 σε 9 χρόνια;
2. Ποιές δυσκολίες συναντάς στα βιβλία πού χρησιμοποιείς στα διάφορα μαθήματα;
3. Ποιές κακές συνήθειες των μαθητών έμποδίζουν τήν πρόοδο του σχολείου;
4. "Απ' όσα βιβλία έχεις διαβάσει ποιο σου άρεσε περισσότερο;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. "Αν έχετε στο σχολείο σας σχολική κοινότητα, σημείωσε μερικές δραστηριότητές της.
2. Κάμε έναν κατάλογο των υποχρεώσεων του μαθητή στην τάξη.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ὁ μαθητής ἔχει ἀναφαίρετα δικαιώματα ἀλλά καί υποχρεώσεις. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζουμε τὰ παρακάτω, πού ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν ὁμαλή του ἀνάπτυξη καί πρόοδο.

ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

- Νά μεγαλώσει μέ τίς φροντίδες τῶν γονιῶν του σέ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα καί ὑγιεινό περιβάλλον.
- Νά φοιτᾷ δωρεάν στό σχολεῖο καί νά ἔχει εὐκαιρίες ν' ἀναπτύξει τίς ἱκανότητές του, γιά νά γίνει χρήσιμο μέλος τῆς κοινωνίας.
- Νά ἐκτιμοῦν οἱ ἄλλοι τήν ἐργασία του καί νά τοῦ ἀναγνωρίζουν τίς φιλότιμες προσπάθειές του.
- Νά ἐκφράζεται ἐλεύθερα καί νά συζητεῖ τὰ προβλήματά του.
- Νά τόν σέβονται οἱ ἄλλοι (μικροί καί μεγάλοι) καί νά τόν βοηθοῦν ὅπου συναντᾷ δυσκολίες.
- Νά ἔχει τά δικά του πράγματα (ἀτομικά εἶδη, βιβλία, παιχνίδια κτλ.). Καί νά τοῦ τά σέβονται οἱ ἄλλοι.
- Τό παιγνίδι καί ἡ ψυχαγωγία εἶναι τά σπουδαιότερα ἀπό τά δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ.

ΕΧΕΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ

- Νά ὑπακούει στίς συμβουλές τῶν γονιῶν του καί νά ἐνεργεῖ ἔτσι πού αὐτοί νά εἶναι εὐχαριστημένοι.
- Νά σέβεται καί νά τηρεῖ τοὺς κανόνες τοῦ σχολείου· νά εἶναι καθαρός καί σεμνά ντυμένος· νά μὴ ἐνοχλεῖ τοὺς ἄλλους.
- Νά μελετᾷ εὐσυνείδητα τὰ μαθήματά του καί νά ἐκτελεῖ πρόθυμα τίς ἐργασίες του.
- Νά σέβεται τή γνώμη τῶν ἄλλων καί νά εἶναι εὐγενικός.
- Νά σέβεται τόν ἑαυτό του καί τοὺς ἄλλους.
- Νά σέβεται τὰ πράγματα τῶν ἄλλων καί τὰ πράγματα τοῦ σχολείου. Νά ἐνδιαφέρεται γιά τήν καθαριότητα.
- Νά σέβεται τοὺς συμπαίκτες του, νά τηρεῖ τοὺς κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ καί νά παίζει χωρὶς νά ἐνοχλεῖ τοὺς ἄλλους.

Παιχνίδια στην αυλή του σχολείου

2. Τά παιχνίδια μας

Μέ τη φοίτησή μας στο σχολείο, όπως είναι φυσικό, μαθαίνουμε και πολλά καινούρια παιχνίδια. Στην αυλή του σχολείου στά διαλείμματα, αλλά και σε άλλες ελεύθερες ώρες, παίζουμε άσταμάτητα. Τώρα όμως το παιχνίδι μας γίνεται πιο οργανωμένα. Στά ομαδικά παιχνίδια μαθαίνουμε να τηρούμε τους κανόνες και να σεβόμαστε τα δικαιώματα των άλλων. Συνηθίζουμε να είμαστε πειθαρχημένοι, να δεχόμαστε με ψυχραιμία την ήττα μας ή όταν νικούμε να περιορίζουμε τον εγωισμό μας. Όποιος παραγνωρίζει τους κανόνες του παιχνιδιού και γίνεται αίτιος να «χαλάσει» το παιχνίδι, χαρακτηρίζεται κακός παίκτης. Και πολύ σωστά. Γιατί το παιχνίδι, όταν γίνεται με τάξη, χωρίς ζαβολιές και προπαντός χωρίς μαλώματα, δίνει χαρά και ευχαρίστηση σ' όλους. Αν όμως «χαλάσει», εξαιτίας ενός ή και περισσοτέρων, αυτή η χαρά χάνεται και μένει ή απογοήτευση.

Τά παιχνίδια
στο σχολείο

Ἀξίζει νά ποῦμε γιά τό παιγνίδι πολλά πράγματα, γιατί αὐτό, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐνδιαφέρει μεγάλους καί μικρούς. Γιά τούς μεγάλους βέβαια ταυτίζεται μέ τήν ψυχαγωγία, ὅμως γιά τούς μικρούς εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξή τους. Γι' αὐτό κι ὅλοι τό ἀναγνωρίζουν σάν μεγάλο δικαίωμα τῶν παιδιῶν. Στά σχολεῖα μας τό παιγνίδι στίς μικρές τάξεις τοῦ δημοτικοῦ συνδυάζεται πολλές φορές μέ τά μαθήματα. Ἔτσι, αὐτά γίνονται εὐχάριστα καί δημιουργικά. Μά καί στίς μεγαλύτερες τάξεις τό παιγνίδι κυριαρχεῖ σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις πού ὀργανώνει τό σχολεῖο. Γιατί αὐτό, ἐκτός ἀπό τ' ἄλλα, εἶναι σπουδαῖο μέσο γιά τή σωματική, πνευματική καί κοινωνική μας ἀνάπτυξη.

*Ἡ σημασία
τῶν
παιγνιδιῶν*

Γιά ὅλα αὐτά οἱ γονεῖς μας, τό σχολεῖο καί ὁ δῆμος ἢ ἡ κοινότητα κτλ. φροντίζουν νά ἐξασφαλίσουν στά παιδιά ὅλα τά μέσα, γιά νά μποροῦν νά παίξουν εὐχάριστα. Οἱ γονεῖς μας ξεδεύουν ἀκόμα καί ἀπό τό ὑστέρημά τους, γιά νά μᾶς ἐξασφαλίσουν τά μέσα γιά νά παίξουμε ὅσο τό δυνατό πιό ἄνετα. Τό ἴδιο ἐνδιαφέρονται καί ὁ δῆμος καί ἡ κοινότητα. Γι' αὐτό ἰδρύουν κέντρα ψυχαγωγίας, παιδικές χαρές, γυμναστήρια κτλ., πού δυστυχῶς δέν ἐπαρκοῦν στίς ἀνάγκες μας. Κι αὐτό, γιατί στίς μεγάλες πόλεις δέν ὑπάρχουν κατάλληλοι χώροι γιά παιγνίδια. Ἔτσι, πολλά παιδιά πού μένουν στά στενά διαμερίσματα τῶν πολυκατοικιῶν, δυσκολεύονται πολύ νά παίξουν ἐλεύθερα.

Τόν τελευταῖο καιρό μέ τήν πρωτοβουλία τῶν γονιῶν μας καί μέ τή συνεργασία τῶν δήμων τῆς Ἀθήνας, σέ ἀρκετές γειτονιές δημιουργήθηκαν καί οἱ λεγόμενοι «παιδότοποι». Αὐτοί οἱ παιδότοποι, πού εἶναι μικροί δρόμοι κλειστοί γιά τά αυτοκίνητα, προσφέρουν σπουδαία ἐξυπηρέτηση γιά τά παιγνίδια.

Ἄν τό παιγνίδι εἶναι ἀναφαίρετο δικαίωμά μας, ὡς παιδιά, γιά ὅλα ὅσα εἶπαμε παραπάνω, δέν πρέπει νά μείνουμε μέ τήν ἐντύπωση πῶς ὁ ἄνθρωπος γεννήθηκε μόνο γιά νά παίξει. Στή μακρινή πορεία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἡ ἀρχή γιά κάθε δράση καί γιά κάθε δημιουργία ἦταν ἡ ἐργασία. Γι' αὐτό καί ἡ ἀγάπη γιά τήν ἐργασία εἶναι ὑψηλό καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτή ἡ ἀγάπη καλλιεργεῖται ἀπό τά μικρά μας χρόνια μέσα στήν οἰκογένεια. Πιό συστηματικά ἡ ἀγάπη γιά τήν ἐργασία, ἡ φιλεργία, ἀναπτύσσεται στό σχολεῖο. Ὡς μαθητές, μέσα σ' αὐτό, δέν παί-

*Παιγνίδι
καί ἐργασία*

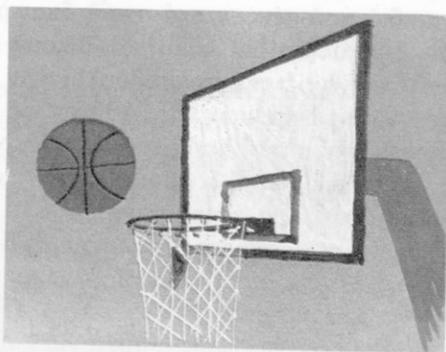
ζουμε μόνο αλλά και εργαζόμαστε υπεύθυνα. Κι όσο μεγαλώνουμε τόσο συνειδητοποιούμε καλύτερα την αξία της εργασίας. Πολλές φορές μάλιστα φτάνουμε σέ σημείο ν' απασχολούμαστε όχι μόνο μέ ευχάριστα πράγματα αλλά και μέ κουραστικά και δύσκολα, πού όμως στή ζωή είναι απαραίτητα και χρήσιμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει ή τήρηση τών κανόνων του παιγνιδιού;
2. Ποιά όμαδικά παιγνίδια σου άρέσουν περισσότερο;
3. Πώς εκδηλώνουν τό ενδιαφέρον τους οί γονείς και ή πολιτεία για τήν ψυχαγωγία τών παιδιών;
4. Γιατί ή άγάπη για τήν εργασία είναι ύψηλό καθήκον του άνθρώπου;

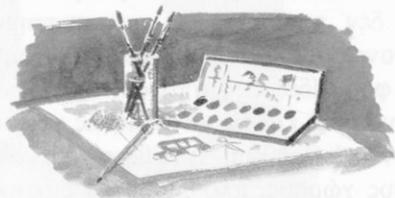
ΕΡΓΑΣΙΑ

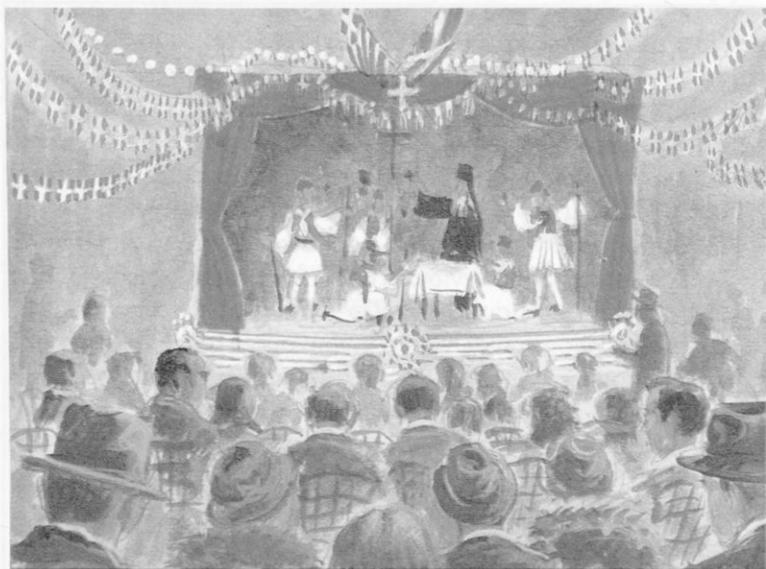
1. Φρόντισε νά μάθεις και νά γράψεις μιά παροιμία ή ένα «ρητό» για τήν εργασία.

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΙΖΩ

1. Μ' άρέσουν τά παιγνίδια καί χαίρομαι νά παίζω, όταν έχω ελεύθερο χρόνο.
2. Άν έχω έργασία, φροντίζω νά τήν τελειώσω κι έπειτα παίζω. Έτσι μ' εύχαριστεί περισσότερο τό παιγνίδι.
3. Διαλέγω τόν κατάλληλο χρόνο-τόπο γιά τό παιγνίδι.
4. Στά ομαδικά παιγνίδια τηρώ τούς κανόνες, σέβομαι τούς συμπαίκτες μου καί παίζω μαζί τους άγαπημένα.
5. Παίζω προσεχτικά χωρίς κινδύνους. Προτιμώ νά σταματήσω τό παιγνίδι ή νά χάσω, άν ύπάρχει κάποιος κίνδυνος ή κάτι δέν πάει καλά.
6. Παίζω ήρεμα, ψύχραιμα, χωρίς φωνές, βρισιές καί μαλώματα.
7. Άποφεύγω τά παιγνίδια πού ένοχλούν τούς άλλους καί προσέχω νά μήν προκαλώ ζημιές.
8. Άν άπομακρυνθώ κάπου γιά παιγνίδι, φροντίζω νά τό ξέρουν οί γονείς μου.
9. Άν περάσει ή ώρα ή άν κουραστῶ, σταματῶ τό παιγνίδι καί γυρίζω στό σπίτι μου.
10. Παίζοντας προσέχω τά ρούχα μου καί προπαντός τήν ύγεία μου.
11. Τά άτομικά μου παιγνίδια τά προσέχω καί τά φυλάγω. Άν μου ζητήσουν τά δίνω καί στ' άλλα παιδιά.
12. Ξέρω πώς τ' άκριβά παιγνίδια δέν είναι πάντοτε τά καλύτερα, γι' αυτό καί δέν επιμένω νά μου τά άγοράσουν οί γονείς μου.

Οί γονεῖς παρακολουθοῦν σχολική γιορτή

3. Οἰκογένεια καί σχολεῖο

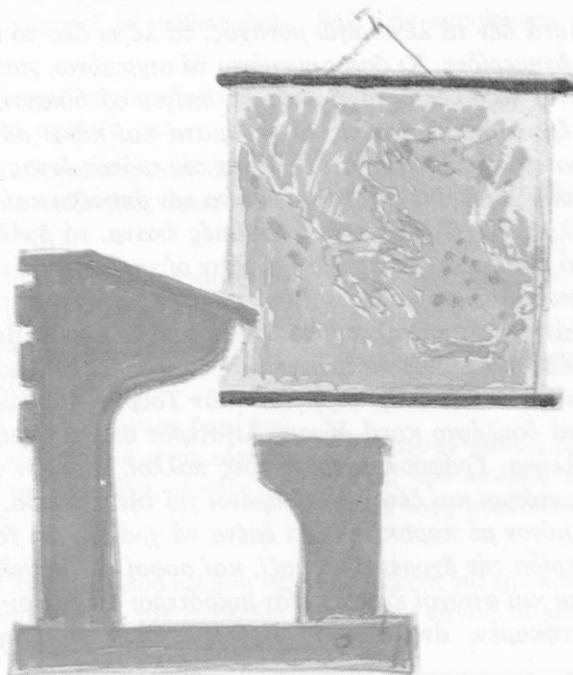
Τό παιδικό
θέατρο

Στό φυσικό περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ μας ἡ μορφωτική δύναμη τῆς οἰκογένειας εἶναι ἀναμφισβήτητη. Γιατί, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἀγωγή ἀρχίζει ἀπό τή βρεφική ἡλικία μας καί συνεχίζεται μέ τρόπο φυσικό καί ἀβίαστο μέσα σέ ἀτμόσφαιρα ἀγάπης, συνεργασίας, κατανόησης καί ἀλληλοσεβασμοῦ. Ὅμως στό σπίτι μας, παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τῶν γονιῶν μας, τά μέσα πού ἔχουμε γιά τή μόρφωσή μας δέν εἶναι πολλά.

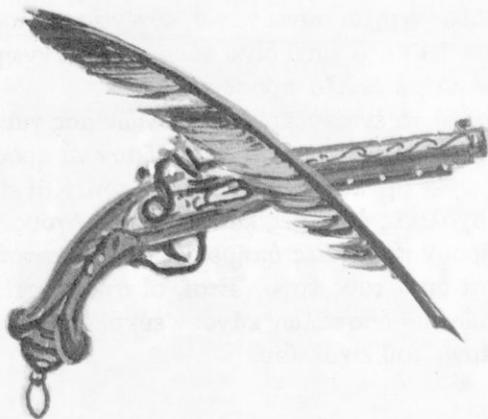
Τά δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ μας, πού μπορεῖ νά εἶναι στενά καί περιορισμένα, δέν προσφέρονται γιά συστηματική ἐργασία. Ἐξάλλου οἱ γονεῖς μας, ἀπασχολημένοι μέ τήν ἐργασία τους καί τίς ἄλλες φροντίδες τοῦ σπιτιοῦ, δέν ἔχουν στή διάθεσή τους οὔτε χρόνο οὔτε καί τίς κατάλληλες γνώσεις νά μᾶς προσφέρουν σημαντική βοήθεια. Ἀντίθετα τό σχολεῖο, πού διαθέτει κατάλληλους χώρους, πλούσια μέσα διδασκαλίας, εἰδικευ-

μένο προσωπικό κτλ., προσφέρεται καλύτερα για τή μόρφωσή μας. Αυτό, όχι μόνο συμπληρώνει και πλαταίνει τις γνώσεις μας συστηματικά αλλά και καλλιεργεί όλες τις κοινωνικές αρετές (τάξη, καθαριότητα, συνεργασία, ευγένεια, καλοσύνη, αξιοπρέπεια κτλ.). Κι αυτό γιατί δίνει ευκαιρίες για γνωριμία, φιλία και συνεργασία με πολλά πρόσωπα.

Γιά όλα αυτά τό ενδιαφέρον τῶν γονιῶν μας γιά τό σχολεῖο εἶναι μεγάλο καί μέ κάθε τρόπο φροντίζουν νά προσφέρουν τή βοήθειά τους γιά τήν καλύτερη ἀπόδοσή του. Καί εἶναι γνωστό πῶς μέ τις σχολικές ἐφορεῖες καί τούς συλλόγους τους οἱ γονεῖς προσφέρουν πολύτιμες ὑπηρεσίες στό ἔργο τοῦ σχολείου, πού εἶναι καί δικό τους ἔργο. Ἐτσι, οἱ στενές καί εἰλικρινεῖς σχέσεις γονιῶν καί δασκάλων κάνουν εὐκολότερο καί ἀποδοτικότερο τό ἔργο τοῦ σχολείου.

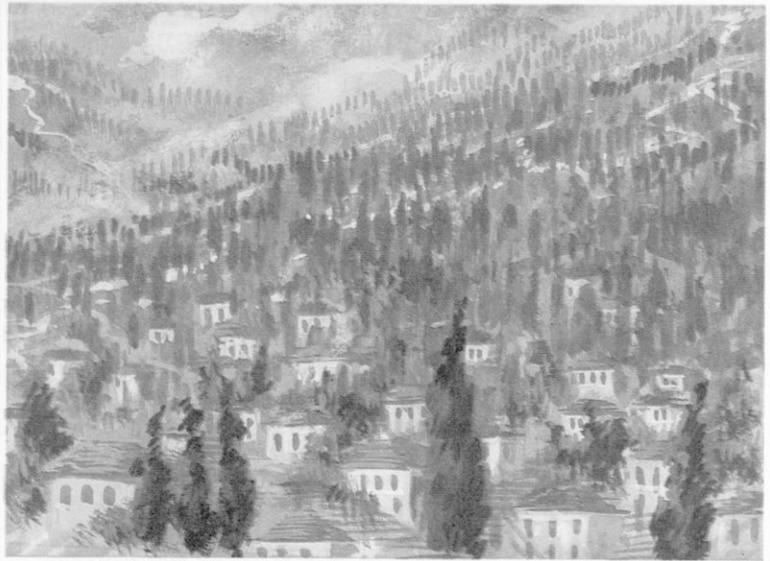
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

«...Αυτά δέν τά λέγω ἐγώ μοναχός, τά λέγει ὄλο τό κοινό καί οἱ ἐφημερίδες. Κι ὄσα σημειώνω τά σημειώνω, γιατί δέν ὑποφέρνω νά βλέπω τό ἄδικον νά πνίγει τό δίκαιον. Διά 'κεῖνο ἔμαθα γράμματα εἰς τά γεράματα καί κάνω αὐτό τό γράψιμον τό ἀπελέκητο, ὅτι δέν εἶχα τόν τρόπον ὄντας παιδί νά σπουδάξω, ἤμουν φτωχός κι ἔκανα τόν ὑπηρέτη καί τιμάρενα ἄλογα, κι ἄλλες πλήθος δουλειές ἔκανα, νά βγάλω τό πατρικό μου χρέος, ὄπου μᾶς χρέωσαν οἱ χαραμῆδες (= κλέφτες), καί νά ζήσω κι ἐγώ σέ τούτην τήν κοινωσίαν ὄσο ἔχω τ' ἀμανάτι (= τήν ψυχή) τοῦ Θεοῦ εἰς τό σῶμα μου. Κι ἄφοῦ ὁ Θεός θέλησε νά κάμει νεκρανάσταση εἰς τήν πατρίδα μου, νά τήν λευτερώσει ἀπό τήν τυραγνίαν τῶν Τούρκων, ἀξίωσε κι ἐμένα νά δουλέσω κατά δύναμη λιγότερον ἀπό τόν χειρότερον Ἑλληνα. Γράφουν σοφοί ἄνδρες πολλοί, γράφουν τυπογράφοι, ντόπιοι καί ξένοι, διαβασμένοι γιά τήν Ἑλλάδα. Ἐνα πράμα μόνον μέ παρακίνησε κι ἐμένα νά γράψω, ὅτι τούτην τήν πατρίδα τήν ἔχομεν ὄλοι μαζί, καί σοφοί κι ἀμαθεῖς καί πλούσιοι καί φτωχοί καί οἱ πλέον μικρότεροι ἄνθρωποι· ὄσοι ἀγωνιστήκαμεν, ἀναλόγως ὁ καθείς ἔχομεν νά ζήσωμεν ἐδῶ...».

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

- Νά είσαι καθαρός. Έλα στό σχολείο ντυμένος σεμνά καί περιποιημένος.
- Μή μαλώνεις καί μή χρησιμοποιείς άπρεπες λέξεις.
- Μή φωνάζεις δυνατά στός διαδρόμους· άπόφευγε κάθε θόρυβο.
- Μή σκαρφαλώνεις στό κάγκελα, μπορεί νά πάθεις άτύχημα.
- Φρόντισε νά διατηρείται ώραϊό τό σχολείο μας.
- Όταν πηγαίνεις στό άποχωρητήριο δείξε πώς έχεις καλή άνατροφή.
- Μέσα στην τάξη πήγαινε στην θέση σου χωρίς θόρυβο.
- Μήν ξεχνάς τά μαθητικά σου καθήκοντα.
- Στο σπίτι ένέργησε έτσι, πού οί γονεΐς σου νά είναι ευχαριστημένοι άπό σένα, σε κάθε ευκαιρία.
- Μέ την καλή σου θέληση νά συνεργάζεσαι για την πρόοδο καί την καλή φήμη του σχολείου μας. Όταν κάνεις τά καθήκοντά σου θά είσαι πάντοτε χαρούμενος.
- Φτάσε έγκαιρα στό σχολείο, δηλαδή πριν άπό τό πρώτο κουδούνι.
- Παίρνεις δωρεάν βιβλία. Διατήρησε τα σε καλή κατάσταση.
- Άνέβα καί κατέβα στις σκάλες, χωρίς νά πηδάς τά σκαλιά.
- Μήν κάθεται πάνω στό πρεβάζι των παραθύρων.
- Ρίξε τά άχρηστά σου μέσα στό ειδικά κουτιά.
- Νά είσαι σεμνός· σεβάσου τον έαυτό σου καί τους άλλους.
- Έτοιμάσε τά βιβλία σου καί πάρε άπόφαση νά εργαστείς καλά.
- Μελέτησε εύσυνειδητα τά μαθήματά σου.
- Υπάρχουν πολλές μικρές εργασίες, πού μπορείς νά κάνεις για νά τους άνακουφίσεις.

Εικόνα χωριού με δάσος

Δ'. Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

1. Τό χωριό και η πόλη

Ἄν ρίξουμε μιά ματιά στό χάρτη τῆς Ἑλλάδας θά δοῦμε χιλιάδες χωριά καί πολλές πόλεις, πού σημειώνονται μέ τά ὀνόματά τους. Γιά τή ζωή τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων μάθαμε πολλά πράγματα στό μάθημα τῆς γεωγραφίας. Ἐξάλλου ὅλοι ἔχουμε ταξιδέψει, λίγο πολύ, καί σέ διάφορες πόλεις καί χωριά. Ἔτσι, εἶδαμε ἀπό κοντά τή ζωή καί τίς ἀσχολίες τῶν κατοίκων, δοκιμάσαμε τά προϊόντα τοῦ τόπου, γνωρίσαμε τά τοπικά ἔθιμα.

Ἡ ζωή τοῦ χωριοῦ διαφέρει σέ πολλά πράγματα ἀπό αὐτήν τῆς πόλεως. Στό χωριό οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία καί μέ ἄλλα ἐπαγγέλματα, πού προσφέρονται στόν τόπο τους. Μακριά ἀπό τοὺς θορύβους καί τά

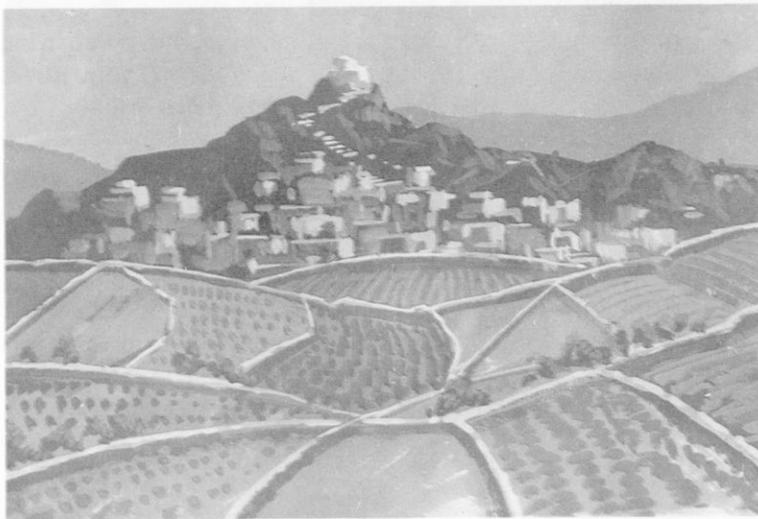
Ἡ ζωή
στό χωριό

καυσαέρια τῶν αὐτοκινήτων ζοῦνε ἤσυχα, ἀπλά, καί ὑγιεινά, παρόλο πού ἐργάζονται στά χωράφια σκληρά κι ἔχουν κι ἀρκετές στερήσεις.

Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ζοῦν συνήθως στά στενά διαμερίσματα τῶν πολυκατοικιῶν κι ἐργάζονται ὡς ὑπάλληλοι, ἐργάτες, τεχνίτες, ἔμποροι κτλ. Στήν πόλη οἱ ἐλεύθεροι χῶροι μέ δέντρα καί πράσινο εἶναι ἐλάχιστοι καί στούς δρόμους τά αὐτοκίνητα κινοῦνται διαρκῶς. Σέ γενικές γραμμές τά χαρακτηριστικά τῆς πόλεως εἶναι: πολυώροφα κτίρια, μεγάλα καταστήματα, πολλές τράπεζες, ξενοδοχεῖα, νοσοκομεῖα, διάφορες σχολές, κρατικές ὑπηρεσίες, καί ζωή πολυτάραχη καί κουραστική. Φυσικά ἢ πνευματική, πολιτιστική, καλλιτεχνική, κτλ. κίνηση εἶναι ἀναπτυγμένη καί τά μέσα ψυχαγωγίας (θέατρα, κινηματογράφοι, ἀθλητικοὶ ἀγῶνες κτλ.) εἶναι πολύ περισσότερα ἀπό αὐτά τοῦ χωριοῦ.

2. Ἡ αὐτοδιοίκηση

Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων, γιά νά διοικοῦνται

Εἰκόνα χωριοῦ χωρὶς δάσος

Πῶς
εἶναι
σήμερα
οἱ πόλεις

Τό σύστημα
αυτοδιοικήσεως

καί νά ἐξυπηρετοῦνται καλά, εἶναι ὀργανωμένοι σέ κοινότητες καί σέ δήμους. Οἱ δήμοι καί οἱ κοινότητες ἀποτελοῦν μικρές διοικητικές περιφέρειες κι ἔχουν δικό τους σύστημα διοικήσεως, πού λέγεται *τοπική αυτοδιοίκηση*. Μέ τό σύστημα αὐτό τή διοίκηση τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων κάθε χωριοῦ, πού ἀποτελεῖ κοινότητα, καί κάθε πόλης, πού ἀποτελεῖ δήμο, ἀναλαμβάνουν ντόπιοι ἄνθρωποι, πού ἐκλέγουν οἱ κάτοικοι.

Ποιοί
διοικοῦν
τό δήμο
καί τήν
κοινότητα

Τά πρόσωπα πού διοικοῦν τήν κοινότητα ἀποτελοῦν τό *κοινοτικό συμβούλιο*, μέ ἐπικεφαλῆς τόν *πρόεδρο τῆς κοινότητας*. Καί αὐτά πού διοικοῦν τούς δήμους ἀποτελοῦν τό δημοτικό συμβούλιο, μέ ἐπικεφαλῆς τό *δήμαρχο*. Οἱ μόνιμοι κάτοικοι τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητας λέγονται *δημότες*.

Ἡ κοινότητα
εἶναι
σπουδαῖος
ὀργανισμός

Ἡ κοινότητα εἶναι ὁ μικρότερος ἀλλά καί σπουδαιότερος ὀργανισμός. Ἄν δέν ὑπῆρχαν οἱ κοινότητες ἢ λειτουργία τῆς διοικητικῆς μηχανῆς τοῦ κράτους θά ἦταν σχεδόν ἀδύνατη. Γιατί ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας, πού κατοικεῖ σέ χωριά, δέ θά μπορούσε νά ἐφαρμόσει τούς νόμους τοῦ κράτους οὔτε νά ἐξυπηρετηθεῖ. Ἡ κοινότητα, κατά πρῶτο λόγο, ἀλλά καί ὁ δήμος ἔχουν μεγάλη σημασία στήν πολιτική καί διοικητική ὀργάνωση τῆς χώρας μας.

Μέ τήν
αυτοδιοίκηση
ἐξυπηρετοῦνται
καλύτερα
οἱ κάτοικοι

Μέ τό σύστημα αυτοδιοικήσεως οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητας ἢ τοῦ δήμου (οἱ δημότες) ἔχουν τό δικαίωμα νά ἐκλέγουν μόνοι τους τά πρόσωπα πού θά τούς διοικήσουν. Αὐτό σημαίνει ὅτι τίς τοπικές τους ὑποθέσεις τίς ἀναθέτουν σέ ντόπιους ἄνθρωπους. Καί ὅπως εἶναι φυσικό, αὐτοῖ ὄχι μόνο γνωρίζουν πολύ καλά τίς ἀνάγκες τοῦ τόπου τους ἀλλά καί ἐνδιαφέρονται γιά τή θεραπεία τους. Ἐξᾶλλου τά προβλήματα τῶν κατοίκων λύνονται μέσα στό χωριό ἢ τήν πόλη χωρίς νά χρειάζεται νά πᾶνε οἱ κάτοικοι στήν πρωτεύουσα. Γιά τούς λόγους αὐτούς καί γιά πολλούς ἄλλους ὁ δήμος καί περισσότερο ἡ κοινότητα, πού εἶναι μικρογραφία τοῦ κράτους, ἀποτελοῦν στό δημοκρατικό μας πολίτευμα, τό καλύτερο σχολεῖο γιά τήν ἄσκηση κάθε κρατικῆς ἐξουσίας.

Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ

Α'. Όμοιότητες:

Ἡ κοινότητα καὶ ὁ δήμος εἶναι κύριες μορφές τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Οἱ κοινότητες καὶ οἱ δήμοι ἔχουν δικό τους ὄνομα καὶ δική τους *ἐδαφική περιφέρεια*.

Στὶς κοινότητες καὶ τοὺς δήμους κάθε 4 χρόνια γίνονται *ἐκλογές* γιὰ τὴν ἀνάδειξη κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν συμβούλων.

Στὶς ἐκλογές ψηφίζουν οἱ δημότες (ἄνδρες καὶ γυναῖκες) ποὺ εἶναι γραμμένοι στοὺς ἐκλογικούς καταλόγους καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ 20 χρονῶν.

Σύμβουλοι (κοινοτικοὶ ἢ δημοτικοὶ) μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν ὅσοι εἶναι πάνω ἀπὸ 25 χρονῶν, ψηφίζουν στὴν κοινότητα ἢ τὸ δήμο καὶ δέν εἶναι ὑπάλληλοι.

Εἰκόνα παλιᾶς πόλης

Β' Διαφορές:

Η κοινότητα

Διοικείται από τό κοινοτικό συμβούλιο μέ επικεφαλής τόν πρόεδρο τής κοινότητας.

Κοινότητα αποτελοῦν τά χωριά (ή κωμοπόλεις), πού ἔχουν πάνω ἀπό 500 κατοίκους.

Τό κοινοτικό συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μιά φορά τό μήνα.

Τό κοινοτικό συμβούλιο, μετά τίς ἐκλογές, ἐκλέγει τόν πρόεδρο τής κοινότητας.

Τό συμβούλιο τής κοινότητας ἀποτελεῖται ἀπό 5 ὡς 15 μέλη, ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό τής κοινότητας.

Ἡ ὑπηρεσία τής κοινότητας εἶναι ἀπλή. Ὁ σπουδαιότερος ὑπάλληλός της εἶναι ὁ γραμματέας, πού διευθύνει τό γραφεῖο τής κοινότητας.

Ὁ δήμος

Διοικεῖται ἀπό τό δημοτικό συμβούλιο καί ἀπό τή δημοτική ἐπιτροπή, πού ἐκλέγεται κάθε χρόνο ἀπό τό συμβούλιο.

Δῆμο ἀποτελοῦν: οἱ πόλεις πού ἔχουν πάνω ἀπό 10 χιλιάδες κατοίκους· οἱ πρωτεύουσες τῶν νομῶν ἄσχετα ἀπό τόν ἀριθμό τῶν κατοίκων· μερικές ἄλλες πόλεις μέ λιγότερους ἀπό 10 χιλ. κατοίκους, γιά λόγους ἱστορικούς. Π.χ. δήμος Δελφῶν, δήμος Λουτρακίου κτλ.

Τό δημοτικό συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μιά ὀρισμένη μέρα τής ἐβδομάδας. Οἱ συνεδριάσεις εἶναι δημόσιες καί μπορεῖ νά τίς παρακολουθήσει ὁποῖος δημότης θέλει.

Τό δημοτικό συμβούλιο ἐκλέγει ἀπό τοῦς συμβούλους του: τόν πρόεδρο, τόν ἀντιπρόεδρο καί τό γραμματέα. Ὁ ἀναπληρωτής δήμαρχος δέν ἐκλέγεται, ἀλλά σύμφωνα μέ τό νόμο εἶναι αὐτός πού πῆρε περισσότερους σταυρούς προτιμήσεως.

Τό δημοτικό συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπό 9 ὡς 31 συμβούλους, ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό κάθε δήμου.

Οἱ ὑπηρεσίες εἶναι πολλές, γιατί τά προβλήματα τοῦ δήμου εἶναι πολλά καί σοβαρά.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στο χωριό και στην πόλη;
2. Ποιά μειονεκτήματα παρουσιάζουν σήμερα οι πόλεις;
3. Ποιοί διοικούν την κοινότητα και πώς εκλέγονται;
4. Στόν τόπο τής κατοικίας σου σέ ποιά κοινότητα ή σέ ποιό δήμο ανήκετε;
5. Μέ τό σύστημα αυτόδιοικήσεως ποιές εξυπηρετήσεις έχουν οι κάτοικοι;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε έναν κατάλογο μέ πέντε όνόματα δήμων ή κοινοτήτων, πού υπάγονται στή Νομαρχία του τόπου τής κατοικίας σου.

3. Οι βασικοί θεσμοί στην κοινότητα και στό δήμο

α) *Η έκκλησία.* Κάθε κοινότητα έχει τουλάχιστο μία έκκλησία, όπου έκκλησιάζονται οι κάτοικοι και γίνονται όλες οι άλλες θρησκευτικές έκδηλώσεις (βαφτίσια, γάμοι κτλ.). Όπου υπάρχει μία έκκλησία μέ μόνιμο ιερέα έχουμε μία *ένορία*.

Στά μεγάλα χωριά και στις πόλεις υπάρχουν περισσότερες ένορίες. Κάθε ένορία διοικείται από έκκλησιαστικό συμβούλιο, τό όποιο άποτελούν ό ιερέας ως πρόεδρος και τέσσερις λαϊκοί ως μέλη. Τό συμβούλιο φροντίζει για όλα τά θέματα τής ένορίας (συντήρηση ή άνέγερση ναού, τελετές κτλ.). Οι ένορίες υπάγονται στή μητρόπολη. Στην έδρα τής μητρόπολης είναι ό «μητροπολιτικός» ναός, όπου στις μεγάλες έθνικές και θρησκευτικές γιορτές γίνονται οι επίσημες τελετές (δοξολογίες, άγιασμοί κτλ.).

Έκτός από τούς ναούς – έδρες τών ένοριών – στά χωριά και στις πόλεις υπάρχουν πολλά έξωκλήσια άφιρωμένα τό καθένα

Εικόνα σύγχρονης πόλης

σέ έναν άγιο. Έκει συνήθως στή μνήμη του άγιου γίνονται πανηγύρια, μέ τά ελληνικά έθιμα.

*Τά σχολεία
στά χωριά
καί στίς
πόλεις*

β) *Τό σχολείο.* Γιά τά μικρά χωριά τό σχολείο είναι τό σπουδαιότερο ίδρυμα τής κοινότητας και τό ενδιαφέρον τών κατοίκων γιά τή λειτουργία του είναι μεγάλο. Τά δημοτικά σχολεία μέ ένα δάσκαλο λέγονται «μονοθέσια». Στά μονοθέσια σχολεία όλες οι τάξεις, από τήν πρώτη ως τήν έκτη, είναι σέ μιά αίθουσα. Στά μεγάλα χωριά και στίς πόλεις υπάρχουν σχολεία «διθέσια», «τριθέσια» κτλ., ανάλογα μέ τόν αριθμό τών μαθητών, καθώς επίσης και γυμνάσια και λύκεια.

Πολλά σχολεία, κυρίως στά χωριά, έχουν και σχολικούς κήπους, όπου οι μαθητές καλλιεργούν διάφορα λουλούδια και άλλα φυτά.

Στίς πόλεις και σέ πολλά χωριά λειτουργούν ακόμη και νηπιαγωγεία, γιά τά παιδιά τής προσχολικής ηλικίας, καθώς επίσης και διάφορες τεχνικές σχολές.

Ἡ σημασία πού ἔχει τό σχολεῖο γιά τό χωριό ἢ τήν πόλη εἶναι τεράστια. Χωρίς τό σχολεῖο εἶναι φανερό πώς δέ θά εἶχαμε καμιά πρόοδο στήν κοινωνία. Γι' αὐτό ἡ κοινότητα καί ὁ δήμος καί γενικότερα ἡ πολιτεία φροντίζουν νά υπάρχουν παντοῦ σχολεῖα, ὄχι μόνο δημοτικά ἀλλά καί γυμνάσια καί λύκεια, γιά νά μποροῦν νά μορφώνονται δωρεάν ὅλα τά Ἑλληνόπουλα. Ἐκτός ἀπό τά δημόσια σχολεῖα, στίς μεγάλες πόλεις υπάρχουν καί ἰδιωτικά σχολεῖα, τά ὁποῖα προσφέρουν ἐξίσου μέ τά δημοσια σπουδαία ὑπηρεσία.

Στήν ἐποχή μας, γιά ν' ἀνταποκριθοῦμε στίς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καί νά γίνουμε χρήσιμα μέλη τῆς κοινωνίας, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό περισσότερη μόρφωση. Γι' αὐτό τό κράτος μας αὔξησε τά χρόνια τῆς υποχρεωτικῆς ἐκπαιδύσεως καί ἱδρυσε νέες σχολές καί πανεπιστήμια.

Τό ληξιαρχείο. Είναι δημόσιο γραφείο πού κρατάει διάφορα βιβλία όπου καταγράφονται όρισμένα σπουδαία γεγονότα τών δημοτών. Τέτοια γεγονότα είναι: ή γέννηση, ή βάφτιση, ό γάμος καί ό θάνατος. Ή καταγραφή γίνεται μέ όλα τά στοιχεία (ήμερομηνία, όνόματα κτλ.) καί λέγεται «ληξιαρχική πράξη». Τό ληξιαρχείο έχει βιβλία: γεννήσεων, γάμων, θανάτων καί βαπτίσεων. Οί δημότες πού χρειάζονται για διάφορες υποθέσεις τους νά βεβαιώσουν ένα από αυτά τά γεγονότα, ζητοϋν αντίγραφο ληξιαρχικής πράξεως κι έξυπηρετοϋνται.

Τό δημοτολόγιο. Όλοι οί δημότες, άντρες καί γυναίκες, είναι γραμμένοι σ' ένα βιβλίο, πού λέγεται «δημοτολόγιο». Στο δημοτολόγιο μπορεί νά έγγραφεί καί όποιος έχει έγκατασταθει στό δήμο ή τήν κοινότητα από ξένη περιφέρεια.

Τό μητρώο άρρένων. Στο βιβλίο αυτό έγγράφονται μόνο οί άρρενες δημότες, χωριστά κατά έτος γεννήσεως καί μέ τή σειρά τής ήμερομηνίας γεννήσεως. Έτσι από αυτό φαίνεται ή ήλικία του καθενός. Αντίγραφο του στέλνεται στό στρατολογικό γραφείο του νομού. Έκεί καταρτίζεται τό «στρατολογικό μητρώο», πού κανονίζει τή σειρά (στρατιωτική κλάση) τών άρρένων, πού θά πάνε στρατιώτες.

Άλλες ύπηρεσίες. α) *Ή άγροφυλακή.* Για τήν ασφάλεια τών άγροτικών κτημάτων ύπάρχει ή κρατική ύπηρεσία, πού λέγεται «άγροφυλακή». Αυτή ύπάγεται στό Ύπουργείο Δημόσιας Τάξεως καί έχει υπαλλήλους τους άγροφύλακες, πού φυλάγουν τά χωράφια, τά λιοστάσια κτλ. από τά ζώα καί τους κλέφτες. Προϊστάμενος τών άγροφυλάκων είναι ό άγρονόμος, ό όποιος δικάζει καί τίς άγροζημιές.

β) *Ή άγορανομία.* Είναι δημόσια άστυνομική ύπηρεσία πού έλέγχει τήν καθαριότητα, τήν ποιότητα καί τίς τιμές τών έμπορευμάτων πρώτης ανάγκης καί ιδιαίτερα τών ειδών διατροφής, πού πουλιούνται στις πόλεις. Ή άγορανομία προσφέρει σπουδαία ύπηρεσία στους πολίτες, γιατί προστατεύει τά συμφέροντα καί τήν υγεία τους. Στα χωριά πού δέν ύπάρχει άγορανομία ό έλεγχος γίνεται από τήν άστυνομία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές θρησκευτικές τελετές γίνονται στην εκκλησία τῆς ἐνορίας σου;
2. Ἀπό ποιούς διοικεῖται ἡ ἐνορία;
3. Στόν τόπο τῆς ἐνορίας σου τί εἶδους σχολεῖα υπάρχουν;
4. Γιά νά φτάσεις στό Λύκειο (Α' τάξη) ἀπό τό νηπιαγωγεῖο, σέ ποιά σχολεῖα καί σέ ποιές τάξεις πρέπει νά φοιτήσεις;
5. Ποιά σημασία ἔχει ἡ ἐπέκταση τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἀπό 6 σέ 9 χρόνια;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε ἕναν κατάλογο μέ τά ὀνόματα τῶν ἁγίων 5 ἐκκλησιῶν, πού εἶναι κοντά στόν τόπο σου.

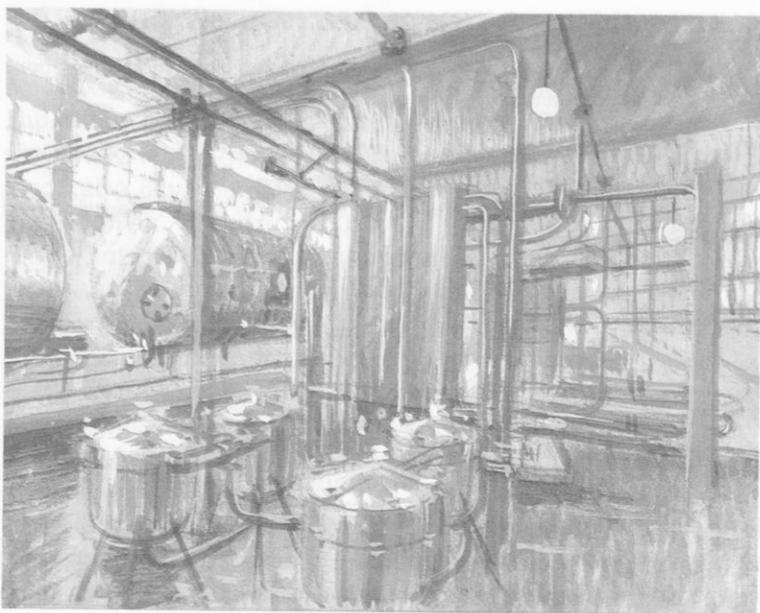
13-4-81

4. Οἱ συνεταιρισμοί

Οἱ πολίτες ἔχουν τό δικαίωμα νά ἐνώνονται καί νά ἰδρύνουν μιά κεντρική ὀργάνωση, γιά νά ἐξυπηρετήσουν τά συμφέροντά τους. Μιά τέτοια ἔνωση, γνωστή στους μαθητές, εἶναι καί ὁ *σχολικός συνεταιρισμός*. Στήν ἴδρυση τοῦ σχολικοῦ συνεταιρισμοῦ ὀδηγοῦνται οἱ μαθητές ἀπό τήν ἐπιθυμία τους νά ὀργανώσουν καλύτερα πολλές ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς τους ζωῆς. Τέτοιες ἐκδηλώσεις εἶναι: ἡ ὀργάνωση ἐκδρομῶν, ἡ ὀργάνωση ἑορτῶν, ἡ καλλιέργεια τοῦ σχολικοῦ κήπου, ἡ προμήθεια σχολικῶν εἰδῶν κ.ἄ. Γιά τή διοίκηση τοῦ συνεταιρισμοῦ οἱ μαθητές – μέλη τοῦ συνεταιρισμοῦ – ἐκλέγουν σέ γενική συνέλευση τό διοικητικό συμβούλιο (3 ἤ 5 μέλη). Τό διοικητικό συμβούλιο ἐκλέγει συνήθως τόν πρόεδρο, τόν ταμία καί τό γραμματεῖα τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ὁ σχολικός
συνεταιρισμός

Τά μέλη τοῦ συνεταιρισμοῦ πληρώνουν ἕνα ποσό χρημάτων, πού λέγεται μερίδα ἢ μετοχή. Ἡ προμήθεια σχολικῶν εἰδῶν (τετράδια, μολύβια, βιβλία, μπογιές κτλ.) γίνεται συνήθως ἀπό ἀποθήκες μέ τιμές χονδρικής πωλήσεως. Τά εἶδη αὐτά ὁ συνεταιρισμός τά διαθέτει στά μέλη του σέ φτηνές τιμές. Φυσικά ὁ σχολικός συνεταιρισμός δέ διαχειρίζεται πολλά χρήματα καί δέν ἔχει περιθώρια γιά σοβαρή δράση. Ἀποτελεῖ ὁμως θαύμασια εὐκαιρία γιά τήν ἄσκηση τῶν μαθητῶν καί τή διάδοση τοῦ

Έγκαταστάσεις συνεταιρισμού (επεξεργασία γάλακτος)

Οί
έπαγγελματικοί
συνεταιρισμοί

συνεταιριστικοῦ πνεύματος. Κι αὐτός κυρίως εἶναι ὁ σκοπὸς του.

Παρόμοιοι μὲ τοὺς σχολικοὺς συνεταιρισμοὺς εἶναι καὶ οἱ συνεταιρισμοὶ τῶν μεγάλων, οἱ ἐπαγγελματικοὶ συνεταιρισμοὶ κτλ., πού προσφέρουν πολὺτιμες ὑπηρεσίες στὰ μέλη τους. Ἡ ἴδρυση τῶν ἐπαγγελματικῶν συνεταιρισμῶν ἔχει σπουδαία σημασία ὄχι μονάχα γιὰ τὴν υπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῶν συνεταιρῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου μας. Ἀκόμη μὲ τοὺς συνεταιρισμοὺς ὁ λαὸς μας συνηθίζει σὲ νέα συστήματα ἐργασίας, σὲ αὐτοβοήθεια καὶ αὐτοδιοίκηση.

Συνεταιρισμὸς μπορεῖ νὰ ἰδρυθεῖ ἂν τὸ ζητήσουν τὸ λιγότερο 7 μέλη. Τὰ ἰδρυτικὰ μέλη τοῦ συνεταιρισμοῦ ὑπογράφουν τὸ καταστατικό, πού ὀρίζει τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας καὶ τῆς διοίκησής του καὶ τὸ ἐγκρίνει τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο. Γιὰ τὸν οἰκονομικὸ καὶ διοικητικὸ ἔλεγχο τοῦ συμβουλίου τοῦ συνεται-

ρισμού εκλέγονται 3 μέλη από τή γενική συνέλευση. Αυτά αποτελοῦν τό *έποπτικό συμβούλιο* καί κάνουν τόν έλεγχο.

Εἶδη συνεταιρισμῶν. Ἀνάλογα μέ τό σκοπό πού ἐπιδιώκουν καί τίς ὑπηρεσίες πού προσφέρουν οἱ συνεταιρισμοί χωρίζονται σέ: α) *Παραγωγικούς*, πού παράγουν εἶδη καί τά διαθέτουν οἱ ἴδιοι στήν ἀγορά χωρίς μεσάζοντες. β) *Καταναλωτικούς*, πού προμηθεύονται διάφορα εἶδη σέ τιμές «χονδρικής πωλήσεως» καί τά διαθέτουν στά μέλη τους. γ) *Πιστωτικούς*, πού συγκεντρώνουν τά μικρά κεφάλαια τῶν ἀγροτῶν κτλ. καί μοιράζουν μέ χαμηλό τόκο στά μέλη τους.

Ἀνάλογα μέ τή συμμετοχή τῶν προσώπων σ' αὐτούς, διακρίνονται σέ *ἀστικούς* καί *γεωργικούς*.

Οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί, πού τά μέλη τους εἶναι ἀγρότες, φροντίζουν νά βελτιώσουν τά γεωργικά προϊόντα καί νά τά διαθέσουν οἱ ἴδιοι σέ καλές τιμές χωρίς μεσάζοντες. Οἱ ἀστικοί συνεταιρισμοί, πού ἱδρύονται στίς πόλεις ἀπό ὑπαλλήλους διάφορων ὀργανισμῶν εἶναι συνήθως καταναλωτικοί. Διαθέτουν στά μέλη τους διάφορα εἶδη (τρόφιμα, ροῦχα, οἰκιακά σκεύη κτλ.) σέ φτηνές τιμές.

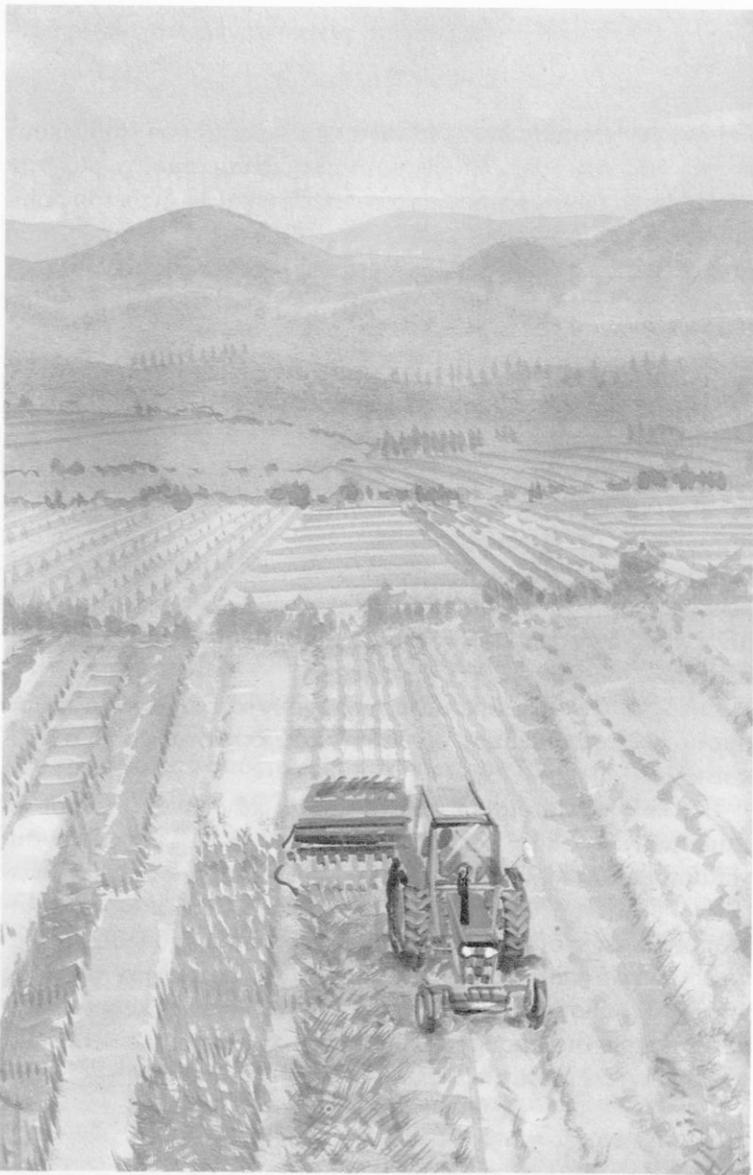
Ἐκτός ἀπό τοῦς παραπάνω, ὑπάρχουν καί ἄλλοι συνεταιρισμοί ὅπως: οἰκοδομικοί, οἰνοποιητικοί, κτηνοτροφικοί, σχολικοί κτλ.

Πολλοί συνεταιρισμοί ἐνώνονται καί κάνουν ἐνώσεις συνεταιρισμῶν ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐτσι, π.χ., ὅλοι οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί αποτελοῦν τήν Πανελλήνια Συναμοσπονδία Ἐνώσεων Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.). Οἱ συνεταιρισμοί λειτουργοῦν σύμφωνα μέ «καταστατικό», δηλαδή μέ κανονισμό πού καθορίζει τό σκοπό καί τή λειτουργία τους, τίς ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματα τῶν μελῶν τους καί ἐγκρίνεται ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό. Τό διοικητικό συμβούλιο τῶν συνεταιρισμῶν ἐκλέγεται ἀπ' ὅλα τά μέλη σέ γενική συνέλευση.

5. Οἱ μορφωτικοί σύλλογοι

Μέ πρωτοβουλία τῶν προοδευτικῶν κατοίκων τῶν χωριῶν

*Πῶς
λειτουργοῦν
οἱ
συνεταιρισμοί*

Ἡ καλλιέργεια τῶν χωραφιῶν

καί τῶν πόλεων ἰδρύονται «σύλλογοι» πού δέν ἔχουν κερδοσκοπικό σκοπό ἀλλά ἐκπολιτιστικό ἢ ἀνθρωπιστικό. Οἱ σύλλογοι αὐτοί, ἀνάλογα μέ τούς σκοπούς τοῦ καταστατικοῦ τους, παίρνουν καί ξεχωριστό ὄνομα: ἐξωραϊστικοί, ἐκδρομικοί, φιλανθρωπικοί, μορφωτικοί κτλ. Γιά νά ἰδρυθεῖ ἕνας σύλλογος χρειάζονται 20 τουλάχιστο μέλη, πού θά ὑπογράψουν τό καταστατικό καί θά τό ὑποβάλουν γιά ἔγκριση στό πρωτοδικεῖο.

*Ἡ ἴδρυση
συλλόγων*

Οἱ μορφωτικοί σύλλογοι, πού εἶναι καί οἱ περισσότεροι, ἔχουν σκοπό νά μορφώσουν, νά ψυχαγωγήσουν καί γενικά ἐκπολιτίσουν τούς κατοίκους. Γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους ὀργανώνουν θεατρικές παραστάσεις, ἰδρύουν βιβλιοθήκες, δίνουν διάφορες διαλέξεις, κάνουν ἐκθέσεις ἔργων τέχνης, λαογραφικοῦ ὑλικοῦ κτλ. Μέ τέτοιες δραστηριότητες προσφέρουν σπουδαῖες ὑπηρεσίες, γιατί βοηθοῦν ἀποτελεσματικά στήν ἐξύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων καί ἰδιαίτερα τῶν νέων, πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό εὐχάριστες καί ὠφέλιμες ἀπασχολήσεις. Γιά ὄλους αὐτούς τούς λόγους τό ἔργο τῶν συλλόγων, πού σέ καμιά περίπτωση δέν εἶναι κερδοσκοπικό, πρέπει νά ἐνισχύεται ὅσο τό δυνατό περισσότερο ἀπό τίς κοινότητες, τούς δήμους καί τό κράτος.

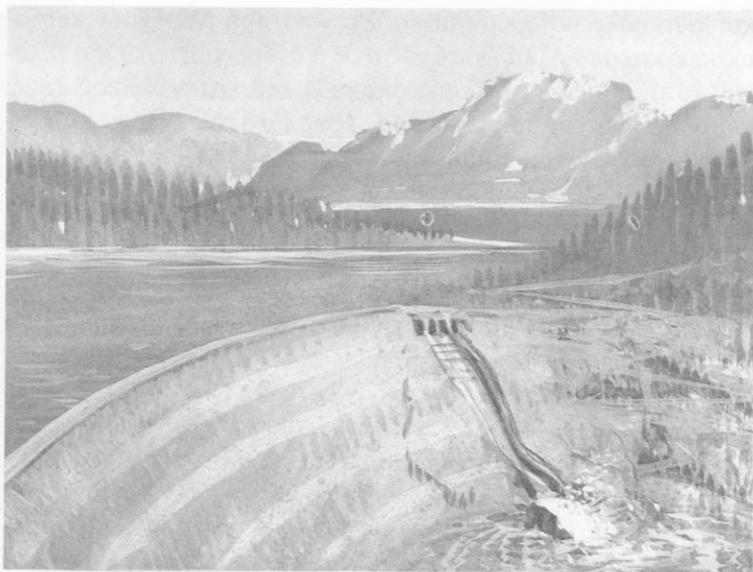
*Οἱ
δραστηριότητες
τῶν
μορφωτικῶν
συλλόγων*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σέ τί ἐξυπηρετοῦν τούς ἀγρότες οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί;
2. Σέ τί διαφέρει ὁ παραγωγικός συνεταιρισμός ἀπό τόν καταναλωτικό;
3. Ποιές δραστηριότητες μπορεῖ ν' ἀναπτύξει ἕνας μορφωτικός σύλλογος;
4. Ποιοί σύλλογοι εἶναι στόν τόπο τῆς κατοικίας σου καί ποιές δραστηριότητες ἀνάπτουν;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε ἕναν κατάλογο ἔργων, πού θά μποροῦσε νά κάμει ἕνας ἐξωραϊστικός σύλλογος στόν τόπο τῆς κατοικίας σου.

Τεχνητή λίμνη υδρεύσεως

6. Έργα στην κοινότητα και στο δήμο

Στις κοινότητες και στους δήμους τά όργανα, πού εκλέγουν οί κάτοικοι μέ τό σύστημα αυτοδιοικήσεως, φροντίζουν γιά δ-
λες τίς τοπικές υποθέσεις. Μέ τά χρήματα πού εισπράττουν από
φόρους, δωρεές, κρατική ένίσχυση, τέλη καθαριότητας κτλ. έ-
χουν τήν υποχρέωση νά άντιμετωπίσουν τίς διάφορες άνάγκες
τῶν κατοίκων. Στις μικρές κοινότητες οί κάτοικοι προσφέρουν
καί προσωπική έργασία. Τά κυριότερα έργα στην κοινότητα και
στό δήμο είναι τά έξης:

α) *Η ύδρευση.* Ένα από τά πολυτιμότερα αγαθά του άνθρώ-
που είναι τό νερό. Γιά νά εκτιμήσουμε τή μεγάλη αξία του νε-
ρού άρκεϊ νά σκεφτοϋμε πόσο δύσκολη θά ήταν ή ζωή μας άν
αυτό δέν ήταν άφθονο. Πρωταρχικό λοιπόν χρέος τής κοινότη-
τας και του δήμου είναι νά εξασφαλίσουν άφθονο και υγιεινό
νερό γιά τίς άνάγκες τῶν κατοίκων. Γιά τό λόγο αυτό κάνουν

Τά έργα
υδρεύσεως

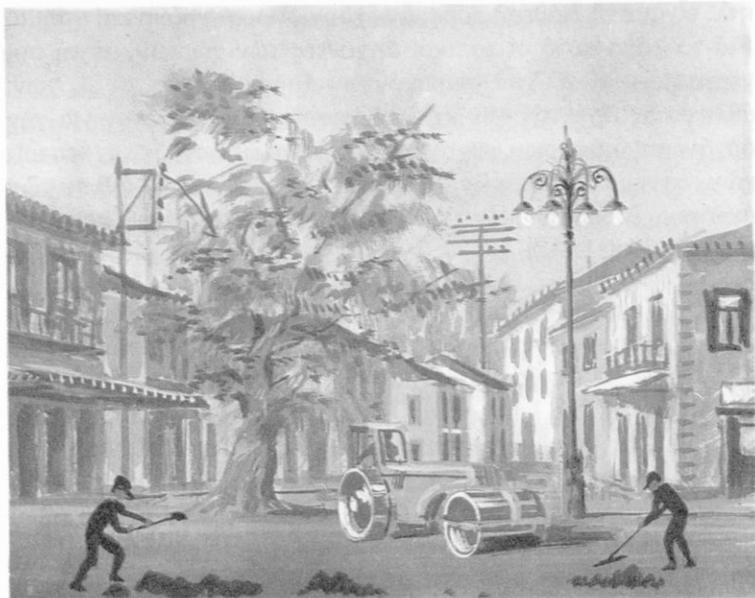
σμό τόν ἔχει ἀναλάβει ἡ κοινότητα ἢ ὁ δήμος. Οἱ δημότες μαζί μέ ἄλλα ἔξοδα (καθαριότητα κτλ.) πληρώνουν τά «δημοτικά τέλη». Μέ τόν ἠλεκτρισμό ἓνα πράγμα πρέπει νά προσέξουμε ὅλοι: νά κάνουμε οἰκονομία κι ὄχι σπατάλη τοῦ ρεύματος.

Οἱ
φροντίδες
γιά
τούς
δρόμους

γ) *Ἡ συγκοινωνία*: Ἡ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων μέ ἄλλα χωριά καί πόλεις εἶναι πρόβλημα πού ἐνδιαφέρει ἄμεσα ὅλους. Γι' αὐτό οἱ κοινότητες καί οἱ δήμοι, μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους, φροντίζουν γιά ὅλα τά συγκοινωνιακά θέματα πού τούς ἐνδιαφέρουν. Ἰδιαίτερη ὑποχρέωση ἔχουν γιά τήν κατασκευή καί συντήρηση κοινοτικῶν ἢ δημοτικῶν δρόμων, τήν κατασκευή γεφυρῶν, τή διαμόρφωση πλατειῶν, κτλ. Στίς ἀγροτικές περιοχές εἶναι ἀπαραίτητη καί ἡ κατασκευή ἀγροτικῶν δρόμων γιά τίς γεωργικές ἀνάγκες τῶν κατοίκων.

Ἡ
ὑγειονομική
περίθαλψη
τῶν
κατοίκων

δ) *Ἡ προστασία τῆς υγείας*: Ἡ προστασία τῆς υγείας τῶν δημοτῶν εἶναι τό πρῶτο καί σοβαρότερο ζήτημα γιά τό ὁποῖο ἐκδηλώνεται ἐνδιαφέρον ὄχι μόνο ἀπό τήν κοινότητα καί τό δήμο, ἀλλά καί ἀπό τό κράτος. Στά χωριά καί τίς πόλεις τό κράτος, γιά νά βοηθήσει τούς κατοίκους νά διατηρήσουν τήν υγεία τους, ἔχει πολλές ὑπηρεσίες δημόσιας υγιεινῆς, ὅπως: 1) *Τά ἀγροτικά ἰατρεῖα*, ὅπου οἱ ἀσθενεῖς τῶν χωριῶν ἐξετάζονται δωρεάν. 2) *Τούς ὑγειονομικούς σταθμούς*, πού εἶναι εἶδος μικρῶν νοσοκομείων καί λειτουργοῦν στά κεφαλοχώρια. 3) *Τά ὑγειονομικά κέντρα*, πού λειτουργοῦν στίς πρωτεύουσες τῶν νομῶν μέ προϊστάμενο τό νομίατρο. Τά κέντρα αὐτά παρακολουθοῦν τήν υγεία τῶν πολιτῶν (ἐπιδημίες κτλ.) καί κάνουν ἐμβολιασμούς, ἀπολυμάνσεις κτλ. 4) *Τά γενικά καί εἰδικά νοσοκομεῖα*, πού ὑπάρχουν στίς μεγάλες πόλεις καί δέχονται ἀσθενεῖς ἀπ' ὅλη τή χώρα. Ἀπ' τήν πλευρά τους οἱ κοινότητες καί οἱ δήμοι, ἂν ἔχουν οἰκονομικές δυνατότητες, μποροῦν νά κάνουν ἰατρεῖα, σανατόρια ἢ φροντίζουν γιά τήν προφύλαξη τῆς υγείας τῶν κατοίκων κάνοντας τά ἐξῆς ἔργα: α) Ἀπομακρύνουν τά ἀκάθαρτα καί στάσιμα νερά κάνοντας ἔργα ἀποχετεύσεως. β) Καθαρίζουν τούς δρόμους καί συγκεντρώνουν τά

Έργα οδοποιίας στην κοινότητα

σκουπίδια. γ) Κάνουν δημόσια λουτρά, αποχωρητήρια και άλλα έργα για την εξυγίανση του χωριού ή της πόλης.

ε) *Κέντρα ανάπαυσης και ψυχαγωγίας.* Η ανάπαυση και η ψυχαγωγία είναι ζωτικές ανάγκες του ανθρώπου. Η ανάπαυση ξεκουράζει το σώμα από την κόπωση της εργασίας και ανανεώνει τις δυνάμεις για τη συνέχισή της. Η ψυχαγωγία εξάλλου αναζωογονεί το πνεύμα, ευχαριστεί την ψυχή, αναπτερώνει το ήθικό και κάνει τον άνθρωπο αισιόδοξο. Οί κάτοικοι των χωριών έχουν βέβαια το πλεονέκτημα να ζούν κοντά στη φύση, μακριά από τους θορύβους και τα καυσαέρια, όμως τους λείπει η ψυχαγωγία. Το πατροπαράδοτο καφενείο, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και κάπου κάπου οί γάμοι και τά πανηγύρια είναι τά μοναδικά μέσα ψυχαγωγίας. Αντίθετα οί κάτοικοι των πόλεων έχουν πολλές ευκαιρίες να ψυχαγωγηθούν. Θέατρα, κινηματογράφοι, γήπεδα, μουσικές εκδηλώσεις, κέντρα διασκέδασων

*Οργάνωση
ψυχαγωγίας
και
στά
χωριά*

κτλ. είναι στή διάθεσή τους, αν έχουν φυσικά χρόνο και χρήμα. Για τό λόγο αυτό οί τοπικοί άρχοντες τών χωριών, μέ τή συνεργασία και άλλων παραγόντων (μορφωτικών συλλόγων, άθλητικών οργανώσεων κτλ.), άρχισαν νά φροντίζουν για τήν όργάνωση διάφορων ψυχαγωγικών εκδηλώσεων, όπως: θεατρικών, κινηματογραφικών, μουσικών, χορευτικών, άθλητικών άγώνων, έκδρομών, τοπικών έορτών (άνθεστηρίων, κρασιού, καρναβαλιού κτλ.).

στ) Άλλα κοινοτικά ή δημοτικά έργα: Στήν άρμοδιότητα τών δήμων και κοινοτήτων, έκτός από τά παραπάνω, ανήκουν και άλλα έργα, τά όποια αποβλέπουν στήν έξυπηρέτηση όλων τών κατοίκων. Τέτοια έργα είναι: Τά άρδευτικά και έγγειοβελτιωτικά (αύλακες, αποξηράνσεις κτλ.). Τά έξωραϊστικά έργα (άλση, πάρκα, παιδικές χαρές κτλ.). Τά νεκροταφεία, τά σφαγεία, οί δημοτικές άγορές και πάνω άπ' όλα ή καθαριότητα. Για τήν καθαριότητα, πού είναι θέμα υγείας και πολιτισμού, πρέπει νά βοηθήσουν και όλοι οί κάτοικοι και πίο πολύ οί νέοι και οί μαθητές τών σχολείων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές έξυπηρετήσεις προσφέρει στους κατοίκους του χωριού ή τής πόλης ή καλή ύδρευση;
2. Μέ ποιούς τρόπους μπορούν νά βοηθήσουν για τή διατήρηση τής καθαριότητας οί κάτοικοι του χωριού ή τής πόλης;
3. Ποιά έργα μπορεί νά κάμε ή κοινότητα ή ό δήμος για νά προφυλάξει τήν υγεία τών κατοίκων;
4. Πώς θά μπορούσε κατά τή γνώμη σας νά οργανωθεί καλύτερα ή ψυχαγωγία τών χωριών;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε έναν κατάλογο όλων τών έργων πού μπορούν νά γίνουν στήν κοινότητα ή τό δήμο πού ζείς.

7. Ἡ κοινότητα κι ἐμεῖς

Συμπεριφορά, καθήκοντα, δικαιώματα. Ὡς μαθητές εἴμαστε μέλη τῆς κοινότητας τοῦ σχολείου μας. Οἱ μεταξύ μας σχέσεις εἶναι φιλικές καί στηρίζονται στὸν ἀλληλοσεβασμό. Στὴ σχολική μας ζωὴ προσπαθοῦμε νὰ προσαρμόσουμε τὴ συμπεριφορά μας στὸ γενικὸ καλὸ. Ἔτσι, ἡ ζωὴ μας εἶναι πιὸ εὐχάριστη, γεμάτη δραστηριότητα καί ἀποδοτική. Γιὰ τὴν καλύτερη καί ἀποδοτικότερη συνεργασία μας ἀκολουθοῦμε ὀρισμένους κανόνες, πού ρυθμίζουν τὶς ὑποχρεώσεις καί τὰ δικαιώματά μας. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν κανόνων εἶναι ἀπαραίτητη. Γιὰ φανταστεῖτε τί θὰ γινόταν στὸ σχολεῖο μας, ἂν καθένας ἔκανε ὅ,τι ἤθελε. Ἡ ἀναρχία καί ἡ ἀκαταστασία θὰ βασιλεύαν παντοῦ.

*Οἱ
σχέσεις
τῶν
μαθητῶν
στὴ
σχολικὴ
κοινότητα*

Τὰ δικαιώματά μας καί τὰ καθήκοντά μας ὡς μαθητές, ὅπως τὰ ἐκθέσαμε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο, σὲ γενικὲς γραμμὲς μοιάζουν μὲ τὰ καθήκοντα καί δικαιώματα τῶν μελῶν τῆς κοινότητας τοῦ τόπου μας. Μέσα στὴν κοινότητα ἡ εἰλικρινὴς συνεργασία, ἡ ἀλληλοεξυπηρέτηση, ὁ σεβασμὸς στοὺς νόμους καί τὰ ἔθιμα κτλ. ἔχουν σπουδαία σημασία γιὰ τὴν κοινὴ εὐημερία καί προκοπὴ τοῦ τόπου μας.

Γιὰ νὰ καθορίσουμε πιὸ συγκεκριμένα τὴ συμπεριφορά μας ὡς δημοτῶν μέσα στὴν κοινότητα ἀλλὰ καί ὡς πολιτῶν στὴν εὐρύτερη κοινότητα, τὴν πατρίδα μας, παρακάτω θὰ σημειώσουμε: α) τὰ σπουδαιότερα δικαιώματα καί καθήκοντά μας ἀπέναντι στὴν κοινότητα καί β) αὐτὰ τὰ ἴδια ὡς πολιτῶν στὴν πατρίδα μας.

Α'. Δικαιώματα τῶν δημοτῶν. Κάθε δημότης ἔχει δικαίωμα: α) Νὰ ἐκλέγει τό κοινοτικὸ ἢ δημοτικὸ συμβούλιο, ἂν εἶναι πάνω ἀπὸ 20 χρονῶν καί εἶναι γραμμένος στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, καί νὰ ἐκλέγεται σ' αὐτό, ἂν εἶναι πάνω ἀπὸ 25 χρονῶν. β) Νὰ ἐξυπηρετεῖται σὲ ὄλες τὶς νόμιμες ὑποθέσεις του ἀπὸ τὴν κοινότητα ἢ τὸ δῆμο. γ) Νὰ λαβαίνει μέρος σὲ ὄλες τὶς πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς κοινότητας ἢ τοῦ δήμου, ὅταν ἔχει τὰ ἀπαραίτητα προσόντα. Μ' ἄλλα λόγια, νὰ μετέχει ἐλεύθερα σὲ συνεταιρισμούς καί συλλόγους, πού ἐξυπηρετοῦν τὰ

Στό πάρκο

συμφέροντά του. δ) Νά λαβαίνει γνώση γιά όλα τά θέματα και τίς δραστηριότητες τής κοινότητας. ε) Νά απολαμβάνει όλες τίς υπηρεσίες και τά αγαθά πού μπορεί νά προσφέρει ή κοινότητα (υδρευση, ιατρική περίθαλψη κτλ.).

Β'. Καθήκοντα τών δημοτών. Παράλληλα μέ τά δικαιώματα κάθε δημότης έχει και καθήκοντα. Τά σπουδαιότερα από αυτά είναι:

α. Νά βοηθάει ανάλογα μέ τίς δυνάμεις του (σωματικές, πνευματικές, οικονομικές) σέ όλες τίς προσπάθειες τής κοινότητας γιά τή λύση τών προβλημάτων, πού αποβλέπουν στήν ευημερία όλων τών κατοίκων.

β. Νά εκπληρώνει μέ προθυμία όλες τίς οικονομικές υποχρεώσεις του άπέναντι στήν κοινότητα ή τό δήμο, γιατί αυτές άποτελοϋν τά έσοδα τής κοινότητας. Καί όπως είναι γνωστό τά έσοδα αυτά διαθέτει ή κοινότητα (ή ό δήμος) γιά κοινωφελή έργα.

γ. Νά σέβεται καί νά προστατεύει δ,τι ἀνήκει στήν κοινότητα. Τά κοινόχρηστα ἔργα (παιδικές χαρές, πάρκα, πινακίδες, φῶτα, βρύσες, δέντρα κτλ.), πού ἔγιναν μέ χρήματα τῆς κοινότητας ἢ τοῦ δήμου, ἀνήκουν σέ ὄλους τούς δημότες. Γι' αὐτό καθένας πρέπει νά τά προσέχει σάν δικά του. Αὐτό πρέπει νά συνειδητοποιήσουν περισσότερο τά παιδιά, πού μερικές φορές ἀπό ἀπερισκεψία (χωρίς νά τό σκεφτοῦν) καταστρέφουν κοινά πράγματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ἐσύ καί οἱ συμμαθητές σου ἀποφασίσατε νά ὀρίσετε καί νά ἐφαρμόσετε μερικούς κανόνες, πού θά μπορούσαν νά βοηθήσουν στήν καλύτερη ἐργασία τῆς τάξεώς σας. Ποιοί εἶναι αὐτοί οἱ κανόνες;
2. Τί θά γινόταν ἂν οἱ πολίτες δέν πλήρωναν φόρους;
3. Γιατί τό κράτος ἔχει ὀρίσει γιά ὄλους τούς πολίτες ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση;
4. Γιατί ἡ ὑπακοή στούς νόμους τοῦ κράτους εἶναι ὑποχρεωτική;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἄπό τά καθήκοντα τῶν πολιτῶν ποιο εἶναι τό σπουδαιότερο; Δικαιολογήστε τή γνώμη σας.

8. Δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν πολιτῶν

Ἐκτός ἀπό τά δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν δημοτῶν μέσα στήν κοινότητα καί τό δῆμο κάθε Ἑλληνας πολίτης ἔχει δικαιώματα καί καθήκοντα μέσα στήν εὐρύτερη κοινότητα, τήν πατρίδα. Καί φυσικά πολλά ἀπ' αὐτά εἶναι τά ἴδια μέ αὐτά τῶν δημοτῶν.

Τά σπουδαιότερα δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν εἶναι τά παρακάτω.

Δικαιώματα πολιτῶν

Α'. Δικαιώματα φυσικά:

• Τό δικαίωμα τῆς αὐτοσυντη-

Καθήκοντα πολιτῶν

• Τά καθήκοντα πρὸς τήν πα-

τρίδα. Ὁ πολίτης εἶναι σφικτά

ρήσεως. Ἡ αὐτοσυντήρηση εἶναι ἱερό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου καί κανένας δέν ἔχει τὸ δικαίωμα νά τοῦ τὸ ἀφαιρέσει.

• *Τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας.* Ὁ ἄνθρωπος γεννήθηκε γιὰ νά ζεῖ ἐλεύθερος καί μέ κανέναν τρόπο δέ δέχεται νά τοῦ στερήσουν τὸ θεῖο δῶρο τῆς ἐλευθερίας του. Δέν πρέπει ὅμως νά φανταστοῦμε πὼς ἡ ἐλευθερία δέν ἔχει κανένα περιορισμό.

• *Τὸ δικαίωμα τῆς ἀνάπαυσης καί τῆς ἡσυχίας.* Ὁ ἄνθρωπος γιὰ νά κρατηθεῖ στὴ ζωὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνάπαυση. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀνάπαυσης ἔχει σπουδαία σημασία καί πρέπει νά τὸ σεβόμαστε. Μικροὶ παραβάτες τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων εἶναι ἄθελάτους μερικές φορές τὰ παιδιά.

Β'. Δικαιώματα πολιτικά:

• Τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτη νά ἐκλέγει ἐλεύθερα τοὺς ἀντιπροσώπους του σέ κάθε εἶδους ἐκλογές (κοινοτικές, βουλευτικές κτλ.) καθὼς ἐπίσης καί τὸ δικαίωμα νά ἐκλέγεται ὁ ἴδιος.

• *Τὸ δικαίωμα τῆς ἰσότητος:* Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ πολίτες εἶναι ἴσοι ἀπέναντι στοὺς νόμους, ἔχουν δηλαδή ἴσα δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις, χωρὶς καμιά διάκριση.

• *Τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ σέ*

δεμένος μέ τὴν πατρίδα του γιὰ πολλοὺς λόγους. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν κινδυνεύει ἔχει καθήκον νά τὴν ὑπερασπίσει. Ἐχει καθήκον νά σεβαστεῖ τὴ θρησκεία, τὴν ἱστορία, τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα καί τοὺς θεσμούς.

• *Ἡ ὑπακοή στό Σύνταγμα καί τοὺς νόμους τοῦ κράτους.* Τὸ καθήκον αὐτὸ εἶναι βασικὸ καί ὁ πολίτης πρέπει νά ἀποχτήσῃ συνείδηση ὅτι ἡ εὐημερία καί ἡ προκοπὴ τοῦ ἐξαρτιέται ἀπὸ τὴν προκοπὴ τοῦ συνόλου καί τὴν ὑπαρξὴ τοῦ κράτους.

• *Ἡ ὑποχρέωση νά πληρώνει τοὺς φόρους.* Τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους (καί τῆς κοινότητος) προέρχονται ἀπὸ τοὺς φόρους. Μὲ τὰ ἔσοδα αὐτὰ ἀντιμετωπίζονται ὅλες οἱ δημόσιες δαπάνες (κοινωφελῆ ἔργα, μισθοὶ κτλ.).

• *Ἡ ὑποχρέωση νά ἀποχτήσῃ τὴ βασικὴ ἐκπαίδευση.* Ἡ δημοκρατία μας, πού βασίζεται στὴ θέληση ὅλου τοῦ λαοῦ, πρέπει νά ἀποτελεῖται ἀπὸ πολίτες μέ τόσες γνώσεις, ὥστε νά ἔχουν συναίσθηση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὴν κοινωνία καί τίς εὐθύνες τους ἀπέναντι στό κράτος.

• *Ἡ ὑποχρέωση νά σέβεται καί νά προστατεύει τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα.* Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, πού μαρτυροῦν τὸν πολιτισμὸ τῶν

δημόσιες θέσεις. Έτσι κάθε πολίτης, αν έχει τά προσόντα, διορίζεται σέ δημόσια θέση και μπορεί νά ώφελήσει τήν κοινωνία προσφέροντας τίς υπηρεσίες του.

προγόνων μας και τά θαυμάζουν και οί ξένοι, έχουμε ιερή ώποχρέωση νά τά σεβόμαστε και νά τά προστατεύουμε ώς Έλληνες πολίτες.

• *Ό σεβασμός στά κοινόχρηστα.*
Τά κοινόχρηστα, πού έγιναν μέ χρήματα του κράτους ή τής κοινότητας, καθέννας πρέπει νά τά προσέχει σάν δικά του.

• *Η προστασία του περιβάλλοντος.*
Τό καθήκον γιά τήν προστασία του περιβάλλοντος είναι από τά σπουδαιότερα γιά κάθε πολίτη. (Γιά τό θέμα αυτό έχουμε ιδιαίτερο κεφάλαιο).

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

- Η κοινότητα και ό δήμος είναι ένα από τά καλύτερα σχολεία γιά τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση του πολίτη.
- Μέ τό σύστημα αυτοδιοικήσεως γεννιέται τό ένδιαφέρον του πολίτη γιά τά κοινά και δημόσια πράγματα.
- Στην κοινότητα και στό δήμο ό πολίτης διδάσκεται νά έλέγχει και νά έλέγχεται, νά κυβερνά και νά κυβερνιέται.
- Η τοπική αυτοδιοίκηση (κοινότητα-δήμος) κάνει έργα πού έξυπηρετούν τοπικές ανάγκες και βοηθάει στην πρόοδο και τήν ευημερία των κατοίκων.
- Κάθε Έλληνας πολίτης είναι δημότης μόνο σέ μία κοινότητα ή ένα δήμο.
- Η χώρα μας έχει 5.760 κοινότητες και 264 δήμους.
- Όλα τά αξιώματα, κοινοτικά ή δημοτικά, είναι τιμητικά. Κανέννας δέ δικαιούται νά παίρνει μισθό.

Η βρύση του χωριού

- Για να ιδρυθεί και να αναγνωριστεί μία κοινότητα πρέπει να έχει: α) πάνω από 500 κατοίκους, β) δημοτικό σχολείο, γ) οικονομικούς πόρους για τις ανάγκες της και δ) να έχουν ζητήσει την αναγνώρισή της τα 3/4 των κατοίκων που είναι ψηφοφόροι.
- Όταν μία κοινότητα δεν έχει τις προϋποθέσεις που χρειάζεται για να διατηρηθεί, καταργείται κι ενώνεται υποχρεωτικά με άλλη κοινότητα ή δήμο.
- Δύο ή περισσότερες κοινότητες μπορούν να συγχωνευτούν σε μία, αν τό ζητήσουν οι μισοί κάτοικοι, ψηφοφόροι.

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

• δήμαρχος	• Εκλέγονται από τους κατοίκους κάθε τέσσερα χρόνια.
• αναπληρωτής δημάρχου	
• δημοτικοί σύμβουλοι	• Εκλέγονται από τό δημοτικό συμβούλιο κάθε χρόνο.
• πρόεδρος δημοτ. συμβουλίου	
• αντιπρόεδρος δημοτ. συμβουλίου	
• δημορχιακή επιτροπή	

ΟΡΓΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- πρόεδρος τῆς κοινότητας
  - ἀντιπρόεδρος τῆς κοινότητας
  - κοινοτικοὶ σύμβουλοι
- Ἐκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- Ληξιαρχεῖο:
- Δημοτολόγιο
- βιβλίο γεννήσεων
- Μητρώο ἀρρένων
- βιβλίο γάμων
- βιβλίο ἐκθέσεων

ἌΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: • Ἀγροφυλακὴ, • Ἀγορανομία κτλ.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- ἔργα ὑδρεύσεως • ἔργα ἀποχετεύσεως
- φωτισμός • συγκοινωνία (δρόμοι, γέφυρες κτλ.)
- ἔργα ἀρδευτικά - ἐγγειοβελτιωτικά
- ἐξωραϊστικά ἔργα (ἄλση, πάρκα, δενδροστοιχίες κτλ.)
- κέντρα ὑγείας • κέντρα ψυχαγωγίας
- παιδικοὶ σταθμοὶ • νεκροταφεῖα • σφαγεῖα, δημοτικὲς ἀγορὲς • καθαριότητα
- ἀποχωρητήρια • θαλάσσια λουτρά κτλ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- φόροι • τέλη καθαριότητας κ.ἄ.
- κρατικὴ ἐνίσχυση • δωρεές κτλ.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ὁ οὐρανός, ἡ ἀτμόσφαιρα, ἡ ξηρά, τὰ ποτάμια, οἱ λίμνες, οἱ θάλασσοι, ὁ φυτικὸς καὶ ζωϊκὸς κόσμος ἀποτελοῦν τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Ἀπὸ τῆ διατήρηση αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος στὴ φυσικὴ του κατάσταση ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία καὶ ἡ εὐημερία δ-

Ἡ
καταστροφή
τοῦ
περιβάλλοντος

λων μας. Ὅμως στήν ἐποχή μας τό φυσικό περιβάλλον καθημερινά καταστρέφεται καί οἱ κίνδυνοι πού ἀπειλοῦν τή ζωή μας ὄλο καί μεγαλώνουν. Φωνές διαμαρτυρίας ἀκούγονται ἀπό παντοῦ καί ὄλα τά μέσα μαζικῆς διαφωτίσεως (τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση), σ' ὄλο τόν κόσμο, καλοῦν τίς κυβερνήσεις καί τοὺς πολίτες σέ κοινή προσπάθεια, ὄσο εἶναι ἀκόμη καιρός, νά προλάβουν τό κακό.

Στή χώρα μας οἱ πυρκαγιές ρήμαξαν τά δάση καί τό πράσινο ὄλο καί λιγοστεύει· ὁ ἀέρας δηλητηριάζεται ἀπό τοὺς καπνοὺς τῶν ἐργοστασίων καί τά καυσαέρια τῶν αὐτοκινήτων· οἱ θάλασσες, τά ποτάμια καί οἱ λίμνες μολύνονται ὄλο καί περισσότερο ἀπό τά ἀπόβλητα (ἀκάθαρτα ὕγρά) τῶν ἐργοστασίων καί τά βρώμικα νερά τῶν ἀποχετεύσεων· τό ἔδαφος ἀλλοιώνεται ἀπό τήν κατάχρηση λιπασμάτων καί ζιζανιοκτόνων. Ὅλα αὐτά καί ἄλλα πολλά ἀπειλοῦν ἄμεσα τή ζωή μας κι ἂν δέ λάβουμε μέτρα, ὄσο γίνεται πιό γρήγορα, δέ θά γλιτώσουμε ἀπό τήν ἐκδίκηση τῆς φύσεως.

Φωτιά στό δάσος

Ἡ πολιτεία μας στήν προσπάθειά της γιά νά προλάβει τούς κινδύνους πού μᾶς ἀπειλοῦν ὀρίζει δλο καί αὐστηρότερα μέτρα γιά τή σωτηρία τοῦ περιβάλλοντος. Γιά νά υπάρξει ὁμως ἐπιτυχής ἀντιμετώπιση τοῦ τρομακτικοῦ κινδύνου πού μᾶς ἀπειλεῖ, χρειάζεται κοινή προσπάθεια κράτους καί πολιτῶν. Καί εἶναι ἀλήθεια πώς μπροστά στό μέγεθος τῆς καταστροφῆς πού γίνεται ἀπό τίς πυρκαγιές, τά καυσαέρια, τή ρύπανση τῶν θαλασσῶν κτλ. οἱ ἀπλοί πολίτες αἰσθάνονται τόν ἑαυτό τους ἀδύναμο καί μένουν μέ τήν ἐντύπωση ὅτι μόνο τό κράτος μπορεῖ νά τούς προστατέψει. Ὅμως ἂν σκεφτοῦμε πώς: οἱ ἴδιοι οἱ πολίτες μολύνουν τόν ἀέρα μέ τά καυσαέρια τῶν αὐτοκινήτων τους καί τούς καυστήρες τῶν καλοριφέρ· πώς αὐτοί κόβουν καί καταστρέφουν τά δέντρα ἀλόγιστα· πώς αὐτοί ἀνάβουν στά δάση φωτιές ἀπερίσκεπτα· πώς ρίχνουν ἀπορρίμματα καί ρυπαίνουν τούς δημόσιους χώρους, καταλήγουμε στό συμπέρασμα πώς μόνο μέ τή βοήθεια τῶν πολιτῶν θά μπορέσει τό κράτος νά προστατέψει τό περιβάλλον.

*Τί πρέπει
νά κάνουμε
γιά τή
σωτηρία
τοῦ
περιβάλλοντος*

Κοινή λοιπόν προσπάθεια τοῦ κράτους καί τῶν πολιτῶν εἶναι ἡ μόνη ἐλπίδα γιά νά σώσουμε τό περιβάλλον μας. Καί στήν κοινή προσπάθεια μποροῦν νά βοηθήσουν ἀκόμη καί οἱ μαθητές, φτάνει νά τό θελήσουν καί νά προσέξουν τίς παρακάτω ὁδηγίες.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- Στίς ἐκδρομές μας καί σέ κάθε ἄλλη ἐπίσκεψη στό δάσος δέν πρέπει ποτέ γιά κανένα λόγο νά ἀνάβουμε φωτιά ἢ νά χρησιμοποιοῦμε εὐφλεκτα ὑλικά (οινόπνευμα, βενζίνη κτλ.). Ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος πυρκαγιᾶς.
- Νά μήν κόβουμε καί νά μήν καταστρέφουμε μέ κανέναν

- τρόπο τὰ δέντρα, πού μᾶς χαρίζουν τόσες πολλές ωφέλειες.
- Σέ κάθε ἐξόρμηση τοῦ σχολείου ἢ τῆς κοινότητας κτλ. γιά φύτεμα δέντρων νά συμμετέχουμε πρόθυμα καί νά ἐνισχύουμε μέ κάθε τρόπο τέτοιες προσπάθειες.
  - Εἶναι ἀπαραίτητο νά μάθουμε καλά πῶς καί πότε φυτεύονται τὰ διάφορα δέντρα καί ὅπου ἔχουμε ἐλεύθερο χῶρο (κῆπο, αὐλή, πεζοδρόμιο) νά φυτεύουμε μόνοι μας ὅποιαδήποτε δέντρα.
  - Τά πουλιά καί πολλά ζῶα τοῦ δάσους, πού ἀπό τήν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος κινδυνεύουν ν' ἀφανιστοῦν, πρέπει ὅσο μπορούμε νά τά προστατεύουμε, καί προπαντός νά μή χαλάμε τίς φωλιές τους.
  - Νά σεβόμαστε τούς χώρους πού ἐπισκεπτόμαστε καί ποτέ νά μήν πετᾶμε ἄχρηστα πράγματα καί τούς λερώνουμε.
  - Πρέπει νά διατηροῦμε καθαρές τίς ἀκρογιαλιές πού πηγαινόμαστε γιά μπάνια. Τ' ἀποφάγια καί τὰ ἄλλα σκουπίδια πρέπει νά τά μαζεύουμε.
  - Νά μή ρυπαίνουμε τίς πηγές, τὰ ποτάμια, τίς θάλασσες, τίς λίμνες καί κάθε μέρος πού ἔχει νερό, μέ σκουπίδια ἢ ἄλλες ἐπικίνδυνες οὐσίες.
  - Στίς πλατεῖες, στούς δρόμους, στά πάρκα καί παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν δοχεῖα ἐκεῖ καί μόνο νά ρίχνουμε ἄχρηστα χαρτιά κτλ. καί πουθενά ἄλλοῦ.
  - Στίς ἐξορμήσεις, γιά τήν καθαριότητα τῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ ἢ ἄλλων δημόσιων χώρων, ὡς μαθητές πρέπει νά πρωτοστατοῦμε.
  - Ποτέ νά μήν παίζουμε μέ εὐφλεκτες ὕλες (οἰνόπνευμα, βενζίνη, σπίρτα, κτλ.), γιατί ὑπάρχει κίνδυνος πυρκαγιᾶς.
  - Νά μάθουμε νά χρησιμοποιοῦμε τούς πυροσβεστήρες, πού συνήθως τοποθετοῦνται στά σπίτια κτλ., καί νά ἔχουμε πρόχειρους τούς ἀριθμούς τηλεφώνων τῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρεσίας κι ἄλλων ὑπηρεσιῶν ἀμεσης ἀνάγκης.
  - Ἄν ἀντιληφτοῦμε πυρκαγιά σέ δάσος, νά εἰδοποιήσουμε τό δασαρχεῖο ἢ τήν ἀστυνομία χωρίς καθυστέρηση.
  - Στήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος περιλαμβάνονται καί τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, γιατί αὐτά ἀποτελοῦν πολύτιμη κληρονομιά μας.

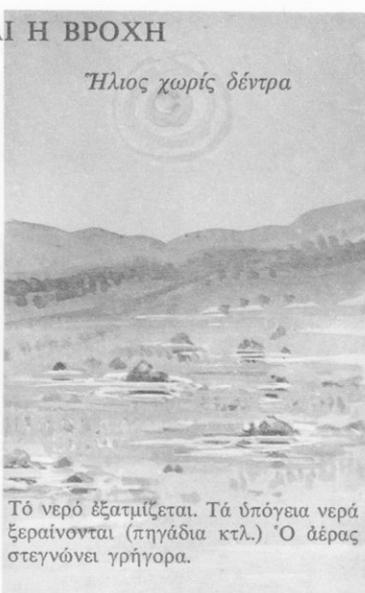
ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΚΑΙ Η ΒΡΟΧΗ

Βρέχει χωρίς δέντρα

Οι σταγόνες χτυπούν τό γυμνό εδαφος. Τό χῶμα γίνεται σκόνη καί παρασύρεται ἀπό τό νερό. Ἐτσι τό εἶδαφος διαβρώνεται καί καταστρέφεται.

Ἥλιος χωρίς δέντρα

Τό νερό εξατμίζεται. Τά ὑπόγεια νερά ξεραίνονται (πηγάδια κτλ.) Ὁ ἀέρας στεγνώνει γρήγορα.

Βρέχει μέ δέντρα

Τά φύλλα κρατοῦν ἕνα μέρος νεροῦ. Τό ὑπόλοιπο περνᾷ ἀνάμεσά τους καί πέφτει στό εἶδαφος χωρίς νά τό καταστρέφει. Ἡ σκιά καί ἡ χλόη ἀποταμιεύουν τό νερό.

Ἥλιος μέ δέντρα

Τό νερό ἀνεβαίνει ἀπό τίς ρίζες τῶν δέντρων. Ἀπό ἐκεῖ σκορπίζεται στήν ἀτμόσφαιρα. Ἡ σκιά ἐμποδίζει τό στέγνωμα τοῦ εἶδαφους.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τό δάσος, πού λαχτάριζες
ὄσπου νά τό περάσεις,
τόρα νά τό ξεχάσεις,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιάν αὐγινή τό κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λατόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τόρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τό σιγαλό τραγούδισμα
πού σ' ἔσερνε, διαβάτη,
σέ μαγικό παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τό πήρανε, γιά κοίταξε,
στερνήν ἀνατριχίλα,
τά πεθαμένα φύλλα,
πού ἀπόμειναν στή γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγρια του δέντρα τόρα,
καί θά τά βρεῖς στή χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

Τά καυσαέρια μολύνουν τήν ἀτμόσφαιρα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ἀπό ποιές ἐνέργειες τοῦ ἀνθρώπου καταστρέφεται τό φυσικό περιβάλλον;
2. Ποιές ὑπηρεσίες προσφέρουν τά δάση στόν ἄνθρωπο;
3. Τί ζημιές προκαλοῦνται ἀπό τή ρύπανση τῶν θαλασσῶν;
4. Πῶς μπορεῖ τό σχολεῖο μας νά βοηθήσει στήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Γράψτε μιά ἐκθεση μέ θέμα: «Ἡ κατάρα τοῦ δάσους πού κήκε».

Ε'. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Έννοια τής κοινωνίας

Η οικογένεια, όπως είναι γνωστό, είναι ή μικρότερη οργανωμένη ομάδα ανθρώπων, πού ζούν ένωμένοι καί συνεργάζονται γιά τήν κοινή ευτυχία.

*Η όργάνωση
τής κοινωνίας
τοῦ χωριοῦ
καί τής
πόλης*

Μεγαλύτερες μετά τήν οικογένεια οργανωμένες ομάδες ανθρώπων, πού ζούν ένωμένοι καί συνεργάζονται, είδαμε πώς είναι ή κοινότητα τοῦ χωριοῦ καί ὁ δήμος τής πόλεως. Κάθε μία ἀπό τίς ομάδες αὐτές μπορούμε νά ποῦμε πώς ἀποτελεῖ καί μία κοινωνία. Ἔτσι ἔχουμε τήν κοινωνία τοῦ χωριοῦ καί τήν κοινωνία τής πόλεως.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ ἢ τής πόλεως, όπως ξέρομε, ζούν στόν ἴδιο τόπο, ἔχουν τά ἴδια ἦθη κι ἔθιμα, τούς ἴδιους κανόνες ζωῆς, τόν ἴδιο πολιτισμό κτλ. καί συνεργάζονται γιά τό κοινό καλό. Καί είναι φυσικό πώς ὄσο πῶ καλά είναι ὀργανωμένοι τόσο πῶ ευτυχισμένη είναι ἡ κοινωνία τους.

Οἱ μικρές κοινωνίες τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων τής χώρας μας, ὄλες μαζί ἀποτελοῦν τήν κοινωνία τοῦ λαοῦ τής Ἑλλάδας, τήν *ἐλληνική κοινωνία*. Τό ἴδιο φυσικά ἰσχύει καί γιά τίς ἄλλες χώρες τοῦ κόσμου. Τό σύνολο τῶν μόνιμων κατοίκων κάθε μᾶς χώρας ἀποτελεῖ τήν κοινωνία τους. Ἔτσι μπορούμε νά ποῦμε πώς: κοινωνία είναι τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού ζούν στόν ἴδιο τόπο, ἔχουν τούς ἴδιους κανόνες πού ρυθμίζουν τή ζωή τους, τίς ἴδιες ἐπιδιώξεις, τόν ἴδιο πολιτισμό, τά ἴδια ἦθη κι ἔθιμα καί συνεργάζονται γιά τό κοινό καλό.

2. Ἡ ἐλληνική κοινωνία

Οἱ Ἕλληνες πού ἔχουν τήν ἴδια καταγωγή, πού μιλοῦν τήν ἴδια γλώσσα, πού ἔχουν τήν ἴδια θρησκεία, τήν ἴδια ἱστορία, τούς ἴδιους πόθους κτλ. καί συνεργάζονται γιά τήν ἀνάπτυξη

καί τήν πρόοδο τῆς χώρας τους, ἀποτελοῦν τήν ἑλληνική κοινω-
νία. Ἡ ἑλληνική κοινωνία σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν ὀργάνωσή της
γιά τήν πρόοδο, τόν πολιτισμό, τήν ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν
καί τήν κοινωνική ὀργάνωση εἶναι φυσικό νά ἔχει πολλές
ὁμοιότητες μέ τίς κοινωνίες ἄλλων χωρῶν. Ὅμως, πέρα ἀπό
αὐτές τίς ὁμοιότητες ἡ ἑλληνική κοινωνία ἔχει τά δικά της χα-
ρακτηριστικά γνωρίσματα. Οἱ Ἕλληνες διατηροῦν τίς δικές
τους παραδόσεις, τά δικά τους ἦθη κι ἔθιμα καί τίς δικές τους
κοινωνικές καί θρησκευτικές ἐκδηλώσεις. Ἐχουν ἀκόμα τή δι-
κή τους οἰκογένεια, τά δικά τους ἰδανικά κτλ. ἀλλά καί τά δικά
τους ἐλαττώματα.

*Χαρακτηριστικά
τῆς ἑλληνικῆς
κοινωνίας*

3. Ἡ κοινωνική συμπεριφορά

Σέ προηγούμενα κεφάλαια μιλήσαμε γιά τή συμπεριφορά
τῶν μελῶν μέσα στήν οἰκογένεια, στό σχολεῖο καί στήν κοινό-
τητα. Καί ἡ διαπίστωση πού κάναμε ἦταν πώς οἱ κοινωνικές
ἀρετές τῆς ἀγάπης, τῆς συνεργασίας, τῆς ἀλληλοβοήθειας καί
τῆς ὑπακοῆς εἶναι αὐτές πού συμβάλλουν θετικά στήν ἀρμονι-
κή συμβίωση καί στήν εὐημερία τῆς κοινότητας κτλ. Καί, ἀφοῦ
ἡ οἰκογένεια, τό σχολεῖο καί ἡ κοινότητα εἶναι μικρές κοινω-
νίες, οἱ ἴδιες ἀρετές εἶναι ἀπαραίτητες γιά τήν προκοπή τῆς εὐ-
ρύτερης κοινωνίας μας, τῆς ἑλληνικῆς. Ὅστόσο, ἀνάμεσα στίς
κοινωνικές ἀρετές θά ξεχωρίσουμε δύο, πού κατά τή γνώμη μας
ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν πρόοδο τῆς κοινωνίας, χωρίς
φυσικά αὐτό νά σημαίνει πώς μειώνεται ἡ ἀξία τῶν ἄλλων. Κι
αὐτές εἶναι ἡ ὑπακοή στούς νόμους καί ἡ ἀξιοπρέπεια τῶν πολι-
τῶν.

*Οἱ κοινωνικές
ἀρετές*

Ἡ ὑπακοή στούς νόμους, στή δημοκρατική μας κοινωνία,
δέν εἶναι μόνο καθῆκον ἀλλά καί συμφέρον τοῦ πολίτη. Αὐτό
μποροῦμε νά τό καταλάβουμε καλύτερα ἂν σκεφτοῦμε πώς,
χάρη σ' αὐτήν τήν ὑπακοή, καθένας ἀπολαμβάνει στήν κοινω-
νία πού ζεῖ πολυάριθμες ὑπηρεσίες. Ἄν π.χ. οἱ πολίτες δέν πλή-
ρωναν φόρους, οἱ ὑπάλληλοι πώς θά ζοῦσαν; Τά κοινωφελή
ἔργα πῶς θά γινόνταν; Χωρίς ὑπακοή στούς νόμους θά εἴχαμε
αἴσθημα ἀσφαλείας;

*Ἡ ὑπακοή
στούς νόμους*

Σέ δ,τι ἀφορᾷ τήν ἀξιοπρέπεια πρέπει νά ποῦμε πῶς αὐτή δέν ἐπιβάλλεται ἀπό τό γραπτό νόμο ἀλλά ἀπό τόν ἠθικό.

Ὁ ἀξιοπρεπής ἄνθρωπος σέβεται τήν προσωπικότητά του καί τήν προσωπικότητα τῶν ἄλλων. Ὁ ἀξιοπρεπής, δέν εἶναι ποτέ δουλοπρεπής ἀλλά περήφανος στήν ψυχή. Στή συμπεριφορά του εἶναι εἰλικρινής καί λατρεύει τήν ἀλήθεια. Ποτέ δέν προσβάλλει τά δικαιώματα τῶν ἄλλων, ἀλλά οὔτε καί δίνει τό δικαίωμα νά προσβάλλουν οἱ ἄλλοι τά δικά του.

Ἡ ἑλληνική κοινωνία ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια εἶχε ἀναπτύξει ἀξιόλογο πολιτισμό, γιατί τά μέλη της (οἱ Ἕλληνες) σέβονταν τούς νόμους καί λάτρευαν τίς κοινωνικές ἀρετές. Ἀπό ἓνα λόγο τοῦ Περικλῆ, τόν «Ἐπιτάφιο», ἀντιγράφουμε παρακάτω ἓνα μικρό ἀπόσπασμα, πού φανερώνει τήν πίστη τῶν Ἀθηναίων στό δημοκρατικό τους πολίτευμα.

«...Τό πολίτευμά μας (λέγει ὁ Περικλῆς) εἶναι δημοκρατία μέ ἰσότητα γιά ὅλους. Καθένας ἀνεξάρτητα ἀπό καταγωγή μπορεί νά σταδιοδρομήσει, ἂν ἔχει τά κατάλληλα φυσικά καί ἠθικά χαρίσματα. Συναναστρεφόμεστε χωρίς καχυποψία ὁ ἓνας τόν ἄλλο καί σεβόμεστε τούς νόμους, καί μάλιστα τούς ἄγραφους ἠθικούς νόμους. Ἡ πόλη μας εἶναι γιά ὅλους ἀνοικτή. Εἴμαστε ἄνθρωποι φιλόκαλοι μέ ἀπλότητα καί ἀγαποῦμε τά γράμματα, χωρίς νά παραμελοῦμε τήν ἀνδρεία μας. Φροντίζουμε ὅλοι καί γιά τά πολιτικά μας πράγματα καί γιά τίς πολιτικές μας ὑποθέσεις. Ἡ τόλμη μας εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα σκέψεως. Ἀποκτοῦμε φίλους ὄχι μέ τό νά μᾶς εὐεργετοῦν, ἀλλά μέ τό νά εὐεργετοῦμε ἐμεῖς τούς ἄλλους. Μέ λίγα λόγια ἡ πόλη μας εἶναι τό σχολεῖο ὅλης τῆς Ἑλλάδας...»

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

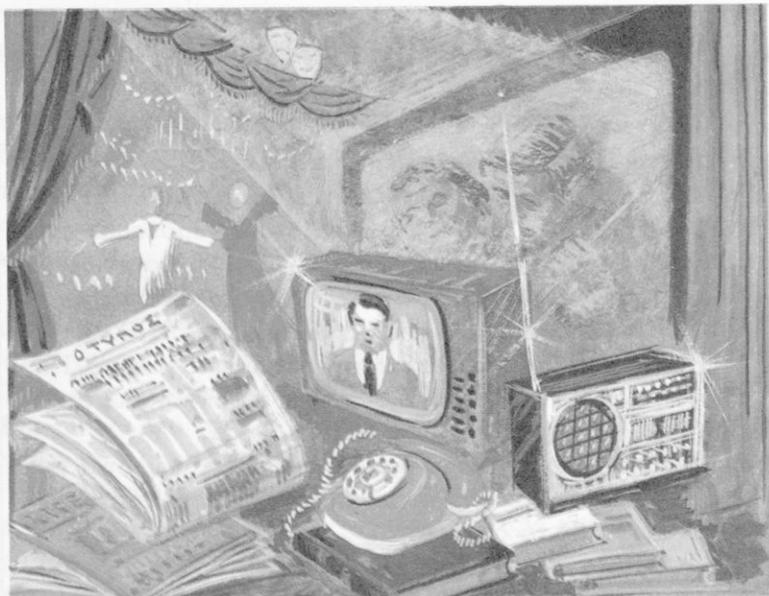
- Οί άνθρωποι ὀργάνωσαν τήν κοινωνία καί σχημάτισαν τά κράτη γιά νά ζοῦν καλύτερα καί δικαιότερα.
- Ἡ ὑποταγή ἑνός ἐλεύθερου λαοῦ στούς νόμους καί στίς ἐξουσίες τοῦ κράτους, ὅταν τό κράτος εἶναι ὀργανωμένο δημοκρατικά, δέ σημαίνει ὅτι ὁ λαός ὑποδουλώνεται. Ἀντίθετα ὁ πολίτης ὑπακούει στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του.
- Ὁ νόμος καί ὅταν ἀκόμα φαίνεται ὅτι ἀδικεῖ ἕναν πολίτη, εἶναι ἐντούτοις νόμος καί ὅλοι πρέπει νά ὑποτάσσονται σ' αὐτόν.
- Ἡ ὑπακοή στούς νόμους δέν ἀφαιρεῖ τό δικαίωμα τοῦ πολίτη νά προσφεύγει στά δικαστήρια ἢ στά διοικητικά ὄργανα ζητώντας τό δίκιο του.
- Ὁ ἄνθρωπος ἔξω ἀπό τήν κοινωνία εἶναι ἀδύνατο νά ἐξυψώσει τόν ἑαυτό του, γιατί ἄγώνας δέν ὑπάρχει ἔξω ἀπό αὐτή. Οἱ σχέσεις του μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ δίνουν τήν εὐκαιρία ν' ἀναπτύξει τό πνεῦμα καί τίς ἱκανότητές του.
- Μέσα στήν κοινωνία ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νά κερδίσει τήν ἐκτίμησι καί τό σεβασμό τῶν ἄλλων, νά δημιουργήσει φίλους καί νά μοιραστεῖ μαζί τους τίς χαρές καί τίς λύπες του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία ἔχει ἡ ὑπακοή στούς νόμους;
2. Ποιά εἶναι τά γνωρίσματα τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας;
3. Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά δημιουργήσει ἔξω ἀπό τήν κοινωνία;
4. Πῶς συμπεριφέρεται ὁ ἀξιοπρεπῆς ἄνθρωπος;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Σημειῶστε τοὺς λόγους πού ὀδήγησαν τόν ἄνθρωπο γιά τή δημιουργία κοινωνιῶν.

Σύγχρονα μέσα επικοινωνίας

4. Τά μέσα επικοινωνίας

Στην εποχή μας έχουμε πλούσια και σύγχρονα μέσα, με τα όποια έρχομαστε σε επικοινωνία μ' όλο τον κόσμο και μορφώνουμε γνώμη για οποιοδήποτε θέμα. Τά μέσα αυτά, πού ενημερώνουν τις μεγάλες μάζες των ανθρώπων (μέσα μαζικής ενημερώσεως), όπως είναι γνωστό, είναι ο τύπος (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά), τό ραδιόφωνο, ή τηλεόραση, τό θέατρο και ό κινηματογράφος.

Μικροί και μεγάλοι από τά μέσα αυτά δεχόμαστε καθημερινά μεγάλη επίδραση (καλή ή κακή), γιατί τά έχουμε στά σπίτια μας και τά χρησιμοποιούμε κάθε στιγμή. Από τά καλά βιβλία γνωρίζουμε τον κόσμο, ψυχαγωγούμαστε, μορφωνόμαστε, καλλιεργούμε τή σκέψη μας και βρίσκουμε τή σωστή άπάντηση σε πολλές άπορίες μας. Αντίθετα από τά βιβλία, πού δίνουν ψεύτικη εικόνα τής ζωής ή έχουν σκηνές βίας, μίσους, έκδικήσεως,

*Τά μέσα
μαζικής
ενημερώσεως*

Τά βιβλία

ἀπάτης, ἀγριότητας κτλ. σχηματίζουμε λαθεμένη αντίληψη για τόν τρόπο τῆς ζωῆς μας καί ὀδηγοῦμαστε στό κακό. Ἐξάλλου ἀπό τίς ἐφημερίδες διαβάσουμε εἰδήσεις, πληροφορίες, σχόλια, διαφημίσεις, μηνύματα κτλ. κι ἂν δέν εἴμαστε σέ θέση νά ἔχουμε δική μας σταθερή γνώμη, μᾶς ἐπηρεάζουν εὐκολα.

Μεγαλύτερη ἐπίδραση ἔχουν σέ ὄλους μας τά σύγχρονα μέσα ἐνημερώσεως, τό ραδιόφωνο καί ἡ τηλεόραση. Τά ἠλεκτρονικά αὐτά «μαγικά κουτιά» μέρα καί νύχτα μεταδίνουν εἰδήσεις, ὁμιλίες, μουσική, τραγούδια, θέατρο, ἔργα κινηματογραφικά, διάφορα μαθήματα κτλ. ἀλλά καί ἄφθονη πολιτική καί κομματική προπαγάνδα. Ἰδιαίτερα ἡ τηλεόραση, πού ἐκτός ἀπό τόν ἦχο μεταδίνει καί εἰκόνα, ἀσπρόμαυρη ἀκόμα καί ἐγχρωμη, μᾶς κρατάει καθηλωμένους πολλές ὥρες μπροστά στό δέκτη. Κι ἂν φυσικά εἴμαστε σέ θέση νά ἐπιλέξουμε τά καλά προγράμματα, ἔχουμε μεγάλη ὠφέλεια, ἂν ὁμως ὄχι, χάνουμε τίς ὥρες μας ἄδικα καί ἀντί νά ἔχουμε ὠφέλεια, ἔχουμε ζημιά.

Ἀνάλογη ἐπίδραση ἔχουν στόν ἄνθρωπο τό θέατρο καί ὁ κινηματογράφος. Μέ τό θέατρο ὁ θεατής ἔχει ἄμεση ἐπαφή μέ τόν ἠθοποιό. Γι' αὐτό, ἂν τό ἔργο εἶναι καλό, οἱ ἠθοποιοί ἔχουν τή δυνατότητα νά ψυχαγωγήσουν καί νά μορφώσουν τό θεατή, ἀντίθετα ἡ προσφορά τους εἶναι ἀρνητική, ἂν τό ἔργο δέν εἶναι καλό.

Σπουδαία σημασία καί πολύ ἐνδιαφέρον γιά τά παιδιά ἔχει τό παιδικό θέατρο. Τά ἔργα τοῦ παιδικοῦ θεάτρου εἶναι συνήθως παρμένα ἀπό τήν παιδική ζωή. Κι ἀνάλογα μέ τό σκοπό, στόν ὁποῖο ἀποβλέπει ὁ συγγραφέας, ψυχαγωγοῦν, συγκινοῦν καί μορφώνουν. Στό παιδικό θέατρο παίζουν ἐπαγγελματίες ἠθοποιοί ἀλλά καί ἐρασιτέχνες, μαθητές, φοιτητές κτλ. Στίς σχολικές γιορτές οἱ μαθητές εὐχαριστιοῦνται ἀφάνταστα, ὅταν λαβαίνουν μέρος σέ θεατρικές παραστάσεις. Πολλές φορές μάλιστα οἱ ἴδιοι γράφουν μέ συνεργασία καί τά θεατρικά ἔργα.

Τό θέατρο συμπληρώθηκε ἢ ἀπλώθηκε μέ τόν κινηματογράφο. Ὁ κινηματογράφος, πού προηγήθηκε ἀπό τήν τηλεόραση, ἔχει πάρα πολλές δυνατότητες καί μπορεῖ νά παρουσιάσει ἔργα μεγάλης ἀξίας. Δυστυχῶς σέ πάρα πολλά κινηματογραφικά ἔργα προβάλλονται σκηνές βίας, ἐγκλήματα κτλ. πού

*Τό ραδιόφωνο
καί ἡ
τηλεόραση*

Τό θέατρο

*Ὁ
κινηματογράφος*

προκαλούν φρίκη όχι μόνο στα παιδιά αλλά και στους μεγάλους.

Από όσα αναφέραμε παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα ότι ή δύναμη τών μέσων επικοινωνίας στη διαμόρφωση γνώμης για όποιοδήποτε θέμα και στην κοινωνική συμπεριφορά τών ανθρώπων είναι τεράστια.

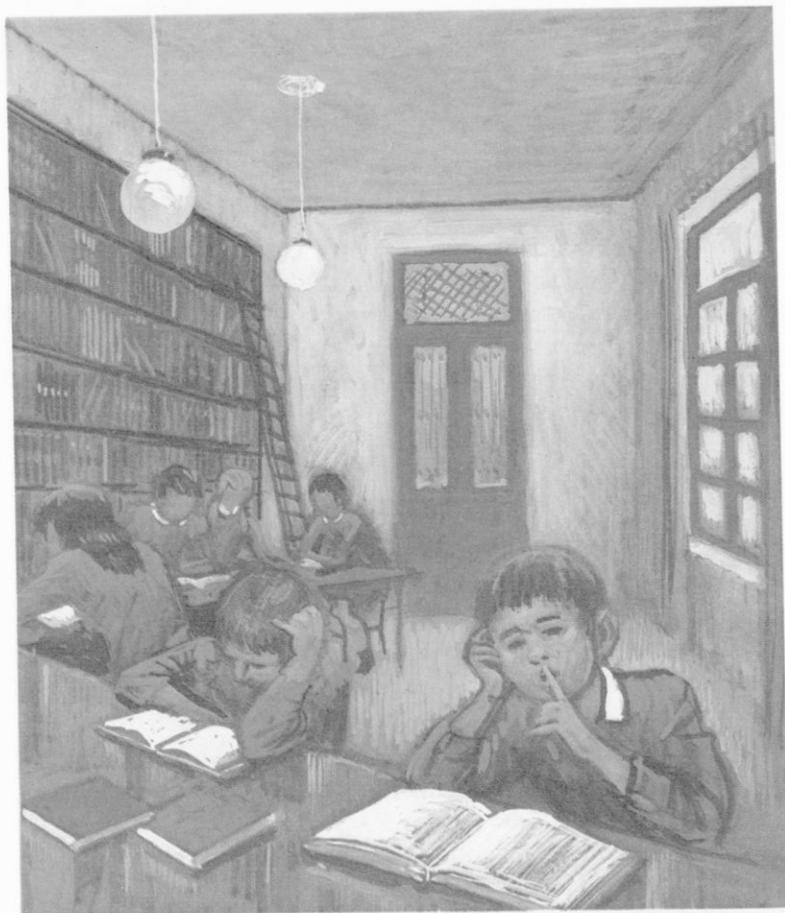
6. Η κοινή γνώμη

Καθένας μας για τά διάφορα ζητήματα, πού ενδιαφέρουν τούς πολλούς (πράγματα, γεγονότα ή πρόσωπα), έχει τή δική του γνώμη. Όμως, για τά ίδια πράγματα, γνώμη έχουν και οι άλλοι. Κι αν για κάτι συμφωνούν πολλοί, ή γνώμη αυτή τών πολλών λέγεται *κοινή γνώμη*. Η κοινή γνώμη παίζει σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση κοινών πραγμάτων και στη συμπεριφορά μας. Πολλές φορές προκειμένου νά κάμουμε κάτι, πού θά έχει αντίκτυπο στην κοινωνία πού ζούμε, είμαστε υποχρεωμένοι νά υπολογίσουμε «τί θά πεί ό κόσμος» γι' αυτό πού θά κάμουμε. Γιατί αν αυτό έρχεται σέ αντίθεση μέ όσα πιστεύει ό πολύς κόσμος, δηλαδή μέ τήν κοινή γνώμη, τότε έναντίον μας θά άκουστούν φωνές διαμαρτυρίας και κατακρίσεις. Μερικές φορές όμως ή κοινή γνώμη δέν είναι σωστή. Τό πλήθος συχνά επηρεάζεται από τό πομπώδες, τό έντυπωσιακό, τό συναισθηματικό και μορφώνει γνώμη χωρίς νά σκεφτεί ψύχραιμα. Γι' αυτό, τά μέσα μαζικής ενημέρωσεως παίζουν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση κοινής γνώμης. Και, όταν φυσικά λένε τήν αλήθεια, βοηθούν στη μόρφωση του λαού μας, αν όμως όχι, προσφέρουν άρνητική ύπηρεσία.

Ο ρόλος
της κοινής
γνώμης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Από τά μέσα μαζικής ενημέρωσεως ποιό σου άρέσει περισσότερο και γιατί;
2. Λέμε πώς τά καλά βιβλία είναι οι καλύτεροί μας φίλοι. Μπορείς νά τό δικαιολογήσεις;

Στή βιβλιοθήκη

3. Γιατί τά μέσα μαζικής ενημερώσεως επηρεάζουν ευκολότερα πολύ κόσμο;

4. Στο ζήτημα: «Ποιός φταίει για τήν καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος», μπορείς νά φανταστείς ποιά είναι ή κοινή γνώμη;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Έκτός από τά σχολικά βιβλία κάμε έναν κατάλογο βιβλίων πού διάβασες καί σου άρεσαν ή πού ήθελες νά διαβάσεις.

1. Τό κυκλοφοριακό πρόβλημα

Πρίν λίγες δεκαετίες τά αυτοκίνητα και τά άλλα τροχοφόρα, πού κυκλοφοροῦσαν στους δρόμους, ἦταν τόσο λίγα πού δέ δημιουργοῦσαν σχεδόν κανένα πρόβλημα κυκλοφορίας. Σήμερα όμως ἡ καταπληκτική αύξηση τῶν τροχοφόρων, και ιδιαίτερα τῶν αυτοκινήτων, δημιούργησε μιά κατάσταση ἀνυπόφορη γιά πολλούς λόγους, οἱ κυριότεροι τῶν ὁποίων εἶναι:

α) στίς πόλεις τά τροχοφόρα δυσκολεύουν ἀφάνταστα τήν κυκλοφορία τῶν πεζῶν.

β) μέ τά καυσαέρια πού βγάζουν δηλητηριάζουν τήν ἀτμόσφαιρα, πράγμα πού εἶναι ἐπικίνδυνο γιά τήν υγεία μας.

γ) δημιουργοῦν θορύβους πολύ ἐνοχλητικούς, πού κάνουν τή ζωή μας μαρτυρική.

δ) προκαλοῦν τόσα πολλά δυστυχήματα, πού ἀναρωτιέται καθένας ἄν αὐτά εἶναι μέσα ἐξυπηρετικά ἢ μέσα καταστροφικά.

Στή χώρα μας, κάθε χρόνο, πολλές ἑκατοντάδες ἄτομα χάνουν τή ζωή τους και χιλιάδες ἄλλα τραυματίζονται. Ἡ κατάσταση αὐτή ἔχει γίνει ἀφόρητη κι ἐπικίνδυνη ιδιαίτερα μέσα στίς πόλεις.

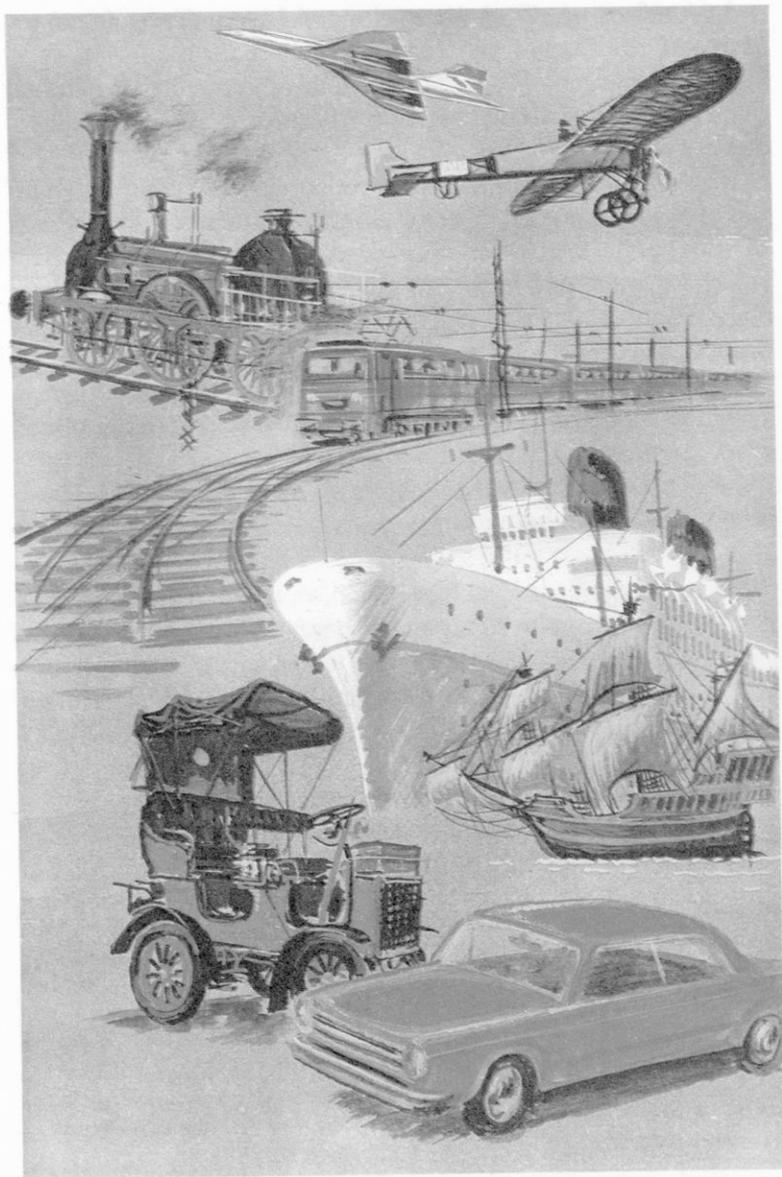
Τό κράτος γιά νά περιορίσει τόν ἀριθμό τῶν τροχαίων ἀτυχημάτων και γιά νά διευκολύνει τήν κυκλοφορία πεζῶν και ὀχημάτων ἔθεσε σέ ἐφαρμογή μιά σειρά μέτρων. Τέτοια, σέ γενικές γραμμές εἶναι:

1. Διάθεσε και διαθέτει συνεχῶς μεγάλα χρηματικά ποσά γιά τήν επέκταση, διαπλάτυνση και ἐπισκευή τοῦ ὀδικοῦ δικτύου τῆς χώρας μας.

2. Μέ εἰδικό νόμο ἔθεσε σέ ἐφαρμογή (ἀπό 18-12-1977) τό νέο Κώδικα Ὀδικῆς Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), πού ρυθμίζει τήν κίνηση τῶν τροχοφόρων.

Τά
τροχοφόρα
δυσκολεύουν
τή
ζωή
μας

Μέτρα
τοῦ
κράτους

Ἡ εξέλιξη τῶν μέσων συγκοινωνίας

3. 'Ανάθεσε σέ ειδική ύπηρεσία, πού λέγεται Τροχαία, τή μελέτη καί τόν έλεγχο τής τροχαίας κίνησης.

4. Τοποθέτησε σ' όλους τούς δρόμους πινακίδες μέ διάφορα σήματα καί στίς επικίνδυνες διασταυρώσεις φωτεινούς σηματοδότες κτλ.

Μᾶς
λείπει
ἢ
κυκλοφοριακή
ἀγωγή

Παρ' όλα αὐτά τά μέτρα τό ποσοστό τῶν τροχαίων ἀτυχημάτων στή χώρα μας εἶναι πολύ μεγάλο. Κι αὐτό ὄχι μόνο γιατί τά τροχοφόρα ἔχουν πλημμυρίσει τούς δρόμους κτλ. ἀλλά καί γιά τό λόγο ὅτι μᾶς λείπει «ἡ κυκλοφοριακή ἀγωγή». Τόσο οἱ ὁδηγοί ὅσο καί οἱ πεζοί εἴτε ἀπό ἀγνοια εἴτε ἀπό ἀδιαφορία δέν ἐφαρμόζουν τούς κανόνες κυκλοφορίας. Καθημερινά ἀπό τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση, ἀλλά καί μέ διάφορα ἐντυπα, ἡ Τροχαία φροντίζει γιά τήν ἐνημέρωση ὄλων πάνω στό σοβαρό αὐτό πρόβλημα.

Σέ ὅ,τι ἐνδιαφέρει τούς μαθητές τό θέμα αὐτό, θά τό ἐξετάσουμε εὐρύτερα παρακάτω.

Σταυροδρόμι στήν πόλη

2. Ο μαθητής πεζός στο δρόμο

Στους δρόμους, που κυκλοφορούν όχηματα, ή κίνηση τών πεζών είναι όχι μόνο δύσκολη αλλά και επικίνδυνη. Ίδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις που τά όχηματα είναι πολλά, οί πεζοί, κι ανάμεσά τους μαθητές, πέφτουν συχνά θύματα τών τροχών. Τίς περισσότερες φορές τά άτυχήματα που γίνονται όφείλονται στην άγνοια τών κανόνων κυκλοφορίας και σέ άπροσεξία ή βιασύνη τών πεζών. Για τήν κυκλοφορία τών πεζών στους δρόμους σημειώνουμε παρακάτω μερικές οδηγίες, που οί μαθητές πρέπει νά τίς προσέξουν ιδιαίτερα.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΖΩΝ

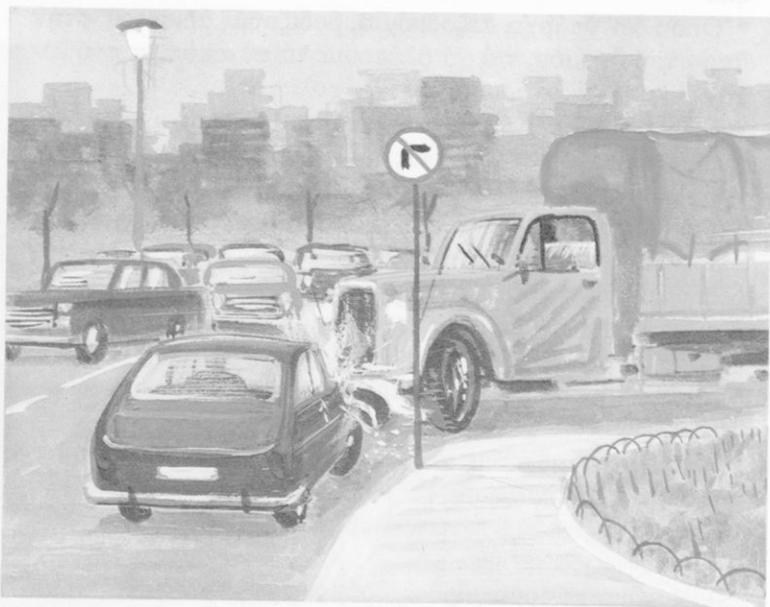
- Στους δρόμους που υπάρχουν πεζοδρόμια και μās έξυπηρετούν, βαδίζουμε πάνω σ' αυτά, και κατά προτίμηση δεξιά.
- Όπου δέν υπάρχει πεζοδρόμιο, βαδίζουμε άριστερά, στην άκρη του δρόμου, για νά βλέπουμε τά αυτοκίνητα που έρχονται και νά μπορούμε νά προφυλαχτούμε.
- Στίς πόλεις που υπάρχουν φανάρια (πράσινα-κόκκινα), περιμένουμε τό πράσινο φως και περνούμε από τή διάβαση γρήγορα και προσεκτικά.
- Για νά περάσουμε στό άπέναντι πεζοδρόμιο, όπου δέν υπάρχουν φανάρια, κοιτάζουμε πρώτα άριστερά και έπειτα δεξιά, για νά βεβαιωθούμε αν ό δρόμος είναι έλεύθερος. Καί τότε περνούμε γρήγορα και προσεκτικά, διασχίζοντας τό δρόμο κάθετα.
- Όταν βγαίνουμε από τήν αϋλόπορτα του σχολείου, έλέγχουμε τήν κυκλοφορία και ύστερα περνούμε.
- Ποτέ δέ σταματούμε στή μέση του δρόμου, για νά συζητήσουμε ή νά παίξουμε.
- Όπου υπάρχουν υπόγειες διαβάσεις τίς προτιμούμε γιατί είναι άσφαλείς.
- Όταν διασχίζουμε φαρδείς δρόμους με μεγάλη κίνηση, αν υπάρχουν καταφύγια πεζών (νησίδες), τά χρησιμοποιούμε.

3. Ο μαθητής ως ποδηλάτης

Τό ποδήλατο είναι όχι μόνο ένα χρησιμότητα και ανέξοδο μέσο κυκλοφορίας αλλά και θαυμάσιο μέσο ψυχαγωγίας και άσκησης του σώματός μας. Όλα τὰ παιδιά αγαπούν πολύ τό ποδήλατο κι αισθάνονται μεγάλη εύχαρίστηση νά κυκλοφοροῦν μέ αὐτό. Ὡστόσο ἡ κυκλοφορία μέ τό ποδήλατο ἔχει πολλούς κινδύνους ἂν ὁ ποδηλάτης εἶναι ἀδέξιος ἢ ἀπρόσεκτος. Πολλά ἀτυχήματα, πού συμβαίνουν κυρίως σέ παιδιά, ὀφείλονται σέ ἄγνοια τῶν κανόνων κυκλοφορίας καί σέ ἀπροσεξία. Όλα τὰ παιδιά, καί ἰδιαίτερα οἱ μαθητές τοῦ δημοτικοῦ, πού κυκλοφοροῦν μέ ποδήλατο, πρέπει νά ἔχουν ὑπόψη τους τούς παρακάτω κανόνες:

ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΠΟΔΗΛΑΤΩΝ

- Οἱ ποδηλάτες κυκλοφοροῦν συνήθως στούς ἴδιους δρό-

Ένα αυτοκινητιστικό ατύχημα

μους που κινούνται τά αυτοκίνητα, γι' αυτό και πρέπει να υπακούουν στους κανόνες, που όρίζουν την κίνηση τών αυτοκινήτων.

- Βασικός κανόνας είναι να κυκλοφορούν δεξιά.
- Σέ μερικούς δρόμους ή λωρίδες δρόμων, που κυκλοφορούν τά αυτοκίνητα μέ μεγάλη ταχύτητα, απαγορεύεται να κυκλοφορούν ποδήλατα.
- Ο καλός ποδηλάτης πρέπει να ξέρει καλά τούς κανόνες κυκλοφορίας τών αυτοκινήτων, τά «σήματα» τής τροχαίας που είναι στους δρόμους, και αυτά που κάνουν οί τροχονόμοι.
- Όταν κυκλοφορούν μαζί πολλοί ποδηλάτες πρέπει να πηγαίνουν ό ένας πίσω από τόν άλλο και ποτέ ό ένας δίπλα στον άλλο.
- Στους δρόμους που υπάρχει μεγάλη κίνηση ή κυκλοφορία μέ τό ποδήλατο είναι πολύ επικίνδυνη. Σ' αυτούς τούς δρόμους οί μαθητές καλό είναι να μήν κυκλοφορούν καθόλου.
- Απαγορεύεται αυστηρά να πιανόμαστε πίσω από αυτοκίνητα και να μάς σύρουν μέ τό ποδήλατο. Μέ τό πρώτο σταμάτημα του αυτοκινήτου θά χτυπήσουμε πάνω του μέ δύναμη μέ κίνδυνο να σκοτωθούμε.
- Ποτέ δέν πρέπει να ανεβαίνουμε δύο μαζί σέ ποδήλατο.
- Ποτέ δέν πρέπει να περνούμε μέ τό ποδήλατο ανάμεσα σέ αυτοκίνητα, που έχουν σταματήσει προσωρινά στά κόκκινα φανάρια.
- Αν κυκλοφορούμε νύχτα πρέπει δπωσδήποτε να έχουμε φῶτα.
- Ποτέ δέν πρέπει ν' αφήνουμε τό τιμόνι ή να κάνουμε άλλες ακροβασίες μέ τό ποδήλατο στους δρόμους.
- Προτού να κινήσουμε τό ποδήλατο πρέπει να τό ελέγξουμε αν είναι σέ καλή κατάσταση (φρένα, λάστιχα, φῶτα κτλ.).

Ένα ατύχημα με ποδήλατο

4. Ο μαθητής ως επιβάτης οχημάτων

Στήν εποχή μας μικροί και μεγάλοι ταξιδεύουμε συχνά μέσα στα μέσα συγκοινωνίας. Για τις μικρές αποστάσεις μέσα στις πόλεις χρησιμοποιούμε τα αστικά λεωφορεία, τα τρόλεϋ, τα ταξί, τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο (στήν Αθήνα) και τα Ι.Χ. αυτοκίνητα. Για μεγαλύτερες αποστάσεις χρησιμοποιούμε τα υπεραστικά λεωφορεία, τα τρένα, τα πλοία και τα αεροπλάνα. Οι επιβάτες, που ταξιδεύουν μέσα στα παραπάνω μέσα, και ιδιαίτερα οι μαθητές, πρέπει να έχουν υπόψη τους τα παρακάτω:

- Στις αφετηρίες των γραμμών (δηλαδή από εκεί που ξεκινούν τα λεωφορεία κτλ.) ή στις στάσεις, όταν είναι πολλοί επιβάτες, σχηματίζουν ουρά κι όταν έρχεται τό λεωφορείο καθένας μπαίνει σ' αυτό με τη σειρά του από την είσοδο χωρίς να βιάζεται ή να σπρώχνει.

- Στά αστικά όχηματα, αν δέν υπάρχει κενή θέση, στεκόμαστε όρθιοι καί στηριζόμαστε στίς χειρολαβές. Άν θέλουμε νά κατεβούμε, χτυπούμε τό κουδούνι πρίν από τή στάση μας καί κατεβαίνουμε από τήν έξοδο χωρίς νά βιαζόμαστε, άφου σταματήσει καλά τό όχημα.
- Ποτέ δέ σκύβουμε έξω από τό παράθυρο του όχήματος καί ούτε βγάζουμε τά χέρια μας έξω άπ' αυτό. Ύπάρχει μεγάλος κίνδυνος.
- Ποτέ δέν πετάμε από τά παράθυρα του όχήματος χαρτιά ή άλλα αντικείμενα.
- Σεβόμαστε τούς συνεπιβάτες μας καί φροντίζουμε νά μήν τούς ένοχλούμε μέ κανέναν τρόπο.
- Σέ πρόσωπα πού έχουν ανάγκη νά καθήσουν, παραχωρούμε τή δική μας θέση εύγενικά.

5. Ό μαθητής στό χώρο του παιγνιδιού

Στίς πόλεις, πού δέν υπάρχουν παντού κατάλληλοι χώροι γιά όμαδικά παιγνίδια, πολλά παιδιά, άψηφώντας τούς κινδύνους από τά αυτοκίνητα, παίζουν στους δρόμους συνήθως μέ τή μπάλα. Η κακή όμως αυτή συνήθεια, όπως πολλές φορές έγραψαν οι έφημερίδες, ήταν αίτια νά γίνουν άτυχήματα σοβαρά. Η έκλογή του κατάλληλου χώρου, γιά τά παιγνίδια, είναι τό σοβαρότερο θέμα, πού πρέπει νά εξετάζουν όλα τά παιδιά.

Παρακάτω σημειώνουμε μερικές οδηγίες, πού θά βοηθήσουν τά παιδιά νά προφυλαχτούν από τά άτυχήματα.

- Όλα τά παιγνίδια στους δρόμους είναι επικίνδυνα. Αυτό δέν πρέπει νά τό ξεχνούμε ποτέ.
- Τά παιγνίδια μέ τή μπάλα ή τό τόπι πρέπει νά παίζονται μακριά από τούς δρόμους καί τ' αυτοκίνητα.
- Πρίν άποφασίσετε νά παίξετε ένα όμαδικό παιγνίδι μέ τούς φίλους ή τούς συμμαθητές σας, πρέπει νά βεβαιωθείτε ότι, στό χώρο πού θά τό παίξετε, δέ διατρέχετε κανέναν κίνδυνο.
- Όπου υπάρχουν γήπεδα, γυμναστήρια, περιφραγμένες

Τά παιχνίδια στό δρόμο εἶναι επικίνδυνα

αύλές, παιδότοποι καί ἐλεύθεροι χῶροι στήν ἐξοχή, ἐκεῖ νά παίξετε παιχνίδια μέ τή μπάλα.

• Ἄν καμιά φορά ἡ μπάλα σᾶς ξεφύγει στό δρόμο, μήν τρέχετε γιά νά τήν πιάσετε. Κινδυνεύετε νά πάθετε κακό.

• Ὑπάρχουν πολλά ὁμαδικά παιχνίδια, πού εἶναι πολύ εὐχάριστα καί μπορεῖτε νά τά παίξετε καί σέ μικροῦς χώρους (ὑπόστεγα, ἐξωτερικούς διαδρόμους σπιτιῶν, μικρές αὐλές, ἀκόμα καί σέ δωμάτια). Αὐτά τά παιχνίδια, πού εἶναι ἀκίνδυνα, πρέπει νά τά προτιμᾶτε. Ἄν θέλετε νά μάθετε πολλά ἀπ' αὐτά, ρωτήστε τούς φίλους σας, πού εἶναι πρόσκοποι ἢ ζητήστε νά βρεῖτε κατάλληλα βιβλία στή βιβλιοθήκη τοῦ σχολείου σας.

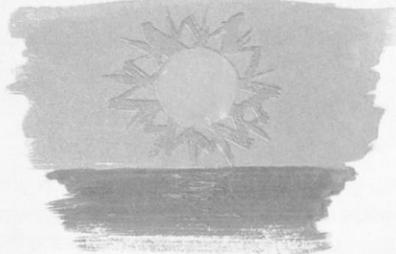
• Ποτέ δέν πρέπει νά παίξετε γύρω ἀπό σταματημένα αὐτοκίνητα, οὔτε νά πειράζετε αὐτά τά αὐτοκίνητα. Μήν κάθεστε πίσω ἀπό αὐτοκίνητα πού κάνουν «μανούβρα» πρὸς τά πίσω.

- Αυτά και άλλα πολλά, πού σ'ας συμβουλεύουν οί μεγαλύτεροί σας, Έχουν σπουδαία σημασία γιά ν' αποφεύγονται τά άτυχήματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές δυσκολίες προκαλούν τά πολλά άτυκίηηηα;
2. Πώς θά μπορούσαν νά μειωθούν τά τροχαία άτυχήματα στή χώρα μας;
3. Τί πρέπει νά προσέξουμε δταν πρόκειται νά διασχίσουμε Έναν πολυσύχναστο δρόμο στόν όποιο δέν υπάρχουν φανάρια;
4. Γιατί τά παιγνίδια μέ τή μπάλα είναι επικίνδυνα στούς δρόμους;
5. Τί είναι ό Κώδικας 'Οδικής Κυκλοφορίας;
6. Ποιές υπηρεσίες προσφέρει ή Τροχαία;

Ο ΗΛΙΟΣ

Ἐσεῖς στεριές καί θάλασσεσ
τ' ἀμπέλια κι οἱ χρυσές ἐλιές

ἀκοῦστε τὰ χαμπέρια μου
μέσα στά μεσημέρια μου.

«Σ' ὄλους τούς τόπους κι ἄν γυρνῶ
μόνον ἐτοῦτον ἀγαπῶ!».

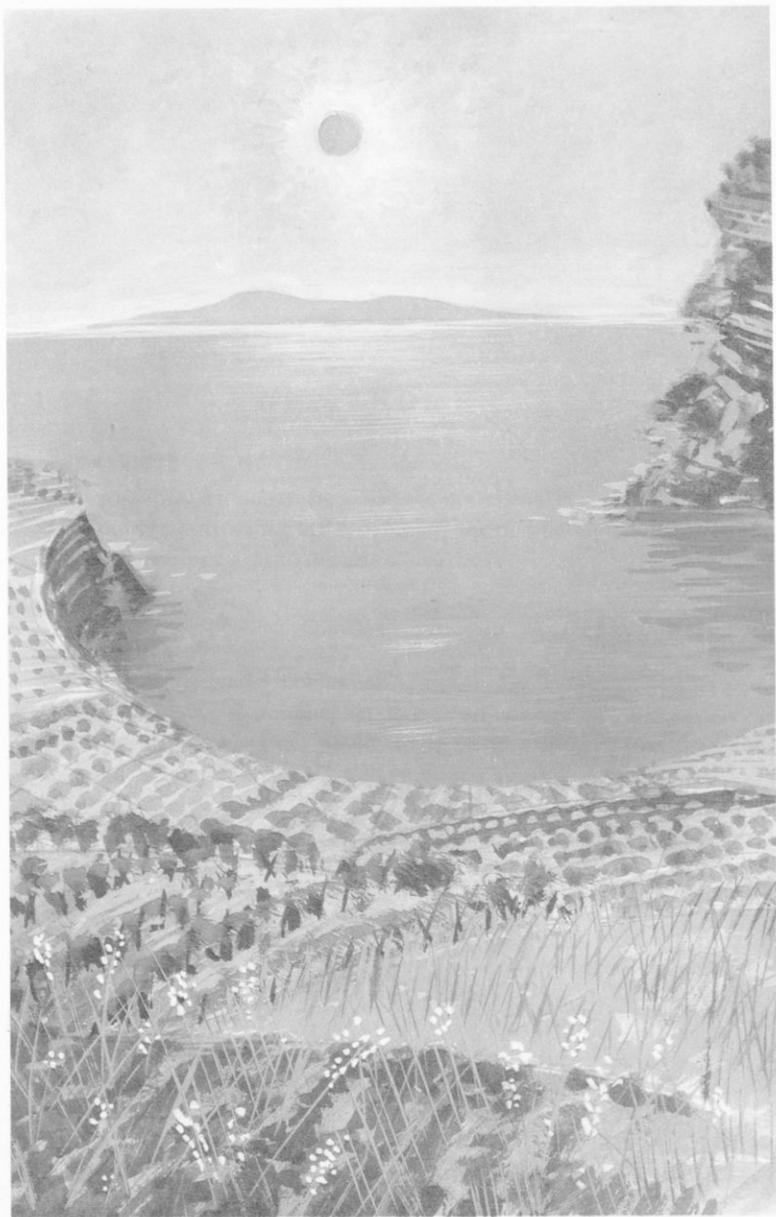
Ἄπό τή μέση τοῦ γκρεμοῦ
στή μέση τ' ἄλλου πέλαγου

Κόκκινα κίτρινα σπαρτά
νερά πράσινα κι ἄπατα.

«Σ' ὄλους τούς τόπους κι ἄν γυρνῶ
μόνον ἐτοῦτον ἀγαπῶ!»

Μέ τὰ μικρά χαμίνια του
καβάλα στά δελφίνια του.

Ὀδυσσεάς Ἐλύτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄτομο καὶ ὡς μέλος τῆς κοινωνίας	5
2. Ἡ ἔννοια τῆς κοινότητας καὶ ἡ διάκρισή της σέ φυσική καὶ πολιτιστική	8
3. Πῶς κοινωνικοποιεῖται τὸ ἄτομο	11

Β'. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1. Ἐμεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς μας	14
Ἡ γενιά τοῦ πατέρα (σχεδιάγραμμα)	16
2. Πῶς ἦταν καὶ πῶς εἶναι σήμερα ἡ οἰκογένεια	18
Ἡ πατριαρχική οἰκογένεια σέ σύγκριση μέ τῆ σημερινή (συζυγική) οἰκογένεια (πίνακας)	20
Ἡ μητέρα	22
Ὁ πατέρας	23
Τ' ἀδέρφια	24
Ὁ παππούς καὶ ἡ γιαγιά	26
Ἡ γιαγιά μου (ἔκθεση)	27
3. Ἑλληνικά οἰκογενειακά ἦθη κι ἔθιμα	29

Γ'. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. Τὸ σχολεῖο ὡς πολιτιστική κοινότητα	31
Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ μαθητῆ (πίνακας)	35
2. Τὰ παιγνίδια μας	36
3. Οἰκογένεια καὶ σχολεῖο	40
Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη	42
Συμβουλές στοὺς μαθητές	43

Δ'. Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

1. Τό χωριό και ή πόλη	44
2. Ή αυτοδιοίκηση	45
Ή κοινότητα και ό δήμος	47
3. Οι βασικοί θεσμοί στην κοινότητα και στό δήμο	49
α) Ή έκκλησία	49
β) Τό σχολείο	50
Υπηρεσίες διοικήσεως δήμου και κοινότητας	52
4. Οι συνεταιρισμοί	53
5. Οι μορφωτικοί σύλλογοι	55
6. Έργα στην κοινότητα και στό δήμο	58
α) Ή ύδρευση	58
β) Ό φωτισμός	59
γ) Ή συγκοινωνία	60
δ) Ή προστασία τής υγείας	60
ε) Τά κέντρα άναπαύσεως και ψυχαγωγίας	61
στ) *Άλλα κοινοτικά ή δημοτικά έργα	62
7. Ή κοινότητα κι έμείς	63
Τά δικαιώματα τών δημοτών	63
Τά καθήκοντα τών δημοτών	64
8. Δικαιώματα και καθήκοντα τών πολιτών	65
Χρήσιμες πληροφορίες μέ δύο λόγια	67
*Ό δήμος και ή κοινότητα (πίνακας)	68
9. Ή προστασία τοϋ φυσικοϋ περιβάλλοντος	69
*Οδηγίες στους μαθητές για τήν προστασία τοϋ περιβάλλοντος	71
Τό δάσος και ή βροχή	73
Τό δάσος (ποίηση)	74

Ε'. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Έννοια τής κοινωνίας	76
2. Ή ελληνική κοινωνία	76
3. Ή κοινωνική συμπεριφορά	77
Χρήσιμες πληροφορίες μέ δύο λόγια	79
4. Τά μέσα επικοινωνίας	80
5. Ή κοινή γνώμη	82

ΣΤ'. ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ

1. Τό κυκλοφοριακό πρόβλημα	84
2. Ό μαθητής πεζός στό δρόμο	87

Ὁδηγίες γιὰ τὴν κυκλοφορία τῶν πεζῶν	87
3. Ὁ μαθητὴς ὡς ποδηλάτης	88
Κανόνες κυκλοφορίας ποδηλάτων	88
4. Ὁ μαθητὴς ὡς ἐπιβάτης ὀχημάτων	90
5. Ὁ μαθητὴς στὸ χῶρο τοῦ παιγνιδιοῦ	91
Ὁ ἥλιος (ποίημα Ὁδ. Ἐλύτη)	94

- 10 Η ΚΙΝΗΤΟΤΗΤΑ των πολιτών είναι εγγυημένη από το Σύνταγμα.
 11 Το Υπουργείο Υγείας είναι υπεύθυνο για την υγεία των πολιτών.
 12 Η ασφάλεια είναι εγγυημένη από το Σύνταγμα.
 13 Η ελευθερία της έκφρασης είναι εγγυημένη από το Σύνταγμα.
 14 Οι θεσμοί της χώρας είναι ανεξάρτητοι από το Σύνταγμα.
 15 α) Η Βουλή των Ελλήνων είναι υπεύθυνη για την υγεία των πολιτών.
 β) Το Σύνταγμα.
 γ) Υπερβολικά δύσκολο να διατηρηθεί.
 4. Οι συνταξιοδοτούμενοι είναι υπεύθυνοι για την υγεία των πολιτών.
 5. Οι παραρτηριακοί νοσοκομεία είναι υπεύθυνοι για την υγεία των πολιτών.
 6. Έργα στην Ελλάδα είναι υπεύθυνοι για την υγεία των πολιτών.
 α) Η θέρμανση.
 β) Ο καθαρισμός.
 γ) Η στήριξη.
 δ) Η προστασία από τον καιρό.
 ε) Τα κέντρα διασκέδασης και ψυχαγωγίας.
 στ) Άλλα κτίρια ή διατάξεις.
 7. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι υπεύθυνη για την υγεία των πολιτών.
 Τα διακρίματα των ελλήνων.
 Τα καθήκοντα των ελλήνων.
 8. Διακρίματα επί των ελλήνων.
 Κρίσεις εξαρτημένες από την υγεία.
 Ο όγκος και η ποιότητα των υπηρεσιών.
 9. Η προστασία και η υγεία των πολιτών.
 Υπόβαθρο στην υγεία των πολιτών.
 Το θέμα και η ποιότητα των υπηρεσιών.
 Το θέμα ποιότητας.
11. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ
1. Κοινωνία ή κοινωνία.
 2. Η κοινωνία είναι υπεύθυνη για την υγεία των πολιτών.
 3. Η κοινωνία είναι υπεύθυνη για την υγεία των πολιτών.
 4. Το θέμα ποιότητας.
 5. Η ποιότητα των υπηρεσιών.
12. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ
1. Το θέμα ποιότητας.
 2. Η ποιότητα των υπηρεσιών.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΠΕΤΡΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗ

Τά αντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά ἀπόδειξη τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἄντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιόσημου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώκεται κατά τίς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΗ Α' 1980 (V) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 210.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3424/19.5.1980

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: «ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ .Ι. ΜΑΚΡΗΣ Α.Ε.»

